

KU LEUVEN

FACULTEIT RECHTSGELEERDHEID EN CRIMINOLOGISCHE
WETENSCHAPPEN

Academiejaar 2025 - 2026

Seks, intimiteit en romantische relaties in de gevangenis vanuit een
mensenrechtelijk perspectief.

Promotor: Prof. K. LEMMENS

Corrector: A. DE BOECK

Begeleider: L. REYNTJENS

Masterscriptie, ingediend door

Elise DEDIER

bij het eindexamen voor de graad
van

MASTER IN DE RECHTEN

Totaal aantal woorden: 17.877

The logo of KU Leuven, featuring the text "KU LEUVEN" in white, bold, uppercase letters on a black rectangular background. A thin white border is visible on the left and top edges of the black rectangle.

KU LEUVEN

Copyright informatie:

*Studiewerk van een student in het kader van de
academische opleiding en examenbeoordeling.
Na deze beoordeling vond geen correctie plaats
Van het studiewerk.*

SAMENVATTING

Deze masterproef onderzoekt of personen in detentie toegang zouden moeten krijgen tot ongestoord bezoek met een sekswerker, in het licht van het normaliseringsbeginsel, het recht op privéleven, het gelijkheidsbeginsel en recente hervormingen inzake sekswerk in België.

Het eerste deel analyseert het mensenrechtelijk kader binnen detentie. Hoewel vrijheidsberoving beperkingen inhoudt, behouden mensen in detentie hun fundamentele rechten. Het normaliseringsbeginsel, verankerd in de Basiswet van 2005, vereist dat het leven in detentie zoveel mogelijk aansluit bij het leven buiten de gevangenis en hangt samen met re-integratie. Het recht op privéleven (artikel 8 EVRM) omvat ook seksuele autonomie en relaties. Beperkingen moeten proportioneel en individueel gemotiveerd zijn.

Het tweede deel behandelt de decriminalisering van sekswerk. Sinds 2022 zijn samenwerkingen met meerderjarige, instemmende sekswerkers niet langer strafbaar indien er geen sprake is van uitbuiting. De Wet van 3 mei 2024 laat sekswerk onder arbeidsovereenkomst toe binnen een gereguleerd kader. Deze evolutie past binnen een mensenrechtenbenadering die sekswerk erkent als legitieme arbeid, al blijft de implementatie voorlopig beperkt. Initiatieven zoals Aditi vzw en Meerdansex tonen bovendien de zorgdimensie van seksuele dienstverlening.

Het derde deel bespreekt de toepassing in detentie. De huidige regeling vereist een duurzame relatie van minstens zes maanden voor ongestoord bezoek, waardoor sekswerkers worden uitgesloten. Dit vormt een inmenging in het recht op privéleven die vragen oproept inzake proportionaliteit. De zesmaandenregel laat geen individuele beoordeling toe en kan strijdig zijn met het gelijkheidsbeginsel.

Wat de maatschappelijke wenselijkheid betreft, pleiten argumenten zoals normalisering, re-integratie en een beter detentieklimaat voor toelating. Bezwaren rond veiligheid, bescherming van sekswerkers en organisatie lijken beheersbaar binnen een duidelijk kader.

De masterproef besluit dat de huidige regeling juridisch kwetsbaar is en hervorming wenselijk is. Aanbevolen wordt de zesmaandenregel te schrappen en expliciet ongestoord bezoek met sekswerkers toe te laten, onder meer via erkende werkgevers of organisaties zoals Meerdansex. Kleinschalige detentievormen bieden bijkomend potentieel voor een betere bescherming van mensenrechten.

DANKWOORD

Vooreerst gaat mijn oprechte dank uit naar mijn begeleidster, L. Reyntjens, voor de nauwgezette opvolging van deze masterproef. Dankzij haar achtergrond bij de CTRG was zij de ideale persoon om niet alleen als klankbord te fungeren voor mijn ideeën, maar ook om mij telkens van gerichte en waardevolle feedback te voorzien. Ik blik met veel plezier terug op onze samenwerking gedurende het voorbije anderhalf jaar.

Daarnaast wens ik professor K. Lemmens te bedanken, in de eerste plaats voor de begeleiding van deze masterproef, maar ook voor de manier waarop hij de masterproeven binnen de mensenrechten vormgeeft. Door studenten de vrijheid te geven om hun eigen onderwerp te kiezen, een geen evidente keuze vanuit coördinatieperspectief, heb ik de kans gekregen om dit bijzonder boeiende onderwerp te onderzoeken.

Verder wil ik meester Onnink bedanken om mij via ons interview een unieke inkijk te geven in het Nederlandse strafrechtstelsel, en om het mogelijk te maken dat ik diezelfde dag een zitting mocht bijwonen in de rechtbank van Amsterdam. Deze ervaring was bijzonder waardevol en blijft mij sterk bij.

In dezelfde lijn wil ik ook Minne, Miek Scheepers en Hans Claus bedanken voor de tijd die zij vrijmaakten voor interviews. Aangezien dit onderzoek sterk steunt op praktijkervaringen, zijn hun inzichten van onschatbare waarde geweest. Daarnaast wens ik ook Daan Bauwens van UTSOPI en strafpleiter Issabel De Fré te bedanken, die elk vanuit hun eigen expertise hebben meegedacht over de aanpak van dit onderwerp.

Uiteraard wil ik mijn ouders bedanken voor de kansen die zij mij hebben geboden om mijn rechtenstudies te voltooien. De interesse en aanmoediging die ik van mijn familie heb mogen ontvangen, en in het bijzonder van mijn zussen, hebben mij door de afgelopen jaren gedragen. Ik ben dan ook dankbaar om zo'n warme en steunende omgeving te hebben. Ook een bijzondere vermelding voor mijn broertje Jack, wiens talent om mij aan het lachen te brengen de soms stressvolle periodes aan de universiteit aanzienlijk lichter maakte.

Tot slot wil ik mijn vriend en enkele van mijn goede vriendinnen bedanken voor alle momenten die we samen hebben gedeeld, zowel binnen als buiten de rechtenbibliotheek. Leuven zou voor mij niet hetzelfde geweest zijn zonder jullie.

Elise DEDIER

Inhoudsopgave

DANKWOORD	I
LIJST VAN AFKORTINGEN	IV
LIJST VAN BIJLAGEN	V
INLEIDING	- 1 -
DEEL I: MENSENRECHTEN IN DE GEVANGENIS	- 3 -
HOOFDSTUK I. HET NORMALISERINGSBEGINSEL	- 3 -
AFDELING I. HISTORISCHE ACHTERGROND.....	- 3 -
AFDELING II. BETEKENIS EN DOELSTELLINGEN VAN DE NORMALISERING	- 6 -
AFDELING III. TUSSENTIJD BESLUIT	- 13 -
HOOFDSTUK II. HET RECHT OP PRIVÉLEVEN	- 14 -
AFDELING I. HISTORISCHE ACHTERGROND EN TOEPASSINGSGEBIED	- 14 -
AFDELING II. ARTIKEL 8 EVRM IN DE GEVANGENIS.....	- 16 -
AFDELING III. TUSSENTIJD BESLUIT	- 18 -
DEEL II: DECRIMINALISERING VAN SEKSWERK	- 19 -
HOOFDSTUK I. LEGALE SAMENWERKINGEN MET SEKSWERKERS	- 19 -
AFDELING I. ARTIKEL 433 quater/1 SW.....	- 19 -
AFDELING II. SEKSUELE ZORGVERLENING.....	- 25 -
AFDELING III. TUSSENTIJD BESLUIT	- 26 -
HOOFDSTUK II. SEKSWERK ONDER ARBEIDSCONTRACT	- 26 -
AFDELING I. WET VAN 3 MEI 2024 ‘HOUDENDE BEPALINGEN BETREFFENDE SEKSWERK ONDER ARBEIDSOVEREENKOMST’	- 27 -
AFDELING II. JURIDISCHE GEVOLGEN VAN DE ERKENNING	- 32 -
AFDELING III. TUSSENTIJD BESLUIT	- 34 -
DEEL III. ONGESTOORD BEZOEK MET EEN SEKSWERKER	- 36 -
HOOFDSTUK I. HUIDIGE SITUATIE	- 36 -
AFDELING I. MOGELIJKE BEZOEKREGELINGEN	- 36 -
AFDELING II. HET ONGESTOORD BEZOEK	- 38 -
AFDELING III. TUSSENTIJD BESLUIT	- 40 -
HOOFDSTUK II. JURIDISCHE AFDWINGBAARHEID	- 41 -
AFDELING I. ARTIKEL 8 EVRM	- 41 -
AFDELING II. GELIJKHEIDSBEGINSEL	- 44 -
AFDELING III. TUSSENTIJD BESLUIT	- 46 -
HOOFDSTUK III. MAATSCHAPPELIJKE WENSELIJKHEID	- 46 -
AFDELING I. ARGUMENTEN PRO	- 47 -
AFDELING II. ARGUMENTEN CONTRA.....	- 50 -

ADFDELING III. TUSSENTIJD'S BESLUIT	- 55 -
HOOFDSTUK IV. AANBEVELINGEN	- 55 -
DEEL IV. BESLUIT	- 58 -
BIBLIOGRAFIE	- 60 -
Bijlage 1: Interview met Minne van Meerdansekse.....	- 69 -
Bijlage 2: Interview met Miek van Aditi vzw	- 74 -
Bijlage 3: Interview met Hans Claus	- 80 -
Bijlage 4: Interview met NL-straftpleiter Guus Onnink	- 89 -
Bijlage 5: Gedragscode GenAI bij schrijftopdrachten	- 97 -

LIJST VAN AFKORTINGEN

Sw. Strafwetboek, vastgesteld bij de wet van 8 juni 1867, BS 9 juni 1867.

De Commissie Europese Commissie voor de Rechten van de Mens.

EHRM Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

EVRM Verdrag van 4 november 1950 tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, *BS* 19 augustus 1955, *err. BS* 29 juni 1950. VII

Pbw. Wet van 18 juni 1998 tot vaststelling van een Penitentiaire beginselenwet en daarmee verband houdende intrekking van de Beginselenwet gevangeniswezen met uitzondering van de artikelen 2 tot en met 5 en wijzigingen van het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering alsmede enige andere wetten (Nederlandse Penitentiaire beginselenwet).

Basiswet Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, *BS* 1 februari 2005.

KB 2011 Koninklijk besluit tot bepaling van de datum van inwerkingtreding en uitvoering van verscheidene bepalingen van de titels III en V van de basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden

Wet sekswerk onder arbeidscontract Wet van 3 mei 2024 houdende bepalingen betreffende sekswerk onder arbeidsovereenkomst, *BS* 3 mei 2024

KB 20 oktober 2024 Koninklijk Besluit van 20 oktober 2024 tot vaststelling van de procedure aangaande de erkenning van werkgevers die sekswerkers tewerkstellen, *BS* 4 november 2024

LIJST VAN BIJLAGEN

Bijlage 1: Interview met Minne van Meerdansek

Bijlage 2: Interview met Miek van Aditi vzw

Bijlage 3: Interview met Hans Claus

Bijlage 4: Interview met NL-strafloweiter Guus Onnink

Bijlage 5: Gedragscode GenAI bij schrijfoodrachten

INLEIDING

1. Deze masterproef behandelt de vraag of mensen in detentie toegang zouden moeten krijgen tot ongestoord bezoek met een sekswerker, gelet op het normaliseringsbeginsel, het fundamentele recht om te kiezen met wie men intieme relaties wil aangaan en onderhouden, het gelijkheidsbeginsel en de recente hervormingen in de wetgeving inzake sekswerk.
2. De masterproef is opgedeeld in drie grote delen. Het eerste deel biedt een algemene situering van mensenrechten binnen een gevangeniscontext, met bijzondere aandacht voor het recht op privéleven en de verhouding daarvan tot het normaliseringsbeginsel. Het tweede deel behandelt de recente decriminalisering van sekswerk in België. Daarbij wordt de evolutie van deze decriminalisering besproken, te beginnen met de hervorming van het seksueel strafrecht in 2022 en gevolgd door de Arbeidswet voor sekswerkers die in 2024 werd ingevoerd. Het derde en laatste deel brengt deze twee thema's samen en focust op sekswerk in de gevangeniscontext. Eerst wordt de huidige regelgeving inzake bezoek in de gevangenis uiteengezet, waarna de belangrijkste argumenten pro en contra het toestaan van ongestoord bezoek met een sekswerker worden geanalyseerd. Ten slotte wordt dit deel afgesloten met enkele juridische aanbevelingen. De drie delen worden voornamelijk onderzocht op basis van rechtsleer en rechtspraak, aangevuld met interviews die in het kader van deze masterproef werden afgenomen en als bijlage zijn opgenomen. Deze interviews worden gebruikt als aanvullend kwalitatief bronnenmateriaal en bieden, gelet op het praktijkgerichte karakter van het onderwerp, relevante inzichten, zonder dat zij op zichzelf een basis vormen voor empirisch sluitende conclusies.
3. Doorheen deze drie delen hanteren we ook een rechtsvergelijkende methode op een geïntegreerde manier. Het hoofdland waarmee we deze materie vergelijken is Nederland. Dit is een bewuste keuze, aangezien het Nederlandse rechtssysteem een invloed heeft gehad op de regelgeving omtrent beide thema's van deze scriptie. Bepaalde aspecten van de Basiswet zijn geïnspireerd op de Nederlandse Penitentiaire beginselenwet.¹ Ook op het vlak van wetgeving omtrent sekswerk liep Nederland voorop: zij was eerder dan België bezig

¹ Wet van 18 juni 1998 tot vaststelling van een Penitentiaire beginselenwet en daarmee verband houdende intrekking van de Beginselenwet gevangeniswezen met uitzondering van de artikelen 2 tot en met 5 en wijzigingen van het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering alsmede enige andere wetten: het Belgische beklagrecht is hier grotendeels op gebaseerd, zie DUPONT L., *Samenleving, Criminaliteit en Strafrechtspleging: Op weg naar een beginselenwet gevangeniswezen*, Leuven University Press 1998.

met het ontwikkelen van wetgeving rond het statuut van de sekswerker. In de parlementaire stukken naar aanleiding van de hervorming van het seksuele strafrecht wordt dan ook regelmatig verwezen naar de Nederlandse regelgeving en de effecten daarvan.² Om die reden vormt Nederland de meest interessante vergelijking voor dit onderwerp. Het bronnenmateriaal werd opnieuw aangevuld met een interview met een Nederlandse strafpleiter, afgenomen op de rechtbank van Amsterdam.

² Ter illustratie de volgende passages (Wetsontwerp houdende wijzigingen aan het Strafwetboek met betrekking tot het seksueel strafrecht', KAMER, 2021-2022, 23 december 2012, nr. 2141/006): *"De minister licht toe dat de legalisatie in Nederland heeft geleid tot een te streng juridisch kader, waarop de sekswerkers niet konden inspelen. Dientengevolge vervallen ze opnieuw in de illegaliteit, met een groter risico om het slachtoffer te worden van mensenhandel of van uitbuiting. De minister vindt de opbouw van een vertrouwensrelatie met de sekswerkers een goede manier om mensenhandel op te sporen. De strafbaarstelling van de hele sector zal niet tot resultaten leiden. Met dit wetsontwerp wordt niet beoogd te criminaliseren of te legaliseren, maar wel uit de strafrechtelijke sfeer te halen. Zodoende wordt de sector toegankelijker voor de welzijnswerkers. Een legaal werkende sekswerker zal bij misbruik of uitbuiting minder bang zijn om naar de politie te stappen."* (p.49) en *"Daarbij dient rekening te worden gehouden met de vier vrijheden van sekswerkers. Het betreft noodzakelijke uitzonderingen op de ondergeschiktheid van de werknemer in een arbeidsovereenkomst. De vier vrijheden zijn gedefinieerd door de Nederlandse denktank Sekswerkexpertise, waarvan UTSTOPI het enige buitenlandse lid is."* (P. 242) en *"Tot slot moet men zich, alvorens alles om te gooien, terdege afvragen waar de grenzen van een regulerend systeem liggen. Nederland heeft in 2000 gereguleerd en botst nu op de grenzen van zijn eigen systeem. Het is zaak uitermate genuanceerd te werk te gaan."* (p.310).

DEEL I: MENSENRECHTEN IN DE GEVANGENIS

4. INLEIDING – De bescherming van fundamentele rechten van personen in detentie vormt een essentieel onderdeel van een rechtsstaat. Hoewel vrijheidsberoving noodzakelijkerwijs beperkingen met zich meebrengt, blijven andere grondrechten, zoals het recht op privé- en gezinsleven, in beginsel behouden. Dit spanningsveld wordt in dit deel onderzocht aan de hand van het normaliseringsbeginsel. Eerst wordt dit beginsel gesitueerd binnen zijn historische en juridische context en wordt de concretisering ervan in de Basiswet besproken. Vervolgens wordt het recht op privéleven geanalyseerd, met bijzondere aandacht voor de invulling ervan door het EHRM en de toepassing ervan binnen een detentiecontext.

HOOFDSTUK I. HET NORMALISERINGSBEGINSEL

5. SITUERING – Waar detentie vroeger vooral werd benaderd vanuit een bestraffend en controlerend perspectief, is er doorheen de tijd meer aandacht gekomen voor de rechtspositie en de menselijke waardigheid van personen in detentie. Het normaliseringsbeginsel speelt hierin een centrale rol. Het vertrekt vanuit het uitgangspunt dat het leven in detentie zoveel mogelijk moet aansluiten bij het leven buiten de gevangenis.³ In wat volgt wordt nagegaan welke betekenis en draagwijdte aan dit beginsel toekomt binnen het hedendaagse detentierecht.

AFDELING I. HISTORISCHE ACHTERGROND

6. LEER VAN DE INHERENTE BEPERKINGEN – Voor 1975 paste de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens bij klachten van mensen in detentie de theorie van de inherente beperkingen toe. Dit houdt in dat sommige beperkingen op de mensenrechten van personen in detentie automatisch voortvloeien uit het feit dat zij gedetineerd zijn. Ze worden dus niet gezien als een aparte inmenging in de rechten die door het EVRM worden gewaarborgd, maar als onvermijdelijke gevolgen van de detentie zelf. Een voorbeeld hiervan is het recht op briefwisseling, dat normaal wordt beschermd door artikel 8 EVRM. De Commissie aanvaarde hier dat controles, censuur of andere beperkingen niet moesten worden getoetst aan de voorwaarden van artikel 8, lid 2, EVRM. Volgens deze leer is de bescherming van de rechten van mensen in detentie vanaf het begin al minder ruim, juist omdat hun situatie dat nu eenmaal met zich meebrengt. Zolang de vrijheidsberoving *aan zichzelf* wettig is

³ . DE VOS, “Normalisering: een complex proces met subjectief karakter. Theoretisch kader voor de interpretatie en implementatie van het normaliseringsbeginsel”, *Panopticon* 2017/3, 180.

verlopen volgens artikel 5 EVRM, worden ook de daaruit voortvloeiende beperkingen automatisch als legitiem beschouwd.⁴

7. LANDLOPERSARREST – De eerste afwijking van dit principe gebeurde in 1971 in het arrest inzake de Belgische landlopers.⁵ De Commissie had in haar rapport twee jaar eerder nog verwezen naar de leer van de inherente beperkingen als geldende opvatting over hoe het verdrag dient ingevuld te worden.⁶ Desondanks werd in het *Landlopersarrest* voor het eerst een proportionaliteitstoets uitgevoerd. Hoewel de Commissie uiteindelijk geen schending vaststelde en een ruime beoordelingsmarge toekende aan de lidstaten, vormde het feit dat zij in de eerste plaats een toetsing aan artikel 8, lid 2 EVRM verrichtte een eerste belangrijke breuk met de leer van de inherente beperkingen. Voorheen werd namelijk, na de vaststelling van de wettigheid van de vrijheidsberoving als zodanig, niet langer onderzocht of de daaruit voortvloeiende beperkingen proportioneel waren en een legitiem doel nastreefden. De impact van dit arrest op de feitelijke bescherming van mensenrechten in detentie bleef door de uiterst marginale toetsing echter beperkt.⁷ Niettemin is het van belang, aangezien hier minstens de basis gelegd werd voor het latere, invloedrijke arrest *Golder*, dat vier jaar later door het EHRM werd gevelde en waarin de leer van de inherente beperkingen expliciet werd verworpen.
8. ARREST GOLDER – In 1975 veranderde het EHRM expliciet van koers met het princepsarrest *Golder*.⁸ In deze zaak zat de Britse gedetineerde Golder een gevangenisstraf van vijftien jaar uit. Golder werd door een bewaker beschuldigd van betrokkenheid bij een aanval op een andere bewaker. Later bleken deze beschuldigingen echter ongefundeerd te zijn. Een andere bewaker verklaarde dat Golder elders was op het moment van het incident. Hoewel geen disciplinaire sancties volgden, meende Golder dat deze beschuldiging de reden was waarom hij niet in aanmerking kwam voor vervroegde invrijheidstelling. Hij wilde daarom de betrokken bewaker aanklagen wegens smaad en vroeg toestemming om een advocaat te raadplegen. Deze toestemming werd geweigerd. Nadat ook een beroep bij de *Home Office* niets opleverde, stapte hij na zijn vrijlating richting Straatsburg omdat zijn recht op toegang

⁴ G. SMAERS, *Gedetineerden en mensenrechten. De toepassing van het EVRM in penitentiaire detentiesituaties door de Europese jurisdicties en haar gevolgen voor de rechtspositie van veroordeelde gedetineerden in België*, doctoraat KU Leuven, 1994, 19-24.

⁵ ECRM 18 juni 1971, nr. 2832/66, 2835/66 en 2899/66, *De Wilde, Ooms en Versyp t. België (landloperszaak)*.

⁶ Rapport ECRM 19 juli 1969, *Publ. E.C.H.R.*, serie B, vol. 10.

⁷ G. SMAERS, *Gedetineerden en mensenrechten*, Antwerpen, MAKLU, 1994, 31-34

⁸ EHRM 21 februari 1975, nr. 4451/70, *Golder t. Verenigd Koninkrijk*.

tot de rechter was geschonden. In het arrest dat volgde verwierp het EHRM voor het eerst uitdrukkelijk de leer van de inherente beperkingen voor rechten die een expliciete beperkingsclausule hebben. De grondrechten van personen in detentie moeten sindsdien worden getoetst aan de door het EVRM vastgelegde voorwaarden en een simpele verwijzing naar de leer van de inherente beperkingen is niet meer afdoende om een inperking te verantwoorden. Het Hof voegde hier evenwel onmiddellijk aan toe dat binnen een detentiecontext een ruimere interpretatie mogelijk is van de legitimatiegrond ‘*het voorkomen van wanordelijkheden en strafbare feiten*’, waardoor bepaalde beperkingen alsnog gerechtvaardigd kunnen zijn.⁹ Desondanks ligt de belangrijkste verdienste van dit arrest in het feit dat, op z'n minst in de interpretatie van het Hof, personen in detentie niet automatisch over minder rechten beschikken dan vrije burgers en ook hun grondrechten dienen te worden getoetst aan de hand van dezelfde criteria. Latere rechtspraak bevestigt dit principe en de leer van de gelegitimeerde beperkingen lijkt zo een verworven ‘recht’ geworden te zijn in de Europese jurisprudentie.¹⁰

9. KRITIEK OP GOLDER – Hoewel *Golder* een belangrijke stap betekende voor de bescherming van mensenrechten binnen de gevangenis muren, bleef het arrest niet zonder kritiek. Die kritiek richtte zich vooral op het feit dat het Hof weliswaar de leer van de inherente beperkingen expliciet had verworpen voor rechten met een eigen beperkingsclausule, maar tegelijk impliciete beperkingen leek te aanvaarden voor niet-geclausuleerde rechten, zoals artikel 6 EVRM. Het Hof leidde uit het niet-absolute karakter van dit recht af dat ook impliciete inperkingen mogelijk waren. Daarbij stelde het wel twee belangrijke grenzen voorop: dergelijke beperkingen mochten het wezen van het recht niet aantasten en mochten niet strijdig zijn met andere door het EVRM gewaarborgde rechten.¹¹ In het concrete geval van *Golder* oordeelde het Hof dat het verbod om een advocaat te raadplegen een substantiële en essentiële aantasting vormde van het recht op toegang tot de rechter, en dus een schending uitmaakte van artikel 6, lid 1 EVRM.¹² Het Hof preciseerde echter niet waar

⁹ EHRM 21 februari 1975, nr. 4451/70, *Golder t. Verenigd Koninkrijk*, §45 luidt als volgt: “... *The Court accepts, moreover, that the "necessity" for interference with the exercise of the right of a convicted prisoner to respect for his correspondence must be appreciated having regard to the ordinary and reasonable requirements of imprisonment. The "prevention of disorder or crime", for example, may justify wider measures of interference in the case of such a prisoner than in that of a person at liberty.* (eigen onderstreping) *To this extent, but to this extent only, lawful deprivation of liberty within the meaning of Article 5 does not fail to impinge on the application of Article 8...*”.

¹⁰ G. SMAERS, *Gedetineerden en mensenrechten*, Antwerpen, MAKLU, 1994, 39.

¹¹ G. SMAERS, *Gedetineerden en mensenrechten*, Antwerpen, MAKLU, 1994, 36.

¹² G. SMAERS, *Gedetineerden en mensenrechten*, Antwerpen, MAKLU, 1994, 37.

precies de grens lag tussen aanvaardbare en niet-aanvaardbare beperkingen. Daarnaast bleef ook onduidelijk voor welke andere door het EVRM gewaarborgde rechten impliciete beperkingen mogelijk waren. Het kon bijvoorbeeld moeilijk de bedoeling zijn dat het verbod op foltering en onmenselijke of vernederende behandeling, vervat in artikel 3 EVRM, dat geen expliciete beperkingsclausule bevatte, zonder meer zou kunnen worden ingeperkt. Latere rechtspraak verduidelijkte dit punt enigszins door te bevestigen dat impliciete beperkingen enkel mogelijk waren wanneer het betrokken recht zelf impliciet, en niet uitdrukkelijk, werd gewaarborgd. Het kernvoorbeeld hiervan is het eerdergenoemde artikel 6 EVRM, dat het recht op een eerlijk proces beschermt en waaruit verschillende onderliggende procedurele waarborgen impliciet worden afgeleid.¹³

10. DE BASISWET – De invoering van de Belgische *Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden* vormde in 2005 een tweede mijlpaal in de bescherming van mensenrechten in detentie. De totstandkoming van deze wet moet worden begrepen tegen de achtergrond van zowel nationale als internationale kritiek op de toestand binnen de Belgische gevangenissen. Zo werd België herhaaldelijk bekritiseerd door internationale toezichthoudende organen, waaronder het CPT, die aandrongen op een meer mensenrechtenconforme benadering van detentie.¹⁴ De Basiswet stelt de menselijke waardigheid centraal en beoogt een evenwicht te creëren tussen enerzijds de handhaving van orde en veiligheid binnen de gevangenis en anderzijds de bescherming van de fundamentele rechten van personen in detentie.¹⁵ Hiertoe verankert de wet ook verschillende fundamentele beginselen, waaronder het normaliseringsbeginsel en het schadebeperkingsbeginsel. Deze beginselen worden hierna nader besproken.

AFDELING II. BETEKENIS EN DOELSTELLINGEN VAN DE NORMALISERING

11. INGESCHREVEN IN DE BASISWET - Het normaliseringsbeginsel, expliciet ingeschreven in artikel 6 van de Basiswet, houdt in dat de levensomstandigheden in detentie zoveel mogelijk moeten aansluiten bij die in de vrije samenleving, met uitzondering van de beperkingen die

¹³ G. SMAERS, *Gedetineerden en mensenrechten*, Antwerpen, MAKLU, 1994, 38-39

¹⁴ European Committee for the Prevention of Torture (CPT), *Report to the Belgian Government on the visit to Belgium*, 1997; 2001; 2005.

¹⁵ Zie art. 5 Basiswet en Titel VI. Basiswet

inherent zijn aan de vrijheidsberoving.¹⁶ Detentie mag aldus niet verder gaan dan wat noodzakelijk is voor de uitvoering van de straf en het handhaven van de veiligheid en orde binnen de inrichting. Hoewel dit beginsel gepaard gaat met een zekere spanning in de praktijk, neemt het een centrale rol in het hedendaagse gevangenisbeleid, zowel op nationaal als op internationaal en Europees niveau.¹⁷ Zo wordt het normaliseringsbeginsel onder meer onderschreven door de Verenigde Naties en de Raad van Europa; er wordt expliciet naar verwezen in de *European Prison Rules* en in de *Nelson Mandela Rules*.¹⁸ Ook het EHRM heeft al meermaals bevestigd dat vrijheidsberoving niet automatisch mag leiden tot een verregaande inperking van andere fundamentele rechten.¹⁹ Mensenrechten stoppen in andere woorden niet aan de gevangenispoorten.

12. LINK MET SCHADEBEPERKINGSBEGINSEL - Het normaliseringsbeginsel hangt nauw samen met het zogenaamde schadebeperkingsbeginsel, dat inhoudt dat de negatieve gevolgen van detentie zoveel mogelijk moeten worden beperkt. Dit beginsel ligt samen met het normaliseringsbeginsel vervat in artikel 6 van de Basiswet.²⁰ Detentie brengt onvermijdelijk sociale, psychologische en relationele schade met zich mee, zoals isolatie, verlies van autonomie en het afbrokkelen van sociale banden. Het beperken van deze effecten is essentieel om te voorkomen dat detentie contraproductief werkt en de kans op succesvolle re-integratie ondermijnt.²¹ Het normaliseringsbeginsel kan worden opgevat als een operationalisering van dit schadebeperkingsperspectief. Het impliceert niet alleen dat de detentieomstandigheden aansluiten bij het leven buiten de gevangenis, maar ook dat de rechtspositie van personen in detentie, hun contacten met de buitenwereld en de materiële leefomstandigheden zodanig worden georganiseerd dat onnodige schade wordt vermeden. Tegelijk blijft dit een complex en niet eenduidig proces: wat als ‘vermijdbare’ detentieschade wordt beschouwd, blijft zeer subjectief. Om dit schadebeperkingsbeginsel verder te concretiseren, werden nog drie andere beginselen ingeschreven in de Basiswet:

¹⁶ art. 6 Basiswet

¹⁷ H. DE VOS, “Normalisering: een complex proces met subjectief karakter. Theoretisch kader voor de interpretatie en implementatie van het normaliseringsbeginsel”, *Panopticon* 2017/3, 180.

¹⁸ Council of Europe, *European Prison Rules*, Rules 5-6; United Nations, *United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (Nelson Mandela Rules)*, Rules 3–5

¹⁹ EHRM 6 oktober 2005, nr. 74025/01, *Hirst t. Verenigd Koninkrijk*; EHRM 4 december 2007, nr. 44362/04, *Dickson t. Verenigd Koninkrijk*.

²⁰ art. 6, §2 Basiswet

²¹ M. GUTWIRTH, “Tussen norm en werkelijkheid: de gevangenisstraf als strafrechtelijk instrument onder druk”, *T. Strafr.* 2026, afl. 2, 93-94.

het respecteringsbeginsel, het participatiebeginsel en het responsabiliseringsbeginsel.²² Zo bepaalt artikel 5 dat de vrijheidsstraf moet worden uitgevoerd *in psychosociale, fysieke en materiële omstandigheden die de menselijke waardigheid eerbiedigen en het zelfrespect van personen in detentie ondersteunen, waarbij tevens hun individuele en sociale verantwoordelijkheid wordt aangesproken*.²³ Hierin liggen zowel het respecteringsbeginsel als het responsabiliseringsbeginsel vervat. Daarnaast stelt het participatiebeginsel, verankerd in artikel 7 van de Basiswet, dat personen in detentie erkend moeten worden als volwaardige gesprekspartners in besluitvormingsprocessen die hen aanbelangen en dat hier overlegstructuren voor opgericht moeten worden.²⁴

13. RE-INTEGRATIE VERGEMAKKELIJKEN – Een tweede doelstelling die de Basiswet aan het normaliseringsbeginsel toekent, is het bevorderen van de re-integratie van personen in detentie in de samenleving. Artikel 9 van de Basiswet benadrukt dat de uitvoering van de straf gericht moet zijn op het voorbereiden van de opgeslotene op een verantwoord leven na detentie.²⁵ Het onderhouden van affectieve relaties speelt hierbij een cruciale rol, aangezien deze relaties zowel tijdens als na de opsluitingsperiode een belangrijke bron van steun en stabiliteit vormen.²⁶ De re-integratiedoelstelling moet bovendien begrepen worden binnen het eerder vermelde normatieve kader waarin ook het schadebeperkingsbeginsel en de hieraan gelinkte beginselen van participatie, responsabilisering en respect centraal staan. Door personen in detentie inspraak te geven in aangelegenheden die hun dagelijks leven raken en hen aan te spreken op hun verantwoordelijkheid, wordt hun autonomie ondersteund en wordt de overgang naar de samenleving vergemakkelijkt. Re-integratie veronderstelt met andere woorden niet alleen de voorbereiding op een leven in de vrije samenleving, maar ook een detentiecontext waarin persoonlijke groei en sociale vaardigheden al tijdens de opsluiting kunnen worden ontwikkeld en onderhouden.²⁷

14. VEILIGHEID ALS ULTIEME GRENS – Hoewel het normaliseringsbeginsel een fundamenteel uitgangspunt vormt binnen het detentierecht, heeft het geen absoluut karakter. De

²² H. DE VOS, “Normalisering: een complex proces met subjectief karakter. Theoretisch kader voor de interpretatie en implementatie van het normaliseringsbeginsel”, *Panopticon* 2017/3, 189-190.

²³ art. 5 Basiswet

²⁴ art. 7 Basiswet

²⁵ art. 9, §2 Basiswet

²⁶ M. GUTWIRTH, “Tussen norm en werkelijkheid: de gevangenisstraf als strafrechtelijk instrument onder druk”, *T. Strafr.* 2026, afl. 2, 93.

²⁷ H. DE VOS, “Normalisering: een complex proces met subjectief karakter. Theoretisch kader voor de interpretatie en implementatie van het normaliseringsbeginsel”, *Panopticon* 2017/3, 189-190.

toepassing ervan wordt begrensd door de noodzaak om de veiligheid en orde binnen de gevangenis te waarborgen.²⁸ Titel VI van de Basiswet is specifiek gewijd aan de orde en veiligheid en is gestoeld op de notie van de “*dialectiek van de controle*”.²⁹ Dit concept is afkomstig uit de penologische literatuur en staat voor de zoektocht naar een duurzaam evenwicht tussen de externe en de interne veiligheid.³⁰ De interne veiligheid kan worden omschreven als *een toestand waarin de fysieke integriteit van personen binnen de gevangenis wordt beschermd en waarin roerende en onroerende goederen gevrijwaard blijven van wederrechtelijke beschadiging, vernieling of ontvreemding*.³¹ De externe veiligheid verwijst naar *de bescherming van de samenleving door de verzekerde bewaring van gedetineerden en het voorkomen van misdrijven die vanuit de gevangenis zouden kunnen worden gepleegd*.³² Ter beheersing van de risico's voor zowel de interne als de externe veiligheid kunnen inperkingen op de rechten en vrijheden van personen in detentie noodzakelijk zijn. Elke beperking dient echter te worden getoetst op zijn proportionaliteit en subsidiariteit.³³ Proportionaliteit dient hier ingevuld te worden als “*de verplichting om zich er van te verzekeren dat, voor elke genomen orde- of veiligheidsmaatregel, de verplichtingen en de beperkingen van de rechten die worden opgelegd aan de gedetineerde, door hun duur en hun aard, in verhouding staan tot het nagestreefde doel*”.³⁴ Subsidiariteit houdt in dat men pas zijn toevlucht mag nemen tot een beperking van een recht “*wanneer alle andere middelen gefaald hebben of ontoereikend zijn*”.³⁵ Veiligheid kan met andere woorden niet als een algemene rechtvaardiging dienen voor verregaande beperkingen, maar vereist telkens een concrete en individuele beoordeling.

15. DE WET IN DE PRAKTIJK – Hoewel de basiswet op papier een waardevol kader biedt, blijkt de toepassing ervan in de praktijk nog vaak sterk te kort te schieten. Zo leidt de aanhoudende overbevolking tot een recordaantal grondslapers. In sommige instellingen, zoals de gevangenis van Antwerpen, worden tientallen personen gedwongen om op een matras op

²⁸ Zie art. 5, § 2 Basiswet en art. 105 Basiswet

²⁹ DAEMS, V. EECHAUDT, E. MAES en T. VANDER BEKEN, “De basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden: een status quaestionis”, *T. Strafr.* 2014/1, 34.

³⁰ A.E. BOTTOMS en W. HAY, *Prisons and the Problem of Order*, Oxford, Clarendon, 1996, 329-334.

³¹ art. 2, 9° Basiswet

³² Art. 2, 10° Basiswet

³³ T. DAEMS, V. EECHAUDT, E. MAES en T. VANDER BEKEN, “De basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden: een status quaestionis”, *T. Strafr.* 2014/1, 34

³⁴ Min.Omz. nr. 1792 van 11 januari 2007, hoofdstuk “A. Basisbeginselen – algemene gedragsregels”.

³⁵ Min.Omz. nr. 1792 van 11 januari 2007, hoofdstuk “A. Basisbeginselen – algemene gedragsregels”.

de grond te slapen, soms vlak naast een toilet en zonder enige vorm van afscheiding.³⁶ Dergelijke omstandigheden kunnen worden beschouwd als een schending van artikel 3 EVRM, dat onmenselijke of vernederende behandeling verbiedt.³⁷ Deze situatie tast de menselijke waardigheid rechtstreeks aan en werd reeds herhaaldelijk aangeklaagd door het EHRM.³⁸ Daarnaast vertaalt de overbevolking zich ook in andere structurele problemen die de mensenrechten onder druk zetten. Zo verblijven veel personen in detentie tot 23 uur per dag in hun cel, met nauwelijks toegang tot zinvolle activiteiten zoals werk, onderwijs of sport.³⁹ Dit staat haaks op het recht op menselijke behandeling en op het doel van detentie zoals voorzien in de basiswet, namelijk re-integratie en een nuttige dagbesteding.⁴⁰ Het CPT benadrukte in zijn laatste verslag uit 2022 dat een gebrek aan activiteiten niet alleen schadelijk is voor de mentale gezondheid, maar ook kan bijdragen aan spanningen en geweld binnen de gevangenis.⁴¹ Ook op het vlak van gezondheidszorg worden de mensenrechten onvoldoende gewaarborgd. In hetzelfde verslag stelt het CPT dat er in verschillende gevangenissen een tekort is aan artsen en verpleegkundigen, waardoor personen in detentie soms lang moeten wachten op medische zorg. Bovendien wordt de vertrouwelijkheid van medische consultaties niet altijd gerespecteerd, bijvoorbeeld wanneer bewakers aanwezig zijn tijdens gesprekken of wanneer medische verzoeken via hen moeten verlopen. Dit vormt een inbreuk op het recht op privacy en op kwalitatieve gezondheidszorg.⁴² Nochtans omvat de basiswet een aparte sectie die volledig gewijd is aan het recht op zorg.⁴³ Tot slot is de Basiswet opgebouwd rond het idee dat voor elke persoon in detentie een re-integratieplan moet worden opgesteld, zodat doelgericht kan worden gewerkt aan een terugkeer naar de maatschappij. In de praktijk wordt hier echter geen werk van gemaakt.⁴⁴ Hoewel de wetgever dus een uitgebreid pakket aan rechten heeft verankerd in de basiswet, blijft de impact hiervan eerder beperkt. De kloof tussen wet en praktijk blijft daardoor hardnekkig bestaan.

³⁶ European Committee for the Prevention of Torture (CPT), *Report to the Belgian Government on the visit to Belgium*, 2022.

³⁷ art. 3 EVRM

³⁸ EHRM 25 november 2014, *Vasilescu/België*, nr. 64682/12; EHRM 16 mei 2017, *Sylla en Nollomont/België*, nrs. 37768/13 en 36467/14; EHRM 28 mei 2019, *Clasens/België*, nr. 26564/16.

³⁹ European Committee for the Prevention of Torture (CPT), *Report to the Belgian Government on the visit to Belgium*, 2022.

⁴⁰ art. 9, §2 Basiswet en Titel V. Basiswet.

⁴¹ European Committee for the Prevention of Torture (CPT), *Report to the Belgian Government on the visit to Belgium*, 2022.

⁴² European Committee for the Prevention of Torture (CPT), *Report to the Belgian Government on the visit to Belgium*, 2022.

⁴³ Zie Titel VII. Basiswet.

⁴⁴ Zie bijlage 3: interview Hans Claus over dat detentieplan in de praktijk niet bestaat.

16. RECHTSVERGELIJKING MET NEDERLAND: PENITENTIAIRE BEGINSELENWET – In Nederland worden de rechten van personen in detentie gewaarborgd door de Penitentiaire beginselenwet.⁴⁵ Ook hier is een apart artikel gewijd aan het normaliseringsbeginsel en werkt het EVRM rechtstreeks door tot in het gevangeniswezen.⁴⁶ Zo dient ook het recht op privéleven, net als in België, in een detentiecontext te worden gewaarborgd. Dit komt bijvoorbeeld tot uiting bij beslissingen omtrent voorlopige hechtenis. Bij de beoordeling of de voorlopige hechtenis moet worden geschorst, houden de rechter-commissaris, de raadkamer en later de meervoudige strafkamer systematisch rekening met de persoonlijke omstandigheden van de verdachte. Zo worden factoren als het hebben van een stabiele baan, een lopende studie of een gezin meegewogen en kan dit ertoe leiden dat de persoonlijke belangen van de verdachte zwaarder wegen dan het belang van voortdurende detentie. Deze omstandigheden moeten wel voldoende concreet en onderbouwd worden aangevoerd.⁴⁷ Deze benadering sluit nauw aan bij de kern van het Belgische normaliseringsbeginsel, namelijk het beperken van detentieschade en het bevorderen van re-integratie.⁴⁸ Tegelijkertijd blijkt uit dezelfde praktijk dat deze belangenafweging sterk afhankelijk is van de strafrechtelijke context van de verdachte. Zo neemt het gewicht van persoonlijke omstandigheden aanzienlijk af naarmate sprake is van een uitgebreid strafblad of recente recidive.⁴⁹
17. RECHTSVERGELIJKING MET NEDERLAND: KNELPUNTEN - Hoewel mensenrechten over het algemeen behoorlijk worden nageleefd in het Nederlandse gevangeniswezen⁵⁰, blijven er enkele belangrijke knelpunten bestaan. Zo is Nederland in 2016 in de zaak *Murray* veroordeeld omdat het geen perspectief bood aan levenslanggestraften.⁵¹ Het EHRM oordeelde namelijk drie jaar eerder al dat een levenslange straf slechts verenigbaar is met artikel 3 EVRM indien deze zowel *de jure* als *de facto* verkortbaar is en uiterlijk na 25 jaar

⁴⁵ Wet van 18 juni 1998 tot vaststelling van een Penitentiaire beginselenwet en daarmee verband houdende intrekking van de Beginselenwet gevangeniswezen met uitzondering van de artikelen 2 tot en met 5 en wijzigingen van het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering alsmede enige andere wetten (Penitentiaire beginselenwet).

⁴⁶ art. 2, lid 3 Pbw.; zie ook Bijlage 4: interview met NL-strafpleiter Guus Onnink over doorwerking van het EVRM in het gevangeniswezen.

⁴⁷ Zie bijlage 3: interview Hans Claus

⁴⁸ Art. 2, lid 2 Pbw.

⁴⁹ Zie bijlage 4: interview met NL-strafpleiter Guus Onnink

⁵⁰ Zie bijlage 4: interview met NL-strafpleiter Guus Onnink over dat mensenrechten in de Nederlandse gevangenis zeker in vergelijking met andere landen redelijk gewaarborgd worden

⁵¹ EHRM 26 april 2016, nr. 10511/10, *Murray t. Nederland*,

een reëel herbeoordelingsmoment bestaat.⁵² Naar aanleiding van de *Murray*-zaak oordeelde de Hoge Raad op 5 juli 2016 dat de levenslange gevangenisstraf destijds onverenigbaar was met artikel 3 EVRM en schortte verdere beoordeling op.⁵³ Vervolgens voerde de Nederlandse wetgever in 2017 het *Besluit Adviescollege levenslanggestraften* in, waarmee een herbeoordelingsstelsel werd ingevoerd.⁵⁴ Hierop volgend oordeelde de Hoge Raad dat het systeem in beginsel aan de eisen voldoet en dat opnieuw levenslange straffen kunnen worden opgelegd.⁵⁵ Daaropvolgend stapten enkele levenslanggestraften opnieuw naar Straatsburg, omdat zij vonden dat er in de praktijk nog steeds geen reëel perspectief op vrijlating bestond. In *F.B. and Others* oordeelde het EHRM op 21 april 2026 dat het Nederlandse stelsel formeel niet in strijd is met artikel 3 EVRM, omdat het voldoende procedurele waarborgen en een herbeoordelingsmoment bevat.⁵⁶ Het Hof nuanceerde dit echter door te benadrukken dat moet blijken dat het systeem in de praktijk daadwerkelijk ruimte biedt voor vrijlating.⁵⁷ Gezien de vrijlating tot nu toe slechts zeer beperkt voorkomt, wordt de straf door velen nog steeds als feitelijk uitzichtloos ervaren en de spanning tussen het Nederlandse rechtssysteem en het mensenrechtelijke uitgangspunt dat ook levenslang gestraften perspectief moeten hebben op terugkeer in de samenleving blijft daarmee bestaan. Ook op het vlak van voorlopige hechtenis werd Nederland reeds meermaals bekritiseerd door het EHRM wegens onvoldoende gemotiveerde beslissingen tot toewijzing en verlenging, wat een directe aantasting is van het recht op vrijheid.⁵⁸ Tot slot wijzen recente ontwikkelingen op een verdere verstrenging van het detentie- en strafvorderingsbeleid ten aanzien van verdachten van ernstige en georganiseerde criminaliteit. Onder invloed van spraakmakende zaken, zoals die rond Ridouan Taghi, worden binnen penitentiaire inrichtingen steeds strengere veiligheidsmaatregelen toegepast.⁵⁹ Deze maatregelen bemoeilijken in sommige gevallen ook het contact tussen gedetineerden en hun advocaat, bijvoorbeeld door het verbod op laptops en telefoons voor

⁵² EHRM 9 juli 2013, nr. 66069/09, 130/10 en 3896/10, *Vinter e.a. t. Verenigd Koninkrijk*.

⁵³ HR 5 juli 2016, ECLI:NL:HR:2016:1326 (*levenslangarrest*).

⁵⁴ Besluit van 2 juni 2017, houdende regels inzake het Adviescollege levenslanggestraften (*Besluit Adviescollege levenslanggestraften*), Stb. 2017, 214.

⁵⁵ HR 19 december 2017, ECLI:NL:HR:2017:3185.

⁵⁶ EHRM 21 april 2026, nrs. 28157/18, 55021/19, 55483/19 e.a., *F.B. e.a. t. Nederland*.

⁵⁷ EHRM 21 april 2026, nrs. 28157/18 e.a., *F.B. e.a. t. Nederland*.

⁵⁸ EHRM 18 mei 2021, nr. 73329/16, *Hasselbaink t. Nederland*; EHRM 18 mei 2021, nr. 10982/15, *Maassen t. Nederland*; EHRM 18 mei 2021, nr. 69491/16, *Zohlandt t. Nederland*.

⁵⁹ Zie bijlage 4: interview met NL-strafpleiter Guus Onnink: vermeldt Ridouan Taghi, spilfiguur in het Marengo-proces, waarin personen gelinkt aan het proces, zoals advocaat Derk Wiersum en journalist Peter R. de Vries, werden vermoord, wat wijst op de mogelijkheid dat criminele netwerken ook tijdens detentie actief blijven.

advocaten en door het gebruik van cameratoezicht in bepaalde inrichtingen.⁶⁰ Nochtans heeft het EHRM herhaaldelijk benadrukt dat het recht op toegang tot een advocaat, zeker in een detentiecontext, een essentieel onderdeel vormt van het recht op een eerlijk proces.⁶¹

AFDELING III. TUSSENTIJD'S BESLUIT

18. MENSENRECHTEN BLIJVEN GELDEN - Uit het voorgaande blijkt dat personen in detentie hun fundamentele rechten in beginsel behouden. De vroegere opvatting dat beperkingen automatisch voortvloeiden uit de detentie zelf werd verlaten ten voordele van een benadering waarbij elke beperking afzonderlijk moet worden verantwoord. Detentie mag aldus dus niet worden gelijkgesteld met een algemene opschorting van mensenrechten. Het normaliseringsbeginsel vormt daarbij een essentieel uitgangspunt. De levensomstandigheden binnen de gevangenis moeten zoveel mogelijk aansluiten bij het leven buiten de gevangenis, met uitzondering van beperkingen die noodzakelijk zijn door de vrijheidsberoving, de orde of de veiligheid. Dit beginsel hangt nauw samen met het schadebeperkingsbeginsel en de re-integratiedoelstelling van de Basiswet: detentie mag niet méér schade veroorzaken dan onvermijdelijk is en moet gericht blijven op terugkeer naar de samenleving. Tegelijk blijkt dat tussen wet en praktijk een aanzienlijke kloof blijft bestaan. Overbevolking, gebrekkige toegang tot zorg en het beperkte aanbod aan zinvolle activiteiten tonen aan dat de mensenrechtelijke ambities van de Basiswet niet altijd worden gerealiseerd. Net daarom blijft het normaliseringsbeginsel belangrijk als toetssteen voor elke beperking van rechten binnen detentie. Veiligheid kan beperkingen rechtvaardigen, maar enkel wanneer zij concreet, proportioneel en subsidiair zijn.

⁶⁰ Zie bijlage 4: interview met NL-straftpleiter Guus Onnink

⁶¹ EHRM 21 februari 1975, nr. 4451/70, *Golder t. Verenigd Koninkrijk*; EHRM 28 juni 1984, nr. 7819/77 en 7878/77, *Campbell en Fell t. Verenigd Koninkrijk*; EHRM 12 mei 2005, nr. 46221/99, *Öcalan t. Turkije*; EHRM 12 december 2012, nr. 39908/05, *Iglin t. Oekraïne*.

HOOFDSTUK II. HET RECHT OP PRIVÉLEVEN

20. SITUERING – Een van de rechten die gewaarborgd dienen te worden in de gevangenis is het recht op het privéleven, dat ingeschreven is in zowel artikel 22 van de Grondwet als artikel 8 EVRM.

AFDELING I. HISTORISCHE ACHTERGROND EN TOEPASSINGSGEBIED

21. HET EUROPEES VERDRAG VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS - Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden, aangenomen op 4 november 1950 door de Raad van Europa, biedt een juridisch kader ter bescherming van de fundamentele mensenrechten.⁶² Dit mensenrechtelijk instrument is een vervolg op de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens, aangenomen op 10 december 1948 door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties.⁶³ In tegenstelling tot het UVRM heeft het EVRM directe werking. Dit wil zeggen dat het een juridisch afdwingbare rechtsbron is die niet omgezet moet worden in nationale wetgeving alvorens ze ingeroepen kan worden voor een nationale rechter.⁶⁴ Daarnaast heeft het EVRM ook bindende werking voor alle lidstaten. Zij dienen zich bij hun beleidsvoering dan ook te houden aan de hierin vastgelegde beginselen. Zo niet, kunnen burgers een individuele klacht indienen bij het EHRM.⁶⁵ Artikel 46.1 EVRM waarborgt deze bindende werking en stelt dat arresten van het EHRM bindend zijn voor alle partijen in het geding.⁶⁶ Daarnaast dienen ook andere lidstaten zich aan de invulling van de artikelen te houden; willen zij een veroordeling door het Hof voorkomen. De Belgische wetgeving en, in ruimere zin, het staatsrechtelijke beleid worden op die manier rechtstreeks beïnvloed door deze arresten en de invulling die het Hof geeft aan het Verdrag. Het EVRM is dan ook een van de belangrijkste rechtsbronnen als het gaat over de bescherming van onze fundamentele mensenrechten.

22. HET RECHT OP PRIVÉ-FAMILIE- EN GEZINSLEVEN - Artikel 8 EVRM waarborgt het recht op eerbiediging van het privé-familie- en gezinsleven. Dit omvat een brede waaier aan aspecten

⁶² Verdrag van 4 november 1950 tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, BS 19 augustus 1955, err. BS 29 juni 1950. VII

⁶³ Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op 10 december 1948, Resolutie 217 A (III).

⁶⁴ BREMS E., SOTTIAUX S., VANDEN HEEDE P. en VANDENHOLE W., *Vrijheden en vrijheidsbeneming: mensenrechten en gedetineerden*, Intersentia, 2005, 4.

⁶⁵ VENY L., CASTELAIN S. en VERBEECK B., *Grondslagen van Publiek Recht*, Vanden Broele, 2003, 450-451.

⁶⁶ art. 46.1 EVRM luidt als volgt: “Bindende kracht en tenuitvoerlegging van uitspraken: 1. De Hoge Verdragsluitende Partijen verbinden zich ertoe zich te houden aan de einduitspraak van het Hof in de zaken waarbij zij partij zijn.”.

van het menselijk bestaan. Onder het begrip ‘privéleven’ vallen onder meer de fysieke en psychische integriteit, persoonlijke autonomie, identiteit, seksuele zelfbeschikking en de mogelijkheid om relaties met anderen aan te gaan en te onderhouden.⁶⁷ Het ‘gezins- en familieleven’ verwijst dan weer naar duurzame affectieve banden tussen personen, waarbij het bestaan van een juridische band zoals huwelijk of afstamming niet noodzakelijk vereist is.⁶⁸ Kenmerkend voor dit recht is dat het geen statisch, afgebakend begrip betreft, maar integendeel een evolutief karakter heeft. Doorheen de tijd is het toepassingsgebied aanzienlijk verruimd. Zo werd in de zaak *Niemietz* geoordeeld dat het privéleven zich niet beperkt tot een innerlijke, persoonlijke sfeer, maar ook professionele en sociale relaties kan omvatten.⁶⁹ In latere rechtspraak, zoals de *Pretty*-zaak, aanvaarde het Hof dat het recht op privéleven ook betrekking heeft op persoonlijke autonomie en het recht om keuzes te maken over het eigen lichaam en leven.⁷⁰ Daarnaast heeft het Hof expliciet erkend dat ook seksuele identiteit en seksuele relaties onder de bescherming van artikel 8 EVRM vallen, onder meer in *Christine Goodwin* en *Dudgeon*.⁷¹ Het begrip ‘gezinsleven’ werd eveneens ruim geïnterpreteerd, waarbij ook feitelijke gezinsbanden en niet-traditionele samenlevingsvormen onder de bescherming kunnen vallen, zoals bevestigd in onder meer *Marckx* en *Schalk and Kopf*.⁷² Deze ruime en evolutieve interpretatie impliceert dat het recht op privé-, gezins- en familieleven een flexibel grondrecht vormt dat zich aanpast aan veranderende maatschappelijke opvattingen. Dit is bijzonder relevant in een detentiecontext.

23. ARTIKEL 22 GRONDWET – Op nationaal niveau werd dit grondrecht expliciet ingeschreven in artikel 22 Grondwet, dat bepaalt dat ieder recht heeft op eerbiediging van zijn privéleven en gezinsleven, met uitzondering van in de gevallen en onder de voorwaarden door de wet

⁶⁷ EHRM 22 oktober 1981, nr. 7525/76, *Dudgeon t. Verenigd Koninkrijk*; EHRM 16 december 1992, nr. 13710/88, *Niemietz t. Duitsland*; EHRM 22 februari 1994, nr. 16213/90, *Burghartz t. Zwitserland*; EHRM 31 juli 2000, nr. 35765/97, *A.D.T. t. Verenigd Koninkrijk*; EHRM 6 februari 2001, nr. 44599/98, *Bensaid t. Verenigd Koninkrijk*; EHRM 29 april 2002, nr. 2346/02, *Pretty t. Verenigd Koninkrijk*; EHRM 11 juli 2002, nr. 28957/95, *Christine Goodwin t. Verenigd Koninkrijk*; EHRM 9 maart 2004, nr. 61827/00, *Glass t. Verenigd Koninkrijk*; EHRM 19 oktober 2010, nr. 20999/04, *Özpınar t. Turkije*; EHRM 20 januari 2011, nr. 31322/07, *Haas t. Zwitserland*.

⁶⁸ EHRM 13 juni 1979, nr. 6833/74, *Marckx t. België*; EHRM 26 mei 1994, nr. 16969/90, *Keegan t. Ierland*; EHRM 27 oktober 1994, nr. 18535/91, *Kroon e.a. t. Nederland*; EHRM 24 juni 2010, nr. 30141/04, *Schalk en Kopf t. Oostenrijk*.

⁶⁹ EHRM 16 december 1992, nr. 13710/88, *Niemietz t. Duitsland*

⁷⁰ EHRM 29 april 2002, nr. 2346/02, *Pretty t. Verenigd Koninkrijk*

⁷¹ EHRM 22 oktober 1981, nr. 7525/76, *Dudgeon t. Verenigd Koninkrijk*; EHRM 11 juli 2002, nr. 28957/95, *Christine Goodwin t. Verenigd Koninkrijk*.

⁷² EHRM 13 juni 1979, nr. 6833/74, *Marckx t. België*; EHRM 24 juni 2010, nr. 30141/04, *Schalk en Kopf t. Oostenrijk*.

bepaald.⁷³ Deze grondwettelijke bepaling biedt een nationaal kader voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en verplicht de wetgever om duidelijke grenzen te stellen aan mogelijke inmengingen. Dit artikel biedt een gelijkaardige bescherming als het parallelle artikel 8 EVRM, dat bovendien ook een belangrijke rol speelt in de interpretatie en concretisering van het recht op privéleven binnen de Belgische rechtsorde.

AFDELING II. ARTIKEL 8 EVRM IN DE GEVANGENIS

24. TOEPASSINGSGEBIED – In een gevangeniscontext heeft artikel 8 EVRM betrekking op de bezoekrechten, de mogelijkheid om briefwisseling te hebben met de buitenwereld en op het recht om affectieve relaties aan te gaan en te onderhouden. Een inmenging in deze rechten moet volgens artikel 8(2) EVRM noodzakelijk zijn in een democratische samenleving, wat inhoudt dat deze in overeenstemming moet zijn met een dwingende maatschappelijke behoefte en ook proportioneel moet zijn ten aanzien van dat legitieme doel. Staten mogen een zekere controle uitoefenen op het contact met de buitenwereld, en beperkingen op het aantal familiebezoeken of het toezicht daarop kunnen in bepaalde omstandigheden gerechtvaardigd zijn. Dit moet echter steeds individueel worden beoordeeld en een algemene beperking wordt in de regel dan ook als onaanvaardbaar beschouwd.⁷⁴
25. BEZOEKRECHTEN IN DE GEVANGENIS - De staten moeten bij de beoordeling van bezoekrechten rekening houden met de specifieke situatie van de persoon in detentie en diens familie.⁷⁵ Zo werd een absoluut bezoekverbod voor levenslang veroordeelden als een inbreuk op artikel 8 EVRM beschouwd.⁷⁶ Ook een jarenlang verbod op fysiek contact tussen gehuwden, waarbij de betrokkene zijn echtgenote enkel achter glas mocht zien,⁷⁷ en het systematisch weigeren van ouderbezoek⁷⁸ werden als schendingen gezien. Dergelijke langdurige en niet onderbouwde inperkingen worden niet noodzakelijk geacht in een democratische samenleving.
26. GEEN RECHT OP ONGESTOORD BEZOEK - Wat het ongestoord of conjugaal bezoek betreft, heeft het Hof geoordeeld dat dit weliswaar onder het toepassingsgebied van artikel 8 EVRM

⁷³ art. 22 GW

⁷⁴ EHRM 28 september 2000, nr. 25498/94, *Messina t. Italië*; EHRM 23 mei 2012, nr. 39758/05, *Trosin t. Oekraïne*; EHRM 9 september 2020, nr. 21132/10 en 41720/10, *Pshibiyev en Berov t. Rusland*.

⁷⁵ EHRM 21 juni 2023, nr. 20722/20, *Deltuva t. Litouwen*.

⁷⁶ EHRM 30 juni 2015, nr. 41418/04, *Khoroshenko t. Rusland*.

⁷⁷ EHRM 19 juli 2022, nr. 14802/04, *Borisovskiy t. Rusland*.

⁷⁸ EHRM 28 augustus 2019, nr. 33172/16, *Chaldayev t. Rusland*.

valt⁷⁹, maar dat er geen expliciet recht op toegang tot dergelijk bezoek bestaat.⁸⁰ Wel moet telkens worden beoordeeld of een inperking hiervan proportioneel is, in het licht van andere mogelijkheden tot bezoek, intiem contact en seksuele bevrediging. Zo werd in *Chocholáč* geoordeeld dat een algemeen verbod op pornografisch materiaal, in combinatie met het ontbreken van conjugaal bezoek, een onredelijke inbreuk vormde op het privéleven.⁸¹

27. MARGIN OF APPRECIATION – Het ontbreken van een expliciet recht op ongestoord of conjugaal bezoek impliceert echter niet dat lidstaten over een onbeperkte beoordelingsvrijheid beschikken. De omvang ervan wordt bepaald door de *margin of appreciation*, die varieert naargelang het betrokken recht en het concrete vraagstuk. Gezien er geen Europese consensus bestaat over de regels omtrent ongestoord bezoek, genieten lidstaten hier in principe een ruime *margin of appreciation*. Het bestaan van een Europese consensus is echter niet de enige factor die in rekening genomen wordt. Zo wordt de exacte reikwijdte van deze beoordelingsmarge ook bepaald door de aard van de beperkte activiteiten, het belang van het beperkte recht en welke doelstellingen er nagestreefd worden met de beperking.⁸² Toegepast op het voorbeeld van kunstmatige inseminatie kan een weigering hiervan, afhankelijk van de toegang tot conjugaal bezoek en de specifieke context, als disproportioneel worden beschouwd. In het Verenigd Koninkrijk is er geen toegang tot ongestoord of conjugaal bezoek, waardoor de mogelijkheid om een gezin te stichten zonder kunstmatige inseminatie in de praktijk volledig uitgesloten wordt. Dit, zonder enige evaluatie van de individuele omstandigheden, werd door het Hof als “*falling outside of any acceptable margin of appreciation*” gezien.⁸³ Het gedrag van de persoon in detentie kan daarentegen wel in rekening worden gebracht. In *Lesław Wójcik* bevestigde het EHRM dat het toekennen van conjugaal bezoek afhankelijk mag worden gemaakt van het gedrag van de persoon in detentie, zolang deze discretionaire beslissingen niet arbitrair of manifest onredelijk zijn.⁸⁴

⁷⁹ EHRM 29 augustus 2012, nr. 37862/02, *Epnors-Gefners t. Letland*.

⁸⁰ EHRM 29 april 2003, nr. 41220/98, *Aliiev t. Oekraïne*.

⁸¹ EHRM 14 november 2022, nr. 81292/17, *Chocholáč t. Slowakije*.

⁸² EHRM 27 december 1999, nr. 33985/96 en 33986/96, *Smith en Grady t. Verenigd Koninkrijk*; B. HOVIUS, “The limitation clauses of the European Convention on Human Rights: a guide for the application of section 1 of the Charter?”, *Ottawa Law Review* 1985, 258; K. RIMANQUE, “Noodzakelijkheid in een democratische samenleving – een begrenzing van beperkingen aan grondrechten” in *Liber Amicorum Frédéric Dumon*, Deventer, Kluwer, 1983, 1227; G. SMAERS, *Gedetineerden en mensenrechten. De toepassing van het EVRM in penitentiaire detentiesituaties door de Europese jurisdicties en haar gevolgen voor de rechtspositie van veroordeelde gedetineerden in België*, doctoraat KU Leuven, 1994, 93.

⁸³ EHRM 4 december 2007, nr. 44362/04, *Dickson t. Verenigd Koninkrijk*.

⁸⁴ EHRM 1 oktober 2021, nr. 66424/09, *Lesław Wójcik t. Polen*.

28. SAMENGELEZEN MET ARTIKEL 14 EVRM - Als een staat ervoor kiest om ongestoord bezoek toe te staan, moet dit op een gelijke manier toegepast worden. Artikel 14 EVRM, dat het verbod op ongelijke behandeling waarborgt, kan enkel ingeroepen worden in samenhang met een ander gewaarborgd recht uit de Conventie. Samengelezen met artikel 8 EVRM heeft het onderscheid in de toegang tot het ongestoorde bezoek tussen veroordeelden en personen in voorhechtenis al geleid tot verschillende veroordelingen door het Hof.⁸⁵

AFDELING III. TUSSENTIJD'S BESLUIT

29. RUIME MAAR NIET ONBEPERKTE BEOORDELINGSMARGE - Uit het voorgaande blijkt dat het recht op privé-, familie- en gezinsleven een ruim en evolutief grondrecht is, dat ook binnen een detentiecontext zijn relevantie behoudt. Hoewel vrijheidsberoving onvermijdelijk bepaalde beperkingen met zich meebrengt, moeten inmengingen steeds worden getoetst aan de voorwaarden van artikel 8, tweede lid, EVRM. Binnen de gevangeniscontext vertaalt het recht op privé-, familie- en gezinsleven zich onder meer in het recht op contact met de buitenwereld en het onderhouden van affectieve relaties. Beperkingen op deze rechten kunnen gerechtvaardigd zijn vanuit het oogpunt van orde en veiligheid, maar mogen niet algemeen of automatisch worden opgelegd en vereisen steeds een individuele beoordeling. Hoewel geen expliciet recht bestaat op ongestoord of conjugaal bezoek, valt dit wel onder het beschermingsgebied van artikel 8 EVRM. Dit betekent dat ook hier elke inperking proportioneel moet zijn en beoordeeld moet worden in het licht van de concrete omstandigheden en de beschikbare alternatieven voor intiem contact. Vanwege het ontbreken van het Europese consensus, beschikken de lidstaten over een zekere *margin of appreciation*. Deze marge is echter niet onbeperkt. Wanneer een maatregel een essentieel aspect van het privéleven raakt en geen ruimte laat voor een individuele afweging, kan dit ertoe leiden dat de grens van die beoordelingsvrijheid wordt overschreden.

⁸⁵ EHRM 9 juli 2013, nr. 42615/06, *Varnas t. Litouwen*; EHRM 23 september 2015, nr. 39633/10, *Costel Gaciu t. Roemenië*.

DEEL II: DECRIMINALISERING VAN SEKSWERK

31. INLEIDING - De recente hervormingen van het seksuele strafrecht hebben het juridische kader rond sekswerk in België ingrijpend gewijzigd. Met de decriminalisering van samenwerkingen met sekswerkers in 2022 en de invoering van een werknemersstatuut in 2024 heeft de wetgever getracht de sector uit de strafrechtelijke sfeer te halen en beter te reguleren. In dit deel wordt deze evolutie nader onderzocht. Eerst wordt de decriminalisering van samenwerkingen met sekswerkers geanalyseerd, met bijzondere aandacht voor artikel 433quater/1 van het Strafwetboek. Vervolgens wordt het nieuwe statuut van sekswerk onder arbeidsovereenkomst besproken, evenals de voorwaarden, procedure en eerste praktische toepassingen ervan.

HOOFDSTUK I. LEGALE SAMENWERKINGEN MET SEKSWERKERS

AFDELING I. ARTIKEL 433 quater/1 SW.

32. NIEUW SEKSUEEL STRAFRECHT SINDS 2022 – Het federaal parlement keurde in de nacht van 17 op 18 maart 2022 het nieuwe seksuele strafrecht goed. Dit nieuwe hoofdstuk, dat verplaatst werd naar Titel VIII van het Belgische Strafwetboek, stelt de seksuele integriteit van personen en het zelfbeschikkingsrecht centraal. Hiermee nam de wetgever afstand van een seksueel strafrecht dat in de eerste plaats gericht was op de bescherming van de gezinsvrede, een aanpassing die aansluit bij een moderne visie op seksualiteit.⁸⁶ Een van de belangrijkste vernieuwingen is dan ook de invoer van artikel 417/5 Sw., dat een expliciete definitie van de notie toestemming omvat.⁸⁷ Deze toestemming vormt het kerncriterium bij de beoordeling van seksuele handelingen en moet steeds vrijwillig en expliciet gegeven zijn. Er kan bijgevolg geen geldige toestemming worden afgeleid uit het uitblijven van verzet. De toestemming kan bovendien op elk moment ingetrokken worden en is ongeldig wanneer er sprake is van dwang, geweld, misbruik van kwetsbaarheid of bewusteloosheid.

33. HARMONISERING VAN DE LEEFTIJDVEREISTE – Naast de algemene definitie inzake toestemming werd ook de leeftijdsgrens voor een geldige toestemming geharmoniseerd op zestien jaar.⁸⁸ Hierop bestaan enkele beperkte uitzonderingen voor jongeren die dicht bij

⁸⁶ S. ROYER, “Nieuw seksueel strafrecht”, *De Juristenkrant* 2022, afl. 446, 1-2.

⁸⁷ art. 417/5 Sw.

⁸⁸ art. 417/6, § 1 Sw.

elkaar in leeftijd zijn. Voor jongeren tussen 14 en 16 jaar wordt immers erkend dat zij in bepaalde omstandigheden wél geldig kunnen instemmen met seksuele handelingen. Concreet geldt dat, wanneer het leeftijdsverschil met de partner niet meer dan drie jaar bedraagt, de toestemming als rechtsgeldig kan worden beschouwd.⁸⁹ Daarnaast worden seksuele relaties tussen minderjarigen van minstens 14 jaar onderling in principe niet gecriminaliseerd, zelfs wanneer het leeftijdsverschil groter is dan drie jaar, zolang er wederzijdse toestemming is.⁹⁰ De toepassing van deze driejaarsregel leidt in de praktijk echter tot incoherente situaties. Zo kan een meerderjarige die net ouder is dan 18 jaar strafrechtelijk worden vervolgd wanneer het leeftijdsverschil met een 14- of 15-jarige partner iets meer dan drie jaar bedraagt, terwijl exact dezelfde feiten niet strafbaar zouden zijn indien het verschil net onder die grens blijft. Een ander voorbeeld is de situatie waarbij een relatie die vóór de 18e verjaardag van de oudere partner legaal was, plots strafbaar wordt vanaf het moment dat die persoon meerderjarig wordt.⁹¹ Naar aanleiding hiervan stelde de Franstalige correctionele rechtbank te Brussel een prejudiciële vraag aan het Grondwettelijk Hof. In zijn arrest van 17 juli 2025 oordeelde het Hof dat deze regeling het gelijkheids- en non-discriminatiebeginsel schendt, omdat vergelijkbare situaties zonder redelijke verantwoording verschillend worden behandeld. Artikel 417/6, § 2, eerste lid, van het Strafwetboek werd ongrondwettig verklaard in zoverre het deze ongelijkheid creëert.⁹²

34. MODERNISERING – Naast de invoer van het centrale artikel omtrent de toestemming, werden ook verschillende misdrijven herwerkt en uitgebreid. Zo werd het misdrijf *aantasting van de eerbaarheid* vervangen door een nieuw misdrijf: *de aantasting van de seksuele integriteit*, waarbij geweld geen noodzakelijk bestanddeel meer is.⁹³ Ook de definitie van verkrachting werd verruimd tot elke vorm van niet-consensuele seksuele penetratie, ongeacht het middel.⁹⁴ Nieuwe fenomenen zoals *stealthing* of het gedwongen getuige zijn van seksuele handelingen vallen voortaan ook onder de strafwet, en ook andere begrippen werden gemoderniseerd; zo werd ‘*kinderpornografie*’ bijvoorbeeld vervangen door ‘*beelden van seksueel misbruik van minderjarigen*’.⁹⁵

⁸⁹ art. 417/6, § 2, eerste lid Sw.

⁹⁰ art. 417/6, § 2, tweede lid Sw.

⁹¹ R. VASSEUR, “Grondwettelijk Hof morrelt aan leeftijdsgrenzen seksueel strafrecht”, *De Juristenkrant* 2025, afl. 513, 7.

⁹² GwH 17 juli 2025, nr. 112/2025 (prejudiciële vraag).

⁹³ art. 417/7 Sw.

⁹⁴ art. 417/11 Sw.

⁹⁵ S. ROYER, “Nieuw seksueel strafrecht”, *De Juristenkrant* 2022, afl. 446, 1-2.

35. DECRIMINALISERING VAN SAMENWERKINGEN MET SEKSWERKERS - Naast de algemene wijzigingen inzake toestemming en modernisering omvatte de hervorming van het seksuele strafrecht ook enkele belangrijke stappen richting de decriminalisering van sekswerk. Hiermee werd beoogd de rechtsbescherming van sekswerkers te versterken en de hieraan verbonden stigmatisering te verminderen.⁹⁶ Hoewel sekswerk door meerderjarige, instemmende personen in België nooit strafbaar is geweest, was elke samenwerking met een sekswerker dat wel. Artikel 380 Sw. bepaalde hiervoor:

“Art. 380. § 1. Met gevangenisstraf van een jaar tot vijf jaar en met geldboete van vijfhonderd [euro] tot vijftientigduizend [euro], wordt gestraft:

1° hij die, ten einde eens anders driften te voldoen, een meerderjarige, zelfs met zijn toestemming, aanwerft, meeneemt, wegbrengt of bij zich houdt met het oog op het plegen van ontucht of prostitutie;

2° hij die een huis van ontucht of prostitutie houdt;

3° hij die kamers of enige andere ruimte verkoopt, verhuurt of ter beschikking stelt met het oog op prostitutie met de bedoeling een abnormaal profijt te realiseren;

4° Hij die, op welke manier ook, eens anders ontucht of prostitutie exploiteert.

[...]”

De hervorming van 2022 maakte hierin een fundamentele ommekeer. Artikel 380 Sw. werd vervangen door het nieuwe artikel 433quater/1 Sw.:

“Art. 433quater/1. Het pooierschap

Het pooierschap bestaat, onverminderd de toepassing van artikel 433quinquies, uit een van de volgende daden gepleegd tegen een meerderjarig persoon:

- het organiseren van de prostitutie van een ander met als doel het bekomen van een voordeel, behalve in de gevallen die de wet bepaalt;

- het bevorderen, ertoe aanzetten, aanmoedigen of vergemakkelijken van prostitutie met als doel het, rechtstreeks of onrechtstreeks, bekomen van een abnormaal economisch voordeel of elk ander abnormaal voordeel;

⁹⁶ Wet van 21 maart 2022 houdende wijzigingen aan het Strafwetboek inzake seksueel strafrecht, BS 21 maart 2022.

- Maatregelen nemen om het verlaten van de prostitutie te verhinderen of te bemoeilijken. Dit misdrijf wordt bestraft met gevangenisstraf van een jaar tot vijf jaar en met geldboete van vijfhonderd euro tot vijftientigduizend euro.

[...]”

36. MEMORIE VAN TOELICHTING - In de Memorie van Toelichting wordt deze hervorming verder uiteengezet: derden die op een legale en niet-uitbuitende manier met meerderjarige sekswerkers willen samenwerken, lopen niet langer het risico om strafrechtelijk vervolgd te worden. Hierdoor kunnen sekswerkers voor het eerst legaal samenwerken met bijvoorbeeld een boekhouder, een verzekeraar of een chauffeur. Tegelijk blijft de bescherming tegen uitbuiting een centraal uitgangspunt. De decriminalisering geldt enkel voor situaties waarin er geen sprake is van misbruik, dwang of oneerlijke winst name. Zodra dergelijke elementen aanwezig zijn, blijft strafrechtelijk optreden mogelijk en noodzakelijk. Daarnaast onderstreept de Memorie van Toelichting uitdrukkelijk dat sekswerk met of voor minderjarigen onverkort strafbaar blijft. Ook het faciliteren, organiseren of promoten van sekswerk waarbij minderjarigen betrokken zijn, wordt streng bestraft. Op die manier wordt een duidelijke grens getrokken tussen enerzijds de erkenning van autonoom sekswerk door volwassenen en anderzijds de bescherming van bijzonder kwetsbare personen.⁹⁷
37. RECHTSVERLIJNING MET NEDERLAND: OPHEFFING ALGEMEEN BORDEELVERBOD – Tot en met het jaar 2000 gold in Nederland een gelijkaardig beleid omtrent sekswerk als in België. Zo bestond er een algemeen bordeelverbod, waardoor sekswerk *an sich* niet strafbaar was, maar elke vorm van exploitatie wel door de wet verboden werd. In de praktijk leidde dit, net als in België, tot een gedoogbeleid waarbij gemeenten onder hun eigen voorwaarden bordelen toelieten, zonder dat hiervoor een duidelijke en overkoepelende wettelijke basis bestond.⁹⁸ Omdat deze situatie, omwille van het gebrek aan transparantie en de juridische onzekerheid, als problematisch werd ervaren, hief de Nederlandse wetgever in 2000 het algemene bordeelverbod op. De wetgever had met deze decriminalisering vier doelstellingen voor ogen: het beter reguleren van de sector, het bestrijden van gedwongen prostitutie en mensenhandel, het verbeteren van de positie van sekswerkers en het

⁹⁷ Memorie van toelichting bij het wetsontwerp betreffende seksueel strafrecht, Parl.St. Kamer 2020-21, nr. 2141/001, 19 juli 2021, 68-77.

⁹⁸ *Kamerstukken II 1996/97*, 25437, nr. 3, 5.

beschermen van kwetsbare minderjarigen.⁹⁹ In deze fase lag de nadruk nog sterk op het normaliseren van sekswerk. Dit werd gezien als een noodzakelijke voorwaarde om de sector transparanter te maken en zo criminaliteit effectiever te kunnen bestrijden.¹⁰⁰ De concrete invulling van het beleid werd echter grotendeels overgelaten aan gemeenten, die via vergunningen en lokale regelgeving de sector konden sturen.¹⁰¹ Sekswork werd vanaf dat moment namelijk als een *normale* baan beschouwd en de toenmalige minister van Justitie achtte het daarom ook niet noodzakelijk om specifieke wetgeving aan de arbeidspositie van sekswerkers te wijden, hoewel er toen al twijfel bestond of de decriminalisering wel automatisch zou leiden tot positieverbetering van de sekswerker.¹⁰²

38. RECHTSVERLIJNING MET NEDERLAND: POGING TOT MEER REGULERING – In de jaren nadien bleek echter dat deze aanpak niet alle problemen oploste. Mensenhandel en uitbuiting bleven hardnekkige fenomenen en de grote verschillen tussen gemeentelijke regels maakten het moeilijk om hier effectief toezicht op te houden. Deze ontwikkelingen leidden tot een veranderde politieke en maatschappelijke visie, waarbij de nadruk steeds minder kwam te liggen op de liberalisering van sekswork en steeds meer op de risico's van uitbuiting en criminaliteit binnen de sector.¹⁰³ Deze verschuiving resulteerde in 2009 in het wetsvoorstel voor *de Wet regulering prostitutie en bestrijding misstanden seksbranche*. Het voorstel introduceerde onder meer een landelijke vergunningplicht voor seksbedrijven en een registratieplicht voor sekswerkers, met als doel meer zicht te krijgen op de sector en zo mensenhandel beter te kunnen bestrijden.¹⁰⁴ Dit betekende tegelijkertijd een verschuiving van lokaal naar centraal beleid, aangezien uniforme regelgeving nodig werd geacht om te voorkomen dat exploitanten zouden uitwijken naar gemeenten met minder strenge regels.¹⁰⁵ Het wetsvoorstel stuitte echter op aanzienlijke kritiek, met name vanwege zorgen over privacy en de effectiviteit van de voorgestelde maatregelen. Uiteindelijk strandde het voorstel in de Eerste Kamer. Ook een aangepaste versie uit 2014 slaagde er niet in om tot een definitieve regeling te komen.¹⁰⁶ In 2019 volgde een nieuwe poging met het *Wetsvoorstel regulering sekswork*, waarin opnieuw werd ingezet op een

⁹⁹ *Kamerstukken II* 1996/97, 25437, nr. 3, 1.

¹⁰⁰ N.J.L. SWART, "Mensenhandel en seksworkregulering. Twintig jaar wetgeving in beeld", *Gst.* 2021/3, 2-3.

¹⁰¹ *Kamerstukken II* 1996/97, 25437, nr. 3, 6-7.

¹⁰² E. KETELAARS, "Opting-in in de relaxbranche, een legitieme oplossing?", *Recht der Werkelijkheid* 2015/1, 22.

¹⁰³ N.J.L. SWART, "Mensenhandel en seksworkregulering. Twintig jaar wetgeving in beeld", *Gst.* 2021/3, 3-4.

¹⁰⁴ N.J.L. SWART, "Mensenhandel en seksworkregulering. Twintig jaar wetgeving in beeld", *Gst.* 2021/3, 6-7.

¹⁰⁵ *Kamerstukken II* 2009/10, 32211, nr. 3, 2-4.

¹⁰⁶ N.J.L. SWART, "Mensenhandel en seksworkregulering. Twintig jaar wetgeving in beeld", *Gst.* 2021/3, 4.

streng gereguleerd vergunningenstelsel en een versterkte aanpak van mensenhandel.¹⁰⁷ Tot op heden is het wetsvoorstel echter nog steeds niet definitief aangenomen.¹⁰⁸

39. RECHTSVERLIJNING MET NEDERLAND: LEGALISERING IN PLAATS VAN DECRIMINALISERING - Over de gehele periode sinds 2000 is een duidelijke evolutie zichtbaar: waar de opheffing van het bordeelverbod in Nederland aanvankelijk gericht was op normalisering en maatschappelijke acceptatie van sekswerk, verschoof de focus geleidelijk naar het uniformiseren van het sekswerkbeleid ter bestrijding van mensenhandel.¹⁰⁹ Deze doelstellingen tracht de Nederlandse wetgever voornamelijk te realiseren via een systeem van regulering, waarbij door middel van vergunningen en toezicht meer zicht op de sector wordt gecreëerd en misbruik beter zou kunnen worden aangepakt. De Belgische wetgever heeft daarentegen bewust gekozen voor een andere benadering, namelijk decriminalisering, die in lijn met de visie van *Utsopi* vertrekt vanuit een mensenrechtenkader. Deze benadering is gericht op het wegnemen van strafrechtelijke barrières, zodat sekswerkers hun activiteiten in veiligere omstandigheden kunnen uitoefenen, effectieve toegang krijgen tot justitie, gezondheidszorg en sociale rechten, en minder afhankelijk worden van informele of risicovolle structuren. In tegenstelling tot het Nederlandse model, dat kan worden gekwalificeerd als een restrictieve reguleringsbenadering, vermijdt de Belgische aanpak een strikte afbakening van wie als sekswerker mag opereren. Op die manier wordt voorkomen dat personen die niet aan administratieve voorwaarden kunnen voldoen, bijvoorbeeld wegens een precair verblijfsstatuut, verder in de illegaliteit worden geduwd.¹¹⁰ Daarbij dient echter te worden opgemerkt dat ook binnen het Belgische model spanningen blijven bestaan. Zo maakt de recente arbeidswet voor sekswerk het mogelijk om onder arbeidsovereenkomst te werken, maar stelt zij tegelijkertijd voorwaarden aan werkgevers en aan de toegang tot contractuele tewerkstelling.¹¹¹ Dit wijst erop dat ook binnen een decriminaliseringsmodel vormen van regulering blijven bestaan, waardoor de tegenstelling tussen beide systemen in de praktijk minder absoluut lijkt te zijn.

¹⁰⁷ N.J.L. SWART, “Mensenhandel en sekswerkregulering. Twintig jaar wetgeving in beeld”, *Gst.* 2021/3, 7-8.

¹⁰⁸ CCV, ‘Achtergrond Wet regulering sekswerk’, *Het CCV* 14 oktober 2025, <https://hetccv.nl/themas/integraal-veiligheidsbeleid/sekswerkbeleid/achtergrond-sekswerkbeleid/> (geraadpleegd op 25 april 2026).

¹⁰⁹ N.J.L. SWART, “Mensenhandel en sekswerkregulering. Twintig jaar wetgeving in beeld”, *Gst.* 2021/3, 10.

¹¹⁰ UTSOPI, ‘Decriminalisering’, *Utsopi*, <https://www.utsopi.be/nl/our-work/decriminalisering> (geraadpleegd op 25 april 2026); P. ÖSTERGREN, “From Zero-Tolerance to Full Integration: Rethinking Prostitution Policies”, 2017.

¹¹¹ UTSOPI, ‘Belgische arbeidswet voor sekswerkers: wat en hoe?’, *Utsopi*, 3 mei 2024, <https://www.utsopi.be/nl/our-work/decriminalisering/cadre-du-travail> (geraadpleegd op 25 april 2026).

AFDELING II. SEKSUELE ZORGVERLENING

40. **SITUERING** – Naast het ‘klassieke’ sekswerk bestaan er in België ook verschillende initiatieven die zich richten op seksuele zorgverlening. Hoewel het nog steeds om seksuele dienstverlening gaat, vertrekken deze samenwerkingen vanuit een andere benadering, waarbij de focus verder reikt dan seks als loutere economische activiteit. In deze thesis worden twee organisaties besproken: Aditi vzw en Meerdanseks
41. **ADITI VZW** – Aditi vzw is een door de Vlaamse overheid ondersteunde organisatie die seksuele gezondheid ondersteunt bij mensen met een bepaalde zorgnood, waaronder personen met een beperking, mensen met complexe psychische zorgvragen en kwetsbare ouderen, evenals de professionals die met hen werken. Ze bieden consulten aan cliënten, ondersteunen teams en organisaties via advies en vorming, en werken mee aan visieontwikkeling rond seksuele gezondheid. Daarnaast faciliteren ze wetenschappelijk onderzoek en dragen ze bij aan het maatschappelijk debat om seksuele gezondheid bespreekbaar te maken. Aditi werkt ook samen met en begeleidt seksuele dienstverleners binnen dit kader. Mensen met een beperking of een complexe psychische zorgnood die in het kader van een internering tijdelijk in detentie verblijven, behoren in principe ook tot de doelgroep van Aditi. In dergelijke situaties starten zij echter geen seksuele dienstverlening op binnen de gevangenis, omdat daar de nodige omkadering, opvolging en privacy ontbreken. Bovendien beschouwen zij detentie niet als een geschikte plaats voor hun doelgroep; de focus moet in die fase vooral liggen op het organiseren van passende zorg en begeleiding. Aditi staat eventueel wel open voor voorbereidende ondersteuning, met het oog op latere begeleiding binnen een forensische of psychiatrische setting, maar het effectief toelaten van seksuele dienstverleners in de gevangenis achten zij gezien de huidige context en begeleiding niet wenselijk.¹¹²
42. **MEERDANSEKS** – Meerdanseks is een initiatief dat inzet op het matchen van cliënten met intimiteitswerkers. Er wordt gestart met een diepgaand intakegesprek waarin verlangens, grenzen, noden en persoonlijke ontwikkelingsdoelen centraal staan. Op basis van dit gesprek wordt nagegaan of er een mogelijke match kan worden gevonden binnen de groep sekswerkers waarmee Meerdanseks samenwerkt. Dit betreft een netwerk van zelfstandige sekswerkers, die meestal zelf contact opnemen met de organisatie. Hun werking gaat op die manier verder dan het klassieke sekswerk en richt zich op een authentieke vorm van

¹¹² Zie bijlage 2: interview met Miek van Aditi vzw

dienstverlening, die vaak deel uitmaakt van een therapeutisch traject, bijvoorbeeld na seksueel trauma. De aandacht ligt naast het fysieke aspect ook vooral op emotionele connectie en persoonlijke groei. Het initiatief probeert op die manier komaf te maken met het zuiver consumerende sekswerk, waarbij de insteek is: “jij zet dit op jouw site, dus jij moet mij dit nu ook geven”. Wat betreft intimiteitsbezoeken in detentie staan ze hier in principe voorzichtig voor open, maar met veel kanttekeningen. Zeker binnen een therapeutisch kader zien ze een mogelijke meerwaarde, waarbij het dan vooral gaat om het aanleren van gezonde omgang met seksualiteit, intimiteit en grenzen. Tegelijk benadrukken ze dat dit enkel kan onder strikte voorwaarden, zoals voldoende veiligheid voor de sekswerkers en professionele therapeutische omkadering.¹¹³

AFDELING III. TUSSENTIJD BESLUIT

43. PRAKTISCH MOGELIJK SINDS 2022 - Uit het voorgaande blijkt dat de hervorming van het seksuele strafrecht in 2022 een fundamentele kentering heeft teweeggebracht in de juridische benadering van sekswerk in België. Door de decriminalisering van samenwerkingen met meerderjarige, instemmende sekswerkers werd voor het eerst een duidelijk en legaal kader gecreëerd waarin dergelijke samenwerkingen mogelijk zijn, zolang zij niet gepaard gaan met uitbuiting of misbruik. Dit opent in principe ook perspectieven voor institutionele contexten, zoals het gevangeniswezen. Daarnaast illustreren initiatieven zoals Aditi vzw en Meerdansex dat seksuele dienstverlening in de praktijk een bredere invulling kan krijgen dan louter het commerciële. Zij tonen aan dat intimiteit en seksualiteit ook benaderd kunnen worden vanuit zorg, begeleiding en persoonlijke ontwikkeling. Dergelijke dienstverlening is echter niet vanzelfsprekend, en zeker binnen een detentiecontext zijn randvoorwaarden, zoals veiligheid, omkadering en therapeutische ondersteuning, noodzakelijk. Samengevat kan worden gesteld dat het huidige juridische kader sinds 2022 de mogelijkheid creëert om samenwerkingen met sekswerkers te overwegen, maar dat de concrete invulling ervan, zeker binnen detentie, afhankelijk blijft van bijkomende praktische, ethische en institutionele afwegingen.

HOOFDSTUK II. SEKSWERK ONDER ARBEIDSCONTRACT

¹¹³ Zie bijlage 1: interview met Minne van Meerdansex

AFDELING I. WET VAN 3 MEI 2024 ‘HOUDENDE BEPALINGEN BETREFFENDE SEKSWERK ONDER ARBEIDSOVEREENKOMST’

44. **SITUERING** – Naast de decriminalisering van samenwerkingen met meerderjarige, instemmende sekswerkers in 2022 werd met de Wet van 3 mei 2024 een volgende belangrijke stap gezet richting de decriminalisering van sekswerk in België.¹¹⁴ Deze wet voorziet in de mogelijkheid voor sekswerkers om hun activiteiten uit te oefenen onder een werknemersstatuut, zonder dat de werkgever in kwestie het risico loopt vervolgd te worden voor het misdrijf van pooierschap.
45. **ERKENNINGSVOORWAARDEN** – Artikel 14 van de Wet sekswerk onder arbeidscontract bepaalt de erkenningsvoorwaarden waaraan een werkgever cumulatief moet voldoen om in aanmerking te kunnen komen als legale werkgever van sekswerk.
46. **KONINKLIJK BESLUIT VAN 20 OKTOBER 2024** – Artikel 15 van de Wet sekswerk onder arbeidscontract bepaalt dat de erkenning als werkgever die legaal sekswerkers mag tewerkstellen wordt verleend door de ministers bevoegd voor Justitie en Werk, die daartoe gezamenlijk optreden. De Koning stelt hiertoe de praktische modaliteiten vast, zoals is gebeurd bij het *Koninklijk Besluit van 20 oktober 2024 tot vaststelling van de procedure inzake de erkenning van werkgevers die sekswerkers tewerkstellen*.¹¹⁵ Dit Koninklijk Besluit, samen gelezen met artikelen 15 tot en met 18 van de Wet sekswerk onder arbeidscontract, omschrijft de procedure om officieel als werkgever erkend te kunnen worden. Deze procedure kan opgedeeld worden in zes opeenvolgende fasen, die elk strikt gereguleerd zijn.
47. **EERSTE FASE: INDIENEN VAN DE AANVRAAG** - De procedure vangt aan met de indiening van een erkenningsaanvraag bij de Federale Overheidsdienst Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg. Deze aanvraag dient te gebeuren via aangetekend schrijven¹¹⁶ en omvat per erkenningsvoorwaarde bedoeld in artikel 14 van de Wet sekswerk onder arbeidscontract een gedetailleerde nota met bewijsstukken waarmee de aanvrager aantoont dat hij aan iedere betrokken voorwaarde voldoet. Daarnaast bevat de aanvraag de naam en contactgegevens van een contactpersoon, met inbegrip van een telefoonnummer en e-

¹¹⁴ Wet van 3 mei 2024 houdende bepalingen betreffende sekswerk onder arbeidsovereenkomst, BS 3 mei 2024 (hierna: Wet sekswerk onder arbeidscontract).

¹¹⁵ KB 20 oktober 2024 tot vaststelling van de procedure aangaande de erkenning van werkgevers die sekswerkers tewerkstellen, BS 4 november 2024 (hierna: KB 20 oktober 2024).

¹¹⁶ art. 2 KB 20 oktober 2024.

mailadres, met wie de administratie contact kan opnemen aangaande de ingediende aanvraag.¹¹⁷

48. TWEEDE FASE: ONTVANKELIJKHEIDSCONTROLE – Na ontvangst van de aanvraag voert de FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg een eerste controle uit op de ontvankelijkheid van het dossier. Indien blijkt dat het dossier onvolledig is of niet voldoet aan de vereisten van artikel 3 van het KB, wordt de aanvrager uitgenodigd om zijn dossier te vervolledigen. Hij beschikt hiervoor over een termijn van twintig werkdagen. Indien de aanvrager nalaat om binnen deze termijn de gevraagde aanvullingen te bezorgen, wordt de aanvraag door de daartoe gemachtigde ambtenaar niet-ontvankelijk verklaard via een schriftelijke en met redenen omklede beslissing, die ter kennis wordt gebracht van de aanvrager.¹¹⁸
49. DERDE FASE: EERSTE INHOUDELIJKE BEOORDELING – Indien de aanvraag ontvankelijk wordt verklaard, start de inhoudelijke beoordeling van het dossier. In eerste instantie analyseert de FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg de door de aanvrager ingediende nota's en onderzoekt zij of deze voldoen aan de erkenningsvoorwaarden vervat in artikel 14, 1°, 2°, 3° en 5° van de Wet sekswerk onder arbeidscontract.¹¹⁹ Dit betreft met name de vereiste rechtsvorm, de aanwezigheid van een maatschappelijke of bedrijfszetel in België, de correcte identificatie van de bestuurders en de opname van specifieke garanties inzake de rechten van sekswerkers in de statuten van de onderneming. Zo moet in de statuten uitdrukkelijk worden vermeld dat alle rechten en vrijheden van de tewerkgestelde sekswerkers worden geëerbiedigd, in het bijzonder de vijf rechten die door de Wet sekswerk onder arbeidscontract als essentieel worden beschouwd, namelijk het recht om op geen enkel moment gedwongen te worden een prostitutiehandeling uit te voeren, het recht om iemand als seksuele partner te weigeren, het recht om seksuele handelingen te weigeren, het recht om op elk moment een seksuele activiteit te onderbreken of stop te zetten en ten slotte het recht om zelf voorwaarden op te leggen aan de seksuele activiteit of handeling.¹²⁰ Indien de aanvrager voldoet aan deze voorwaarden wordt het volledige dossier, binnen de dertig werkdagen na ontvangst van de ontvankelijke aanvraag, overgemaakt aan de Minister van Justitie.¹²¹ Indien niet aan deze voorwaarden is voldaan,

¹¹⁷ art. 3 KB 20 oktober 2024.

¹¹⁸ art. 4 KB 20 oktober 2024.

¹¹⁹ art. 5, eerste lid KB 20 oktober 2024.

¹²⁰ art. 14 Wet sekswerk onder arbeidscontract

¹²¹ art. 5, tweede lid KB 20 oktober 2024.

kan de procedure in deze fase worden stopgezet.

50. VIERDE FASE: ADVIESFASE – Nadat de Minister van Justitie het dossier ontvangen heeft, gaat deze in eerste instantie na of aan de strafrechtelijke voorwaarden is voldaan.¹²² Dit houdt in dat de bestuurders niet veroordeeld mogen zijn voor een reeks met prostitutie en pooierschap gelinkte opgesomde misdrijven, alsook misdrijven tegen de fysieke integriteit van personen, zoals opgesomd in artikel 14, 4° van de Wet sekswerk onder arbeidscontract.¹²³ Hiertoe pleegt deze minstens overleg met de procureur des Konings en met het arbeidsauditoraat bevoegd voor de plaats of de plaatsen waar een vestigingseenheid is gelegen waarvoor de aanvraag tot erkenning is ingediend.¹²⁴ De geraadpleegde instanties brengen binnen de 60 dagen na ontvangst van de adviesaanvraag hun advies uit aan de Minister van Justitie.¹²⁵
51. VIJFDE FASE: BESLISSING MINISTER VAN JUSTITIE - Na ontvangst van deze adviezen formuleert de Minister van Justitie zijn eigen standpunt en bezorgt hij binnen een maand zijn advies aan de minister van Werk.¹²⁶
52. ZESDE FASE: EINDBESLISSING - Op basis van het volledige dossier en de verkregen adviezen nemen de minister van Werk en de minister van Justitie vervolgens gezamenlijk een beslissing over de erkenningsaanvraag.¹²⁷ Indien de beslissing gunstig is, wordt een Ministerieel Besluit tot erkenning opgesteld en ondertekend door beide ministers, daartoe gezamenlijk optredend. Dit besluit wordt vervolgens gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad en kent aan de werkgever een erkenningsnummer toe. De erkenning treedt in werking op de datum van publicatie van het Ministerieel Besluit.¹²⁸ Indien de beslissing daarentegen ongunstig is, wordt door de FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg een gemotiveerde weigeringsbeslissing opgesteld in de vorm van een brief. Deze beslissing wordt eveneens ondertekend door beide ministers en ter kennis gebracht van de aanvrager.¹²⁹
53. AANVANKELIJK BEPERKTE PRAKTIJKTOEPASSING - Of en in welke mate in de praktijk gebruik zou worden gemaakt van het nieuwe werknemersstatuut voor sekswerkers, bleef

¹²² art. 5, tweede lid KB 20 oktober 2024.

¹²³ Art 14 Wet sekswerk onder arbeidscontract

¹²⁴ art. 16 Wet sekswerk onder arbeidscontract

¹²⁵ art. 5, derde lid KB 20 oktober 2024.

¹²⁶ art. 6 KB 20 oktober 2024.

¹²⁷ art. 15, eerste lid Wet sekswerk onder arbeidscontract

¹²⁸ art. 15, tweede lid Wet sekswerk onder arbeidscontract en art. 7, § 1 KB 20 oktober 2024.

¹²⁹ art. 7 §2 KB 20 oktober 2024.

aanvankelijk onzeker. Zes maanden na de inwerkingtreding van de wet, op 1 december 2024, waren slechts vier erkenningsaanvragen ingediend, waarvan geen enkele reeds tot een erkenning had geleid. Drie dossiers bevonden zich in onderzoek bij de bevoegde administraties en één aanvraag was recent ingediend. Op dat ogenblik waren er nog geen actief erkende werkgevers. Volgens BAUWENS, woordvoerder van *Utsopi*, mochten uit deze beperkte praktijkervaring evenwel geen voorbarige conclusies worden getrokken. Hij benadrukte dat de sector zich in een overgangsfase bevond, waarin zowel sekswerkers als potentiële werkgevers voorzichtig bleven na jaren van juridische onzekerheid. Het nieuwe normatieve kader diende zich volgens hem nog te vertalen naar concrete praktijken. Onzekerheden met betrekking tot onder meer het vergoedingssysteem in loondienst en de waarborging van anonimiteit in arbeidscontracten droegen bij aan deze terughoudendheid en ook buiten het wettelijke kader bleven aanzienlijke structurele drempels bestaan. BAUWENS wees erop dat potentiële werkgevers, vaak sekswerkers zelf, weliswaar bereid waren om hun activiteiten te legaliseren, maar daarbij stuitte op weerstand bij banken en verzekeraars, die uit vrees voor reputatieschade of vermeende witwasrisico's samenwerking weigerden. Dit gebrek aan institutionele medewerking vormde volgens hem een belangrijke rem op de effectieve implementatie van de wet.¹³⁰

54. SOA'S ALS BEROEPSZIEKTEN - Een bijkomende onduidelijkheid betrof de erkenning van seksueel overdraagbare aandoeningen als beroepsziekten.¹³¹ Sekswerkers lopen bij de uitoefening van hun beroepsactiviteiten immers een verhoogd risico op infectieziekten, die binnen deze groep significant vaker voorkomen dan in de algemene bevolking.¹³² In de loop van 2025 werd op dit punt evenwel een belangrijke juridische verduidelijking doorgevoerd. Vanaf 6 september 2025 worden bepaalde seksueel overdraagbare aandoeningen erkend als beroepsziekten voor sekswerkers die werkzaam zijn onder een arbeidsovereenkomst bij een wettelijk erkende werkgever. Het betreft HIV/aids, hepatitis B, syfilis, humaan papillomavirus (HPV), chlamydia, gonorroe en trichomoniasis, die werden opgenomen in de lijst van beroepsziekten onder code 1.404.06. De erkenning gebeurt overeenkomstig het koninklijk besluit van 28 maart 1969, dat het normatieve kader

¹³⁰ REYNAERS T., 'Legaal als sekswerker aan de slag? Halfjaar na invoering baanbrekende wet slechts vier aanvragen', *De Standaard* 20 mei 2025, 23:59.

¹³¹ REYNAERS T., 'Legaal als sekswerker aan de slag? Halfjaar na invoering baanbrekende wet slechts vier aanvragen', *De Standaard* 20 mei 2025, 23:59.

¹³² K. WOUTERS, P. VAN DAMME, A. VERCAUTEREN, J. VERHEYEN, S. CASTERMANS en A. MEHEUS, "Seksueel overdraagbare infecties (SOI) bij prostituee(s) in Antwerpen, België: belang en haalbaarheid van een Hepatitis B-vaccinatieprogramma", *Arch. Public Health* 2002, 60, 28-29.

vormt voor de vaststelling en vergoeding van beroepsziekten.¹³³ Hiervoor is vereist dat de aandoening wordt bevestigd door nauwkeurige medische onderzoeken en geldt, afhankelijk van de betrokken aandoening, een minimumduur van tewerkstelling onder arbeidsovereenkomst vóór het medisch onderzoek, variërend van drie dagen (gonorroe) tot achtentwintig dagen (hepatitis B). Deze regeling is uitsluitend van toepassing op sekswerkers met een arbeidsovereenkomst bij een erkende werkgever; zelfstandige sekswerkers en personen die niet aan de wettelijke voorwaarden voldoen, vallen buiten het toepassingsgebied.¹³⁴

55. EERSTE ERKENNINGEN – In juli 2025 vond de wet voor het eerst toepassing in de praktijk, met de erkenning van de uitbater van een seksclub als eerste werkgever van sekswerkers onder arbeidsovereenkomst. Volgens de FOD Werkgelegenheid waren op dat moment, sinds de inwerkingtreding van de wet, negen erkenningsaanvragen ingediend. Twee daarvan werden afgewezen wegens het niet voldoen aan de wettelijke voorwaarden en één aanvraag werd onontvankelijk verklaard wegens onvolledigheid, terwijl de overige dossiers nog in behandeling waren.¹³⁵ Op het moment van indiening van deze scriptie zijn in totaal negen werkgevers officieel erkend.¹³⁶ Dit bevestigt dat het erkenningsmechanisme operationeel is geworden, zij het binnen een context van geleidelijke en voorzichtige implementatie.

56. ZAAK HANGENDE VOOR HET GRONDWETTELIJK HOF - Naast de praktische uitdagingen staat

¹³³ KB van 28 maart 1969 betreffende de vergoeding van beroepsziekten, BS 5 april 1969.

¹³⁴ FEDRIS, *Nieuwe erkende beroepsziekten voor sekswerkers*, 2025.

¹³⁵ REYNAERS T., ‘Eerste werkgever voor sekswerkers officieel erkend in België’, *De Standaard*, 8 juli 2025.

¹³⁶ Ministerieel besluit van 2 juli 2025 tot erkenning van de onderneming Vanhimo Zen BV als werkgever van sekswerkers in de zin van de wet van 3 mei 2024 houdende bepalingen betreffende sekswerk onder arbeidsovereenkomst, BS, 8 juli 2025; Ministerieel besluit van 22 september 2025 tot erkenning van de onderneming BV Bij Sofie als werkgever van sekswerkers in de zin van de wet van 3 mei 2024 houdende bepalingen betreffende sekswerk onder arbeidsovereenkomst, BS, 26 september 2025; Ministerieel besluit van 22 september 2025 tot erkenning van de onderneming Dreams Thulin BV als werkgever van sekswerkers in de zin van de wet van 3 mei 2024 houdende bepalingen betreffende sekswerk onder arbeidsovereenkomst, BS, 26 september 2025; Ministerieel besluit van 23 september 2025 tot erkenning van de onderneming BV Jdob als werkgever van sekswerkers in de zin van de wet van 3 mei 2024 houdende bepalingen betreffende sekswerk onder arbeidsovereenkomst, BS, 26 september 2025; Ministerieel besluit van 19 december 2025 tot erkenning van de onderneming EdenMystique BV als werkgever van sekswerkers in de zin van de wet van 3 mei 2024 houdende bepalingen betreffende sekswerk onder arbeidsovereenkomst, BS, 19 december 2025; Ministerieel besluit van 9 februari 2026 tot erkenning van onderneming BLUE IN GREEN BIS BV als werkgever van sekswerkers in de zin van de wet van 3 mei 2024 houdende bepalingen betreffende sekswerk onder arbeidsovereenkomst, BS 12 februari 2026; Ministerieel besluit van 9 februari 2026 tot erkenning van onderneming ALL INCLUDED BV als werkgever van sekswerkers in de zin van de wet van 3 mei 2024 houdende bepalingen betreffende sekswerk onder arbeidsovereenkomst, BS 12 februari 2026; Ministerieel besluit van 2 maart 2026 tot erkenning van onderneming ISAMOT BV als werkgever van sekswerkers in de zin van de wet van 3 mei 2024 houdende bepalingen betreffende sekswerk onder arbeidsovereenkomst, BS 5 maart 2026; Ministerieel besluit van 16 maart 2026 tot erkenning van onderneming STALVA BV als werkgever van sekswerkers in de zin van de wet van 3 mei 2024 houdende bepalingen betreffende sekswerk onder arbeidsovereenkomst, BS 19 maart 2026.

de wet ook ter discussie op constitutioneel vlak. Zo is ze het onderwerp van een annulatieberoep voor het Grondwettelijk Hof, ingesteld door de vzw Isala en anderen.¹³⁷

Ter verdediging van hun standpunt stellen zij: “Deze wet lijkt bedoeld om misbruik te bestrijden, maar in de praktijk maakt ze van de pooier een erkend ondernemer.”¹³⁸ Tot op heden is deze zaak echter nog hangende bij het Grondwettelijk Hof.¹³⁹

AFDELING II. JURIDISCHE GEVOLGEN VAN DE ERKENNING

57. TEWERKSTELLINGSVOORWAARDEN - Naast de in artikel 14 vastgelegde erkenningsvoorwaarden, moeten de werkgevers gedurende de volledige erkenningsperiode een reeks bijkomende verplichtingen naleven. Zo is het de werkgever verboden om de uitoefening van het werkgeversgezag of zijn verplichtingen ten aanzien van personen die sekswerkactiviteiten verrichten uit te besteden aan onderaannemers. Daarnaast mogen noch de bestuurders, noch het leidinggevend en toezichthoudend personeel in België of in het buitenland veroordeeld worden als dader, mededader of medeplichtige tot een correctionele of criminele hoofdstraf voor één van de in artikel 14, eerste lid, 4°, opgesomde misdrijven. Deze voorwaarde geldt zelfs indien deze straf met uitstel werd uitgesproken. Verder rust op de werkgevers de verplichting om gedurende de volledige prestatietijd de continue bereikbaarheid van een referentiepersoon te waarborgen. De modaliteiten voor het contact met deze referentiepersoon of -personen moeten schriftelijk worden vastgelegd en ter kennis worden gebracht van de sekswerker. De werkgever dient bovendien het volledige toepasselijke juridische kader te respecteren, waaronder het arbeidsrecht, het socialezekerheidsrecht, het vennootschaps- en handelsrecht, alsook het fiscale recht, de geldende collectieve arbeidsovereenkomsten en de regelgeving inzake de tewerkstelling van buitenlandse werknemers. Op het vlak van veiligheid moet de werkgever ervoor zorgen dat elke kamer waarin sekswerk wordt verricht uitgerust is met een alarmknop. Wanneer de sekswerker arbeidsprestaties verricht buiten de lokalen van de inrichting, moet deze bovendien beschikken over een mobiele alarmknop die hem of haar onmiddellijk in verbinding stelt met de referentiepersoon.

¹³⁷ Naast de vzw *Isala* werd dit mede ingesteld door de vzw *Le Monde selon les femmes*, de vzw *Observatoire féministe des violences faites aux femmes*, de vzw *Maison de la Famille*, de vzw *Synergie Wallonie pour l'égalité entre les femmes et les hommes*, de vzw *Mouvement pour l'Égalité entre les Femmes et les Hommes*, de stichting van openbaar nut *Fondation Anne-Marie Lizin*, de ivzw *Réseau Européen des Femmes Migrantes* en de vzw *La Voix des Femmes*

¹³⁸ REYNAERS T., ‘Legaal als sekswerker aan de slag? Halfjaar na invoering baanbrekende wet slechts vier aanvragen’, *De Standaard* 20 mei 2025, 23:59

¹³⁹ GwH, rolnr. 8385, BS 2 januari 2025 (hangende zaak).

Daarnaast moet de werkgever de toegang tot de lokalen garanderen voor socio-medische organisaties die onafhankelijk opereren en gericht zijn op het welzijn van de werknemers, evenals voor professionele verenigingen van sekswerkers, met inbegrip van representatieve werknemersorganisaties.¹⁴⁰ Naast deze materiële voorwaarden dienen de werkgevers ook een aantal administratieve verplichtingen na te leven. Zo moet de arbeidsovereenkomst voor sekswerkers schriftelijk worden opgesteld en onder meer het erkenningsnummer van de werkgever vermelden.¹⁴¹ Een afschrift van deze overeenkomst moet bovendien beschikbaar zijn op dezelfde plaats waar het arbeidsreglement kan worden geraadpleegd.¹⁴²

58. BIJKOMENDE VOORWAARDEN – Naast de bestaande tewerkstellingsvoorwaarden dient de Koning nog bijkomende voorwaarden vast te stellen inzake veiligheid, gezondheid, welzijn en de kwaliteit van de arbeid voor sekswerkers.¹⁴³ Deze voorwaarden vormen een aanvulling op de reeds opgesomde verplichtingen en moeten minstens betrekking hebben op een aantal essentiële elementen. Zo dienen onder meer minimale vereisten te worden bepaald met betrekking tot de afmetingen van de kamers en de te respecteren hygiënevoorschriften. Daarnaast moeten verplichtingen worden opgelegd inzake de zichtbare aanplakking van informatie, zoals alarmnummers, contactgegevens van representatieve werknemersorganisaties en steunorganisaties, evenals aanbevelingen met betrekking tot veilig vrijen. Verder moet het maximumaantal sekswerkers worden afgestemd op het aantal beschikbare kamers en moeten er voorwaarden worden vastgelegd voor de verificatie van de identiteit van de aanwezige sekswerkers. Tot slot dient expliciet te worden benadrukt dat de werkgever te allen tijde verantwoordelijk blijft voor alles wat zich binnen het gebouw afspeelt.¹⁴⁴

59. TOEZICHT: EERSTE CONTROLE - Binnen de zes maanden na het toekennen van een erkenning voeren sociale inspecteurs van de FOD Werkgelegenheid en de RSZ een eerste inspectie uit op de vestigingseenheden. Hier wordt nagegaan of alle tewerkstellingsvoorwaarden uit artikel 17 van de Wet sekswerk onder arbeidscontract worden nageleefd (*Supra* 57). Van deze controle wordt een verslag opgesteld, dat bezorgd wordt aan de daartoe gemachtigde ambtenaar van de FOD Werkgelegenheid.¹⁴⁵ Indien de erkende werkgever in één of in

¹⁴⁰ art. 17, eerste lid Wet sekswerk onder arbeidscontract

¹⁴¹ art. 6, eerste lid Wet sekswerk onder arbeidscontract

¹⁴² art. 6, tweede lid Wet sekswerk onder arbeidscontract

¹⁴³ art. 17, eerste lid, 6° Wet sekswerk onder arbeidscontract

¹⁴⁴ art. 17, tweede lid Wet sekswerk onder arbeidscontract

¹⁴⁵ art. 8 KB 20 oktober 2024.

meerdere van zijn vestigingseenheden de voorwaarden niet naleeft, krijgt deze nog de kans om zich alsnog in de regel te stellen. Zo niet, kan zijn erkenning worden ingetrokken. Dit gebeurt opnieuw via een ministerieel besluit, dat ondertekend moet worden door de Minister van Werk en de Minister van Justitie. Ook dit besluit dient bekend gemaakt te worden in het Belgisch Staatsblad.¹⁴⁶

60. TOEZICHT: PERMANENTE CONTROLEBEVOEGDHEDEN - Dit initiële toezicht wordt aangevuld met een permanent controlesysteem. Inbreuken op de bepalingen van de Wet sekswerk onder arbeidscontract en haar uitvoeringsbesluiten dienen opgespoord, vastgesteld en bestraft te worden overeenkomstig het Sociaal Strafwetboek.¹⁴⁷ De sociaal inspecteurs beschikken daarbij over de bevoegdheden zoals bepaald in de artikelen 23 tot 49 van dat wetboek, wat onder meer inhoudt dat zij werkplaatsen mogen betreden, documenten mogen controleren en betrokken personen mogen ondervragen. Deze bevoegdheden kunnen zowel ambtshalve als op verzoek worden uitgeoefend, wat betekent dat erkende werkgevers op elk moment aan een controle kunnen worden onderworpen.¹⁴⁸ Daarnaast voorziet het Koninklijk Besluit in een structurele opvolging van welke ondernemingen erkend zijn als werkgevers onder de Sekswerkerswet. De FOD Werkgelegenheid bezorgt daartoe jaarlijks in januari de lijst van erkende werkgevers aan het hiervoor bevoegde paritair comité.¹⁴⁹

AFDELING III. TUSSENTIJD'S BESLUIT

61. BELANGRIJKE STAP MAAR NOG ONTWIKKELING IN DE PRAKTIJK - De Wet van 3 mei 2024 vormt een belangrijke stap in de juridische erkenning van sekswerk in België. Waar de hervorming van 2022 reeds samenwerkingen met sekswerkers decriminaliseerde, creëert deze wet voor het eerst de mogelijkheid om sekswerk uit te oefenen binnen een volwaardig werknemersstatuut. Dit impliceert dat sekswerk niet langer louter wordt gedoogd, maar effectief wordt geïntegreerd in het bestaande arbeidsrechtelijke kader, met bijbehorende rechten en beschermingsmechanismen. Tegelijk blijkt uit de uitgebreide erkenningsprocedure en de talrijke voorwaarden dat de wetgever sterk inzet op controle en bescherming tegen uitbuiting. Het systeem is duidelijk gericht op het waarborgen van de rechten en veiligheid van sekswerkers, maar brengt ook een administratieve en praktische

¹⁴⁶ art. 9 KB 20 oktober 2024.

¹⁴⁷ art. 19, eerste lid Wet sekswerk onder arbeidscontract

¹⁴⁸ art. 19, tweede lid Wet sekswerk onder arbeidscontract

¹⁴⁹ art. 10 KB 20 oktober 2024.

drempels met zich mee. De eerste praktijkervaringen tonen aan dat de implementatie voorlopig eerder voorzichtig en geleidelijk verloopt. Het beperkte aantal erkenningsaanvragen en de terughoudendheid binnen de sector wijzen op blijvende onzekerheden en structurele obstakels, zoals de houding van financiële instellingen en vragen rond anonimiteit en arbeidsvoorwaarden. Tegelijk bevestigen de eerste erkenningen dat het systeem effectief operationeel is geworden. Daarnaast blijven er ook juridische en maatschappelijke spanningen bestaan. De erkenning van bepaalde beroepsrisico's, zoals seksueel overdraagbare aandoeningen, illustreert de verdere professionalisering van de sector, terwijl het hangende annulatieberoep voor het Grondwettelijk Hof aantoont dat de fundamentele keuzes van de wetgever nog ter discussie staan. Samengevat kan worden gesteld dat het huidige kader sinds 2024 een belangrijke stap betekent richting de normalisering en bescherming van sekswerk, maar dat de concrete uitwerking ervan nog in volle ontwikkeling is en verdere opvolging vereist.

DEEL III. ONGESTOORD BEZOEK MET EEN SEKSWERKER

62. INLEIDING - Dit deel onderzoekt of het huidige kader inzake ongestoord bezoek ruimte laat voor contact met een sekswerker en, indien niet, of een hervorming juridisch afdwingbaar en maatschappelijk wenselijk is. Daarbij wordt eerst de bestaande Belgische bezoekenregeling uiteengezet, met bijzondere aandacht voor het ongestoord bezoek en de zesmaandenregel. Vervolgens wordt nagegaan of deze regeling verenigbaar is met artikel 8 EVRM en met het gelijkheidsbeginsel, zoals gewaarborgd door de artikelen 10 en 11 van de Grondwet. Daarna wordt de maatschappelijke wenselijkheid van een hervorming beoordeeld aan de hand van argumenten pro en contra, waarbij zowel de veiligheid, de positie van sekswerkers als de praktische uitvoerbaarheid aan bod komen. Tot slot worden concrete aanbevelingen geformuleerd voor een aanpassing van artikel 15 van het KB van 2011.

HOOFDSTUK I. HUIDIGE SITUATIE

AFDELING I. MOGELIJKE BEZOEKREGELINGEN

63. SITUERING – Binnen het Belgische detentiesysteem bestaan verschillende bezoekenregelingen die erop gericht zijn het contact tussen personen in detentie en de buitenwereld te behouden. Een advocaat kan men op elk moment ontvangen. Voor andere bezoekers bestaan er verschillende bezoekenregelingen die steeds variëren naargelang de mate van toezicht. De FOD Justitie onderscheidt in dit geval het bezoek aan tafel, het bezoek achter glas, het kinderbezoek en het ongestoord bezoek.¹⁵⁰ De precieze regelgeving omtrent het bezoek kan verschillen naargelang de instelling en dient neergeschreven te worden in het huishoudelijk reglement. Dit omvat zowel de tijdstippen en de lokalen waarin het bezoek kan doorgaan, als wat de regels zijn met betrekking tot de wijze waarop zowel de personen in detentie als de bezoekers zich dienen te gedragen.¹⁵¹ Het inrichtingshoofd dient er zorg voor te dragen dat het bezoek kan plaatsvinden in omstandigheden die de banden met het affectieve milieu in stand houden of bevorderen, inzonderheid wanneer het een bezoek door minderjarigen aan hun ouder betreft.¹⁵²

64. BEZOEK AAN TAFEL – Het bezoek aan tafel omvat het reguliere bezoek in de bezoekszaal van

¹⁵⁰ art. 58 tot 63 Basiswet.

¹⁵¹ art. 60, §1 Basiswet.

¹⁵² art. 60, §2 Basiswet.

de gevangenis. Verdachten hebben, behoudens door de wet bepaalde uitzonderingen, dagelijks het recht om bezoek te ontvangen. Het gaat hier om personen die in de gevangenis verblijven vanwege een voorlopige hechtenis, maar die nog niet veroordeeld zijn tot een vrijheidsstraf. Personen die wel een vrijheidsstraf uitzitten, behoudens de door de wet bepaalde uitzonderingen, hebben recht op minimum drie bezoeken per week, gespreid over drie dagen, waarvan op zijn minst een dag in het weekend en de woensdagnamiddag. Artikel 59 van de Basiswet bepaalt wie onder welke voorwaarden op bezoek mag komen. Zo wordt bezoek telkens toegestaan aan de in artikel 59, § 1, opgesomde personen, en dit vanaf dat zij hun hoedanigheid hebben doen blijken. Deze lijst omvat de bloed- en aanverwanten in de rechte lijn, de voogd, de echtgenoot, de wettelijk of feitelijk samenwonende partner, de broers, zusters, en ten slotte ook ooms en tantes.¹⁵³ De directeur kan aan deze personen het bezoek enkel voorlopig ontzeggen, wanneer er geïndividualiseerde aanwijzingen bestaan dat het bezoek de handhaving van de orde of de veiligheid ernstig in gevaar kan brengen en dat dit niet verholpen kan worden door een bezoek achter glas te organiseren. Andere bezoekers dienen een voorafgaande toestemming van de directeur te verkrijgen. Deze toelating tot bezoek kan enkel worden geweigerd wanneer de betrokken persoon geen gerechtvaardigd belang kan doen blijken of wanneer er geïndividualiseerde aanwijzingen bestaan dat het bezoek de handhaving van de orde of de veiligheid in gevaar kan brengen.

65. BEZOEK ACHTER GLAS – Het bezoek achter glas, zoals vastgelegd in artikel 60, § 3, van de Basiswet, vindt plaats in een lokaal waarin een glazen wand is aangebracht. In dit geval kan de bezoeker de persoon in detentie niet aanraken. Deze veiligheidsmaatregel kan in vijf gevallen worden toegepast. Zo wordt een bezoek achter glas georganiseerd wanneer de gevangenisdirectie ten aanzien van een van de in artikel 59, § 1, vermelde personen een ernstig vermoeden heeft dat zich tijdens het bezoek incidenten kunnen voordoen die de orde of veiligheid in het gedrang brengen. Een tweede mogelijkheid is dat de bezoeker of de persoon in detentie zelf verzoekt om het bezoek achter glas te laten plaatsvinden. Ten derde wordt een bezoek achter glas georganiseerd wanneer de bezoeker of de persoon in detentie de bezoeksregeling eerder niet heeft nageleefd en er redenen bestaan om aan te nemen dat deze inbreuk zich kan herhalen. Ten vierde kan het bezoek achter glas deel uitmaken van een tuchtsanctie. Tot slot kan een bezoek achter glas worden opgelegd wanneer de persoon in detentie onder een individueel bijzonder veiligheidsregime valt

¹⁵³ art. 59, §1 Basiswet

waarvan dit type bezoek deel uitmaakt.¹⁵⁴

66. KINDERBEZOEK – De gevangenen dienen elke maand minstens één activiteit te organiseren voor gedetineerde ouders en hun kinderen. Daarnaast wordt in bepaalde instellingen een specifieke regeling voorzien voor ongestoord bezoek, waarbij een aantal van deze tijdssloten speciaal voor ouders en kinderen wordt voorbehouden.¹⁵⁵
67. ONGESTOORD BEZOEK – Bij voormelde bezoeksregelingen wordt toezicht uitgeoefend met het oog op de handhaving van de orde en de veiligheid.¹⁵⁶ Behoudens de door de wet voorziene uitzonderingen, heeft iedere persoon in detentie minstens eenmaal per maand recht op ongestoord bezoek van minimaal twee uur.¹⁵⁷ Dit bezoek vindt plaats zonder toezicht en kan door de gevangenisdirectie worden toegekend indien is voldaan aan de toekenningsvoorwaarden, zoals neergelegd in het Koninklijk Besluit van 2011.¹⁵⁸

AFDELING II. HET ONGESTOORD BEZOEK

68. ONGESTOORD BEZOEK: PERSONEN UIT ARTIKEL 59 § 1 BASISWET – De procedureregels omtrent het ongestoord bezoek zijn vastgelegd in artikelen 15 tot en met 19 van het KB 2011. Zo kan een persoon in detentie, vanaf minstens één maand detentie, een aanvraag tot ongestoord bezoek indienen met een van de in artikel 59, § 1, van de Basiswet vernoemde personen (*Supra* 64) Deze aanvraag dient schriftelijk te gebeuren bij de gevangenisdirectie. Deze aanvraag wordt nadien meegedeeld aan de psychosociale dienst die de in haar ziens relevante elementen gaat meedelen aan de directie. Deze gaat daarna over tot de beoordeling van de aanvraag en deelt binnen een maand na ontvangst van de aanvraag zijn beoordeling mee. Wanneer een aanvraag tot ongestoord bezoek geweigerd wordt, moet de persoon in detentie drie maanden wachten alvorens een nieuwe aanvraag ingediend kan worden. De opgeslotene en de bezoekers mogen in het lokaal dat voorbehouden is voor het ongestoord bezoek geen enkel voorwerp binnenbrengen, behoudens andersluidende beslissing van de directeur. Deze regelgeving wordt verder aangevuld met de huishoudelijke reglementen van de gevangenisinstellingen.

¹⁵⁴ art. 60, §3 Basiswet

¹⁵⁵ Federale Overheidsdienst Justitie, *Soorten bezoek*, beschikbaar op: https://justitie.belgium.be/nl/themas/gevangenen/belgische_gevangenen/klassieke_gevangenen/gedetineerde_bezoeken/soorten (geraadpleegd op 10 april 2026).

¹⁵⁶ art. 62 Basiswet

¹⁵⁷ art. 58, §4 Basiswet

¹⁵⁸ KB van 21 mei 2011 tot bepaling van de datum van inwerkingtreding en uitvoering van verscheidene bepalingen van de titels III en V van de basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, BS 27 mei 2011 (hierna KB 2011).

69. ONGESTOORD BEZOEK: DUURZAME RELATIE VAN ZES MAANDEN AANTONEN – Indien een persoon in detentie ongestoord bezoek tracht te verkrijgen met eender welke bezoeker die niet op de lijst van artikel 59 § 1 van de Basiswet staat, dient deze aan te tonen dat de persoon in kwestie gedurende minstens 6 maanden belangstelling heeft getoond die toelaat te geloven in de oprechtheid van de relatie met de persoon in detentie.¹⁵⁹ Dit is een essentiële voorwaarde voor het verkrijgen van ongestoord bezoek en vormt een belangrijke beperking, aangezien zij de toegang tot ongestoord bezoek in hoofdzaak voorbehoudt aan bestaande partnerrelaties. Voor personen in detentie zonder dergelijke relatie, en in het bijzonder voor zij die beroep zouden willen doen op een dergelijke vorm van seksuele dienstverlening, maakt deze voorwaarde het in de praktijk quasi onmogelijk om van deze regeling gebruik te maken. Professionele intimiteitsverlening voldoet immers niet aan het criterium van een wederkerige en duurzame affectieve betrokkenheid. Hieruit kan geconcludeerd worden dat het huidige wettelijke kader primair gericht is op het faciliteren van bestaande relaties en minder op het tegemoetkomen aan bredere noden aan intimiteit en seksualiteit binnen detentie.
70. RECHTSVERGELIJKING MET NEDERLAND – In Nederland is de wettelijke basis voor bezoek te vinden in artikel 38 van de Penitentiaire beginselenwet. Het eerste lid van dit artikel bepaalt dat personen in detentie recht hebben op ten minste één uur bezoek per week. De concrete invulling hiervan gebeurt net als in België via de huisregels van de penitentiaire inrichting, waarin onder meer de tijdstippen, de plaats van het bezoek, de aanvraagprocedure en het aantal toegestane bezoekers worden vastgelegd.¹⁶⁰ Hoewel de directeur gehouden is zich in te spannen om omstandigheden te creëren waarin het bezoek zo ongestoord mogelijk kan plaatsvinden, gebeurt het reguliere bezoek in de praktijk steeds onder toezicht en doorgaans zonder fysiek contact.¹⁶¹ Het recht op bezoek is ook in Nederland niet absoluut, en kan worden beperkt in het belang van de orde en veiligheid binnen de inrichting.¹⁶² Naast het reguliere bezoek bestaat er in Nederland ook de mogelijkheid van zogenaamd bezoek zonder toezicht (BZT), ook wel relatie bevorderend bezoek (RBB) genoemd. Dit betreft evenwel geen recht, maar een gunst die door de directeur wordt toegekend.¹⁶³ Deze regeling is uitgewerkt in de *Regeling Model Huisregels*

¹⁵⁹ art. 15 KB 2011

¹⁶⁰ Art. 38, lid 1 Pbw.

¹⁶¹ Vloet ook voort uit artikel 38 Pbw., zie bijlage 4: interview met NL-straftpleiter Guus Onnink

¹⁶² Art. 38, lid 1 tot en met 6 Pbw., aangevuld met de *Regeling van de Minister voor Rechtsbescherming van 7 april 2020 houdende regels inzake toelating en weigering van bezoek en beperking van telefooncontacten in penitentiaire inrichtingen*.

¹⁶³ Zie bijlage 4: interview met NL-straftpleiter Guus Onnink

Penitentiaire Inrichtingen en laat toe dat personen in detentie onder bepaalde voorwaarden maximaal één keer per maand bezoek zonder toezicht kunnen ontvangen. De voorwaarden zijn onder meer dat de opgeslotene gedurende minstens zes maanden in een normaal beveiligde inrichting verblijft, dat het bezoek bijdraagt aan het behoud of de versterking van een duurzame relatie en dat er geen bezwaren bestaan vanuit het oogpunt van opsporing en veiligheid.¹⁶⁴ Uit het interview met Meester ONNINK blijkt dat deze voorwaarden in de praktijk redelijk strikt worden toegepast. Hoewel geen formele minimale relatieduur is vastgelegd, wordt een relatie van korte duur doorgaans onvoldoende geacht om voor bezoek zonder toezicht in aanmerking te komen.¹⁶⁵ Daarmee benadert de Nederlandse praktijk feitelijk de Belgische regeling, waarin expliciet wordt vereist dat een duurzame relatie van zes maanden kan worden aangetoond. Wat betreft de mogelijkheid van ongestoord bezoek met een sekswerker lijkt de Nederlandse positie dan ook even restrictief. Hoewel sekswerk in Nederland in de vrije samenleving reeds langer wordt gedoogd en gereguleerd via lokaal beleid en vergunningenstelsels, vertaalt deze pragmatische benadering zich niet naar de detentiecontext. Voor verzoeken tot bezoek zonder toezicht wordt gekeken naar affectieve relaties die als hecht en duurzaam kunnen worden aangemerkt, doorgaans met een voorafgaand samenlevingsverband. Bezoek door een sekswerker voldoet niet aan deze criteria en is dan ook impliciet uitgesloten.

AFDELING III. TUSSENTIJD'S BESLUIT

71. ZOWEL IN BELGIË ALS IN NEDERLAND NIET TOEGESTAAN - Uit het voorgaande blijkt dat het Belgische detentierecht een gedifferentieerd systeem van bezoeksregelingen kent, waarbij het ongestoord bezoek slechts onder strikte voorwaarden wordt toegestaan. In het bijzonder vormt de vereiste van een aantoonbare duurzame relatie van minstens zes maanden een doorslaggevende drempel. Deze voorwaarde heeft tot gevolg dat ongestoord bezoek in de praktijk hoofdzakelijk toegankelijk is voor personen met een bestaande affectieve partnerrelatie, terwijl andere vormen van intimiteitsbeleving, zoals via een sekswerker, de facto worden uitgesloten. Een rechtsvergelijking met Nederland toont aan dat, hoewel de formele regeling daar minder expliciet is, in de praktijk een gelijkaardige restrictieve benadering wordt gehanteerd. Ook daar wordt ongestoord bezoek enkel toegestaan in het kader van duurzame en affectieve relaties, waardoor sekswerkers impliciet buiten het

¹⁶⁴ art. 3.8.1.3 van de *Regeling van 22 november 2025 model huisregels penitentiaire inrichtingen*

¹⁶⁵ Zie Bijlage 4: interview met NL-straftpleiter Guus Onnink

toepassingsgebied vallen. Hieruit kan worden geconcludeerd dat het huidige wettelijke en praktische kader, zowel in België als in Nederland, geen reële mogelijkheid biedt tot ongestoord bezoek met een sekswerker. De bestaande regelingen zijn primair gericht op het beschermen en faciliteren van reeds bestaande relaties en houden weinig rekening met bredere noden aan intimiteit en seksualiteit binnen detentie.

HOOFDSTUK II. JURIDISCHE AFDWINGBAARHEID

AFDELING I. ARTIKEL 8 EVRM

72. SITUERING - Alleenstaanden in detentie worden door de huidige regelgeving quasi uitgesloten van het ongestoord bezoek (*Supra* 69). De eerste vraag die deze masterproef probeert te beantwoorden is of deze beperking een inmenging vormt in het recht op privéleven en, zo ja, of deze inmenging gerechtvaardigd kan worden via artikel 8, tweede lid EVRM. Op basis van voorgaande rechtspraak van het EHRM nemen we aan dat het Hof in casu zou oordelen dat een dergelijke beperking onder het toepassingsgebied van artikel 8 EVRM valt. (*Supra* 24) Bovendien lijkt ook voldaan te zijn aan twee van de drie voorwaarden uit artikel 8, tweede lid: de inmenging is voorzien bij wet en zij beoogt één van de in het artikel opgesomde legitieme doelen, namelijk *het voorkomen van wanordelijkheden en strafbare feiten*. Zoals eerder uiteengezet, aanvaardt het EHRM dat deze legitimatiegrond in een detentiecontext ruimer wordt geïnterpreteerd (*Supra* 8). Ook maatregelen die het risico op misdrijven binnen de gevangenis beperken kunnen hieronder vallen. *In casu* houdt deze legitimatiegrond in dat een beperking van de toegang tot ongestoord bezoek het risico op zowel wanordelijkheden in de gevangenis, als het risico op het binnensmokkelen van drugs en andere verboden voorwerpen kan verminderen.¹⁶⁶ De verwijzing naar het voorkomen van ‘strafbare feiten’ mag hier dan ook niet worden begrepen als een streven om sekswerk *an sich* of samenwerkingen met instemmende

¹⁶⁶ Sociaal bezoek is belangrijkste bron van drugssmokkel in de gevangenis, zie W. DE MAERE, F. HARIGA, F. BARTHOLEYNS en M. VANDERVEKEN, *Gezondheid en druggebruik in het penitentiair milieu. Ontwikkeling van een epidemiologisch onderzoeksinstrument*, onderzoeksrapport, maart 2000, 39 (wijst sociaal bezoek aan als belangrijkste bron); A. DOSSCHE, C. COLMAN en L. FAVRIL, “Drugs over de muur: een scoping review van smokkelroutes en drugsmarkten in detentie”, *Panopticon* 2025/2, 100-115 (bevestigt dit in recente literatuur); Openbaar Ministerie, “Drugsbezit in gevangenissen”, oktober 2025, beschikbaar op <https://www.om-mp.be/nl/blog-post/drugsbezit-gevangenissen> (meldt recente betrappingen van bezoekers die drugs binnenbrengen).

meerderjarige sekswerkers tegen te gaan, aangezien deze activiteiten niet strafbaar zijn (*Supra* 35), maar heeft uitsluitend betrekking op detentie specifieke veiligheidsrisico's.

73. NOODZAKELIJKHEID IN EEN DEMOCRATISCHE SAMENLEVING - Deze scriptie richt zich dan ook voornamelijk op de vraag of voldaan is aan de derde voorwaarde: de proportionaliteitstoets. Hiervoor moet de inmenging 'noodzakelijk zijn in een democratische samenleving' (*Supra* 24). Hoe streng het EHRM hieraan toetst, hangt af van de door het Hof ontwikkelde *margin of appreciation*. Deze doctrine wordt door het EHRM gehanteerd om lidstaten een zekere beleidsruimte te kunnen geven (*Supra* 27). Binnen de grenzen van wat redelijk is, kunnen nationale overheden zelf inschatten hoe de rechten uit het Verdrag in hun specifieke maatschappelijke en culturele context moeten worden gewaarborgd. Dit ontslaat het EHRM echter niet van zijn plicht om in individuele gevallen een onafhankelijke toetsing uit te voeren. Het Hof dient hierin een zorgvuldige balans te vinden: enerzijds erkent het dat het als internationale rechtbank ver afstaat van de dagelijkse beleidsvoering en dat het ook niet zijn taak is om een gedetailleerd penitentiair beleid uit te stippelen. Anderzijds mag deze terughoudendheid er niet toe leiden dat de lidstaten *carte blanche* krijgen, zoals het geval was onder de leer van de inherente beperkingen (*Supra* 6). De tussenkomst van het Hof blijft dan ook van groot belang. Zij onderstreept de verplichting om telkens te motiveren waarom een beperking van de rechten van personen in detentie proportioneel is in verhouding tot het nagestreefde legitieme doel. Dit luik beoogt een analyse te maken van de noodzaak van toegang tot ongestoord bezoek met een sekswerker binnen een democratische samenleving en beantwoordt daarbij tevens de vraag of op grond van artikel 8 EVRM een juridische verplichting rust op de wetgever om de regelgeving hieromtrent aan te passen.
74. BEOORDELING VAN SEKSUELE SITUATIE IN ZIJN GEHEEL - Hoewel het Hof heeft bevestigd dat er geen expliciet recht bestaat op ongestoord bezoek¹⁶⁷, moet elke beperking ervan worden onderworpen aan een proportionaliteitstoets waarbij rekening wordt gehouden met de beschikbare alternatieven voor intiem contact en seksuele beleving. Zo werd in *Chocholáč* expliciet benadrukt dat de betwiste maatregel moet worden beoordeeld in het licht van de totale seksuele situatie van de persoon in detentie.¹⁶⁸ Het Hof stelde dat een algemene en ongedifferentieerde maatregel die geen ruimte laat voor een individuele

¹⁶⁷ EHRM 29 april 2003, nr. 41220/98, *Aliiev t. Oekraïne*.

¹⁶⁸ EHRM 14 november 2022, nr. 81292/17, *Chocholáč t. Slowakije*, §54

proportionaliteitsbeoordeling, strijdig is met artikel 8 EVRM.¹⁶⁹ Deze benadering sluit aan bij eerdere rechtspraak van het EHRM. Zo werd in *Dickson* geoordeeld dat beperkingen op seksuele en reproductieve autonomie niet mogen berusten op een systeem dat elke reële belangenafweging uitsluit.¹⁷⁰ In *Khoroshenko* werd eveneens benadrukt dat enkel de specifieke omstandigheden van de persoon in kwestie een verregaande beperking kunnen rechtvaardigen.¹⁷¹ Toegepast op de Belgische regeling inzake ongestoord bezoek blijkt dat, hoewel geen absoluut verbod bestaat op ongestoord bezoek met een sekswerker, de vereiste van een duurzame relatie van zes maanden wel als een absolute grens wordt gehanteerd. Deze voorwaarde leidt er *de facto* toe dat kortdurende of andersoortige relaties systematisch worden uitgesloten, zonder dat in het concrete geval wordt nagegaan of een afwijking gerechtvaardigd is. De regeling laat aldus geen ruimte voor een individuele beoordeling van de specifieke omstandigheden van de betrokkene en vertoont de kenmerken van een algemene en ongedifferentieerde beperking.

75. FEITELIJKE DETENTIEOMSTANDIGHEDEN - De proportionaliteit van deze beperking moet bovendien worden beoordeeld in het licht van de feitelijke detentieomstandigheden. In *Chocholáč* hechtte het Hof belang aan het feit dat de betrokkene gedurende een langdurige detentie volledig verstoken bleef van direct intiem contact, waardoor de betrokken maatregel, in onderhavig geval de toegang tot pornografisch materiaal, een bijzondere betekenis kreeg voor zijn privéleven.¹⁷² Een gelijkaardige redenering dringt zich op in de Belgische context. Door de structurele overbevolking delen personen in detentie vaak hun cel, waardoor zelfs masturbatie niet noodzakelijk in een voldoende privécontext kan plaatsvinden. Voor personen in detentie zonder partner of duurzame relatie leidt de indirecte uitsluiting van sekswerkers ertoe dat zij in de praktijk verstoken blijven van elke reële mogelijkheid tot seksuele beleving. In lijn met *Chocholáč* moet deze situatie in haar geheel worden beoordeeld, en niet als een loutere beperking op één specifiek aspect van het privéleven.
76. BALANS TUSSEN INDIVIDUEEL EN PUBLIEK BELANG - Tegenover dit individuele belang moeten publieke belangen worden geplaatst, zoals de handhaving van de penitentiaire orde en veiligheid. Het Hof heeft evenwel herhaaldelijk benadrukt dat dergelijke belangen concreet moeten worden onderbouwd. Zoals eerder vermeld, werd in *Khoroshenko*

¹⁶⁹ EHRM 14 november 2022, nr. 81292/17, *Chocholáč t. Slowakije*, §76-77

¹⁷⁰ EHRM 4 december 2007, nr. 44362/04, *Dickson t. Verenigd Koninkrijk*, § 84-85

¹⁷¹ EHRM 30 juni 2015, nr. 41418/04, *Khoroshenko t. Rusland*, § 141

¹⁷² EHRM 14 november 2022, nr. 81292/17, *Chocholáč t. Slowakije*, §67

geoordeeld dat algemene veronderstellingen niet volstaan om verregaande beperkingen te rechtvaardigen.¹⁷³ Dit werd opnieuw bevestigd in *Chocholáč*, waar het Hof oordeelde dat aangevoerde publieke belangen concreet moeten worden onderbouwd en dat een algemene maatregel niet kan volstaan wanneer geen aanwijzingen bestaan dat het betrokken gedrag daadwerkelijk risico's voor deze belangen inhoudt.¹⁷⁴ In de Belgische regeling ontbreekt een dergelijke motivering. Noch in artikel 15 van het KB van 2011, noch in de voorbereidende werken wordt verduidelijkt waarom een termijn van zes maanden noodzakelijk is, noch waarom een duurzame relatie per definitie minder risico's zou inhouden. In het licht van voorgaande rechtspraak, en gelet op het feit dat de regeling raakt aan een wezenlijk aspect van het privéleven, weinig tot geen ruimte laat voor een individuele proportionaliteitsbeoordeling zolang de termijn van zes maanden niet is bereikt, en bovendien niet afdoende wordt gemotiveerd door de wetgever, kan moeilijk worden aangenomen dat een *fair balance* werd bereikt tussen de betrokken belangen. Mijns inziens is hier dan ook sprake van een ongerechtvaardigde inbreuk op artikel 8 EVRM.

AFDELING II. GELIJKHEIDSBEGINSEL

77. INGESCHREVEN IN DE GRONDWET – Het gelijkheidsbeginsel, ingeschreven in artikelen 10 en 11 van de Belgische Grondwet, stelt dat alle Belgen gelijk zijn voor de wet en dat discriminatie verboden is.¹⁷⁵ Dit beginsel blijft ook van toepassing in detentie en stelt dat twee vergelijkbare groepen geen ongelijke behandeling mogen krijgen zonder dat hier een legitieme verantwoording aan gegeven wordt door de wetgever.
78. VERSCHIL IN BEHANDELING - Hoewel er geen direct onderscheid gemaakt wordt tussen mensen met of zonder een vaste partner, kan *in casu* wel een verschil in behandeling worden vastgesteld tussen personen in detentie met een duurzame relatie van minstens zes maanden en personen in detentie met een relatie van kortere duur. Hoewel beide categorieën zich in een vergelijkbare situatie bevinden met betrekking tot hun recht op eerbiediging van het privéleven, worden zij verschillend behandeld op basis van de duur van hun relatie. Gezien dit criterium bepalend is voor de toegang tot het ongestoord bezoek, heeft het onderscheid directe juridische gevolgen en het is dan ook aan de

¹⁷³ EHRM 30 juni 2015, nr. 41418/04, *Khoroshenko t. Rusland*.

¹⁷⁴ EHRM 14 november 2022, nr. 81292/17, *Chocholáč t. Slowakije*, §72

¹⁷⁵ art. 10 en 11 GW.

wetgever om aan te tonen dat dit gebaseerd is op een objectief criterium dat ook de proportionaliteitstoets doorstaat. Deze valt uiteen in drie toetsingscriteria: (1) er moet een legitiem doel zijn, (2) de maatregel moet geschikt zijn om dat legitieme doel te bereiken en (3) de maatregel moet noodzakelijk en proportioneel zijn.

79. LEGITIEM DOEL – Bij gebrek aan een uitdrukkelijke motivering voor de invoering van een vaste termijn van zes maanden, kan worden aangenomen dat deze maatregel kadert binnen de doelstellingen van de Basiswet en inzonderheid is ingegeven door veiligheidsoverwegingen. Het waarborgen van orde en veiligheid in de gevangenis is op zichzelf een legitiem doel.
80. GESCHIKTHEID – De zesmaandenregel lijkt, althans *in abstracto*, geschikt om het nagestreefde doel te bereiken. Door de toegang tot ongestoord bezoek te beperken tot personen die een relatie van een zekere duurzaamheid kunnen aantonen, beoogt de regeling het aantal potentiële bezoekers te beperken tot een meer afgelijnde en controleerbare groep. Een dergelijke beperking kan bijdragen tot het verminderen van veiligheidsrisico's, zoals het binnensmokkelen van verboden goederen. In die zin kan niet worden uitgesloten dat de maatregel een zekere doeltreffendheid heeft. Het probleem situeert zich dan ook vooral op het vlak van de derde maatregel, de noodzakelijkheid- en proportionaliteitstoets.
81. NOODZAKELIJK EN PROPORTIONEEL – De maatregel moet ook noodzakelijk en evenredig zijn ten aanzien van het nagestreefde doel. Dit houdt in dat hij niet verder mag gaan dan wat vereist is om dat doel te bereiken en dat moet worden nagegaan of er geen minder ingrijpende maatregelen voorhanden zijn die een vergelijkbaar resultaat kunnen opleveren. In dat verband rijst eerst en vooral de vraag of het hanteren van een strikte termijn van zes maanden een pertinent criterium vormt in het licht van de nagestreefde veiligheidsdoelstelling. Er wordt immers niet aangetoond waarom een relatie van kortere duur noodzakelijkerwijs een groter risico zou inhouden dan een relatie die de drempel van zes maanden overschrijdt. Het criterium van de duur van de relatie lijkt in die zin slechts een indirecte en weinig nauwkeurige indicator voor betrouwbaarheid of veiligheidsrisico's. Bovendien heeft de invoering van een vaste termijn een rigide karakter, waardoor geen rekening kan worden gehouden met de concrete omstandigheden. Dit kan ertoe leiden dat stabiele en oprechte relaties die nog geen zes maanden bestaan, categorisch worden uitgesloten van ongestoord bezoek, terwijl minder betrouwbare relaties die wel

aan de termijn voldoen toegelaten zouden zijn. Verder blijkt dat minder ingrijpende maatregelen denkbaar zijn die het nagestreefde doel eveneens kunnen bereiken. Zo kan een regeling worden ingevoerd die vereist dat de bezoeker een gerechtvaardigd belang aantoon, met een beoordeling hiervan door de gevangenisdirecteur, maar zonder koppeling aan een vaste termijn. Dit maakt een concrete en individuele beoordeling mogelijk, zonder dat men vastzit aan een star en arbitrair temporeel criterium. Dit wordt ook bevestigd door de regeling in Nederland, waar ook steeds een concrete beoordeling gemaakt wordt, zonder dat deze aan een vaste minimumduur gekoppeld is. Dit heeft tot op heden niet tot een kennelijke aantasting van de orde en veiligheid binnen de Nederlandse gevangenissen geleid. Gelet op het voorgaande kan aldus worden betwijfeld of een vaste termijn van zes maanden noodzakelijk is om het nagestreefde doel te bereiken. De maatregel lijkt bovendien onevenredige gevolgen te hebben, aangezien hij de toegang tot een belangrijk aspect van het privé- en gezinsleven afhankelijk maakt van een criterium dat onvoldoende verband houdt met het nagestreefde doel. Bijgevolg lijkt het verschil in behandeling niet te steunen op een redelijke verantwoording in de zin van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.

AFDELING III. TUSSENTIJD'S BESLUIT

82. MOGELIJKS JURIDISCH AFDWINGBAAR - Uit de voorgaande analyse blijkt dat de huidige Belgische regeling inzake ongestoord bezoek een ongerechtvaardigde inmenging vormt in het door artikel 8 EVRM gewaarborgde recht op eerbiediging van het privéleven. Hoewel deze inmenging bij wet is voorzien en een legitiem doel nastreeft, met name het *voorkomen van wanordelijkheden en strafbare feiten*, rijzen ernstige twijfels omtrent de proportionaliteit ervan. Daarnaast doet de zesmaandenregel ook vragen rijzen in het licht van het grondwettelijk gelijkheidsbeginsel. Het onderscheid tussen personen in detentie op basis van de duur van hun relatie lijkt onvoldoende objectief en relevant gemotiveerd. Een beoordeling die gebaseerd is op de notie van een rechtvaardig belang, maar niet gelinkt is aan een vaste termijn, zou als minder ingrijpend alternatief kunnen worden beschouwd. Gelet op het voorgaande kan worden geconcludeerd dat de huidige regeling juridisch kwetsbaar is en mogelijk strijdig is met zowel artikel 8 EVRM als de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.

HOOFDSTUK III. MAATSCHAPPELIJKE WENSELIJKHEID

83. SITUERING – Naast het juridisch afdwingbare luik wordt aan de hand van enkele praktische en ideologische criteria onderzocht of het, vanuit een maatschappelijk standpunt, wenselijk is om ongestoord bezoek met een sekswerker toe te laten. Onder ‘*maatschappelijk wenselijk*’ wordt een maatregel verstaan die een positieve impact heeft op de samenleving als geheel. In deze casus betekent dit concreet dat de maatregel bijdraagt aan een veiligere samenleving, doordat zij een bevorderend effect heeft op de re-integratie van personen in detentie, zonder daarbij de kwetsbare positie van sekswerkers uit het oog te verliezen. De notie ‘veiligheid’ kan op verschillende manieren worden geïnterpreteerd, maar wordt in deze masterproef operationeel ingevuld aan de hand van het recidivecijfer. Een samenleving waarin het recidivecijfer daalt, wordt in dit kader als ‘veiliger’ gekwalificeerd. Omgekeerd wordt een stijging van het recidivecijfer geïnterpreteerd als een toename van maatschappelijke onveiligheid. Deze benadering gaat uit van de vooronderstelling dat vrijheidsbeneming primair gericht moet zijn op de re-integratie van mensen in detentie en het verminderen van recidive, in plaats van op vergelding. Dit standpunt wordt ondersteund door criminologisch onderzoek dat aantoonde dat effectieve resocialisatie de kans op recidive vermindert.¹⁷⁶ Positieve ontwikkelingen op individueel niveau vertalen zich zo in de bredere maatschappelijke doelstelling van een veiligere samenleving. Zelfs indien het huidige regime geen schending van artikel 8 EVRM zou vormen, staat het de Belgische staat vrij om vrijwillig een hervorming van de wetgeving door te voeren die mogelijks beter aansluit bij de maatschappelijke evoluties rond dit onderwerp. Het EHRM verbiedt immers niet dat staten een ruimere bescherming bieden dan het Europese minimum.¹⁷⁷

AFDELING I. ARGUMENTEN PRO

84. HET NORMALISERINGSBEGINSEL – Het eerste en meest voor de hand liggende argument voor het toelaten van ongestoord bezoek met een sekswerker is het normaliseringsbeginsel. Het leven in detentie dient in de mate van het mogelijke zoveel mogelijk aan te sluiten bij het leven in de vrije samenleving. (*Supra* 11). Hoewel er geen expliciet ‘recht op seks’ bestaat,

¹⁷⁶ DIRKZWAGER A., NIEUWBEERTA P., FISELIER J., ‘Onbedoelde gevolgen van vrijheidsstraffen: Een literatuurstudie’, *Tijdschrift Voor Criminologie*, 2009, 21; CREWE, B., ‘Depth, weight, tightness: Revisiting the pains of imprisonment.’ *Punishment & Society* 2011, 509, DOI: 10.1177/1462474511422172; T. DAEMS, ‘Gekooid recht voor de gekooide mens. Stand van zaken basiswet gevangeniswezen en rechtspositie gedetineerden’, *T. Strafr.* 2011/5, 377; RAAIJMAKERS E. et al., ‘De subjectieve zwaarte van detentie’, *Tijdschrift voor criminologie* 2014/03, 60; SNACKEN S et al., ‘Psychosociale gevolgen van vrijheidsberoving voor gedetineerden’ in BEYENS K. en SNACKEN S. (eds.), *Straffen: Een penologisch perspectief*, Maklu, 2017, 295-321.

¹⁷⁷ Art. 53 EVRM

zijn personen in de vrije samenleving wel vrij om te kiezen met wie zij affectieve en seksuele relaties willen aangaan. Dit omvat eveneens de mogelijkheid om beroep te doen op de diensten van een sekswerker, daar sekswerk in België een legale beroepsactiviteit is. Deze vrijheid maakt deel uit van het recht op privéleven, zoals beschermd onder meer door artikel 8 EVRM. (*Supra* 22). Hoewel er geen expliciet verbod bestaat op ongestoord bezoek met een sekswerker, leidt de zesmaandenregel in de praktijk wel tot een categorische uitsluiting van deze doelgroep. Een professionele intimiteitsrelatie voldoet vanuit haar aard namelijk nooit aan de voorwaarde van een duurzame relatie van zes maanden. Nochtans maken intimiteit en seksuele betrekkingen in de vrije samenleving een belangrijk deel uit van een normaal mensenleven. Ongestoord bezoek openstellen voor kortere of andersoortige relaties zou zeker voor alleenstaanden kunnen bijdragen aan een gevangenisbeleving waarin intimiteit en affectieve relaties niet per definitie uitgesloten zijn. Dit komt op zijn beurt de resocialisatie enkel ten goede.¹⁷⁸

85. PRAKTISCH MOGELIJK SINDS 2022 – Een tweede belangrijk argument voor het toelaten van ongestoord bezoek is dat het sinds de hervorming van het seksuele strafrecht in 2022 voor het eerst juridisch mogelijk is geworden om samenwerkingen aan te gaan met volwassen, instemmende sekswerkers. Voor deze hervorming was elke vorm van samenwerking potentieel strafbaar onder de kwalificatie van pooierschap. (*Supra* 35). Dit betekende ook dat instellingen, waaronder gevangenissen, die sekswerk zouden faciliteren of organiseren, zich in principe blootstelden aan strafrechtelijke vervolging. Hoewel in de praktijk soms een gedoogbeleid werd gehanteerd, waarbij lokale overheden bepaalde vormen van sekswerk impliciet tolereerden onder specifieke voorwaarden, betrof dit een juridisch precaire situatie. Dergelijke constructies waren voornamelijk gericht op het beperken van de schadelijke neveneffecten van het illegale prostitutiecircuit, maar boden geen solide rechtsgrond.¹⁷⁹ Voor een overheidsinstelling met een duidelijke voorbeeldfunctie, zoals de gevangenis, was een dergelijke informele en juridisch onzekere aanpak dan ook moeilijk verdedigbaar. Sinds de hervorming van 2022 is dit kader echter fundamenteel gewijzigd. Dit opent de mogelijkheid voor gevangenissen om op een legale wijze dergelijke contacten te faciliteren, wat de haalbaarheid van een dergelijke maatregel aanzienlijk vergroot.

¹⁷⁸ G. VERMEULEN, *Betaalseksrecht*, Antwerpen, Maklu, 2018, 168.

¹⁷⁹ S. VANDROMME, “Strafrechter breekt lans voor wettelijke regeling exploitatie van prostitutie”, *De Juristenkrant* 2003, afl. 72, 7.

86. VOORKOMEN VAN ONGEZOND OF SEKSUEEL GRENDOVERSCHRIJDEND GEDRAG - Een derde argument voor het toelaten van ongestoord bezoek met een sekswerker is het preventieve effect hiervan op ongezond of grensoverschrijdend seksueel gedrag binnen de gevangenismuren. Ook mensen in detentie hebben seksuele noden en wanneer deze volledig worden genegeerd of onderdrukt, vergroot dit het risico op niet-consensuele vormen van seksualiteit.¹⁸⁰ Ongestoord bezoek met een sekswerker zou op deze manier een uitlaatklep kunnen creëren die ervoor zorgt dat seksuele frustratie niet escaleert in grensoverschrijdend gedrag of in andere, al dan niet consensuele maar ongezonde vormen van seksualiteit. Denk hierbij aan nood-homoseksualiteit, waarbij seksuele contacten worden aangegaan met een persoon wiens gender niet overeenstemt met de seksuele oriëntatie van de persoon in kwestie, of dwangmatige, obsessionele masturbatie die mogelijks kan leiden tot het zogenaamde ‘syndroom van oversollicitatie’. Dit fenomeen beschrijft een onevenwicht tussen verlangen en bevrediging, dat op zijn beurt leidt tot angst om de eigen seksuele potentie en zelfs vrees om terug te keren naar de tweepersoonsdimensie van een normale affectieve en seksuele relatie. Hoewel noch homoseksualiteit noch masturbatie problematisch zijn, kan dit wel als problematisch worden beschouwd indien dit voorgenoemde voor de seksuele ontwikkeling ongezonde vormen aanneemt.¹⁸¹
87. SPANNING VERLAGEN TUSSEN GEDETINEERDEN ONDERLING – Een vierde argument dat voor het toestaan van ongestoord bezoek met een sekswerker pleit, is dat het een potentieel positief effect kan hebben op de algemene orde en veiligheid binnen de gevangenis. Zo is uit onderzoek gebleken dat ongestoord bezoek de onderlinge spanningen en vijandigheden tussen personen in detentie doet afnemen.¹⁸² Toelaten dat alleenstaanden ongestoord bezoek kunnen krijgen van een sekswerker kan bijgevolg leiden tot minder frustraties en agressie onderling, wat het detentieklimaat enkel ten goede komt. Seksuele en emotionele deprivatie zijn immers een bijkomende stressfactor in een reeds restrictieve omgeving. Ongestoord bezoek zou deze negatieve gevolgen, althans gedeeltelijk, kunnen inperken, mede ook door de positieve invloed hiervan op het zelfrespect. Het belangrijkste voordeel van seks in de gevangenis is immers niet de fysieke, maar wel de emotionele

¹⁸⁰ G. BOULANGER, *Seksualiteitsbeleving bij mannelijke gedetineerden in België. Een cross-sectionele studie*, masterproef Vrije Universiteit Brussel, 2019, 36 (6% van de respondenten gaf aan ooit slachtoffer geworden te zijn van ongewenste seksuele handelingen)

¹⁸¹ G. VERMEULEN, *Betaalseksrecht*, Antwerpen, Maklu, 2018, 169-170.

¹⁸² J. GOETHALS en J. VAN HAELEWYN, “Ongestoord bezoek in de gevangenis. Een empirisch onderzoek in Leuven-Centraal”, *Panopticon* 1993, 7.

bevrediging.¹⁸³

88. TABOE DOORBREKEN OMTRENT SEKSWERK – Ten slotte kan het toelaten van ongestoord bezoek met een sekswerker bijdragen aan het doorbreken van het maatschappelijke taboe rond sekswerk. Sekswerk wordt historisch gekenmerkt door stigmatisering en marginalisering, wat zich vertaalt in een kwetsbare maatschappelijke positie voor sekswerkers. Deze stigmatisering wordt mede in stand gehouden door institutionele uitsluiting en het ontbreken van formele erkenning van sekswerk als volwaardig beroep.¹⁸⁴ De recente juridische evolutie in België, waarbij samenwerkingen met sekswerkers werden gedecriminaliseerd en sekswerk ook erkend wordt als een legitieme beroepsactiviteit die inmiddels zelfs onder arbeidscontract kan worden uitgeoefend, wijst echter op een veranderende maatschappelijke en juridische visie hieromtrent. (Supra 44) Het toelaten van ongestoord bezoek met een sekswerker kan dan ook gezien worden als een verdere concretisering van deze evolutie, waarbij sekswerk niet langer koste wat het kost buiten de gevangenis gehouden moet worden en juist binnen de grenzen van het maatschappelijk aanvaardbare wordt beschouwd.¹⁸⁵

AFDELING II. ARGUMENTEN CONTRA

89. GEVAAR VOOR DE ORDE EN VEILIGHEID: VERBODEN GOEDEREN - Een eerste argument dat pleit tegen het toestaan van ongestoord bezoek met een sekswerker heeft betrekking op de mogelijkheid dat dergelijke bezoeken worden gebruikt om drugs de gevangenis binnen te smokkelen.¹⁸⁶ De aanwezigheid van drugs binnen de gevangenismuren vormt een bron van spanningen en conflict en brengt zo de interne veiligheid in het gedrang.¹⁸⁷ Daarnaast

¹⁸³ G. VERMEULEN, *Betaalseksrecht*, Antwerpen, Maklu, 2018, 169.

¹⁸⁴ Denk bijvoorbeeld ook aan de moeilijkheden die sekswerkers ondervinden om bijvoorbeeld een lening te krijgen bij een bank ondanks dat sekswerk ondertussen gedecriminaliseerd is, zie ook REYNAERS T., 'Legaal als sekswerker aan de slag? Halfjaar na invoering baanbrekende wet slechts vier aanvragen', *De Standaard* 20 mei 2025, 23:59.

¹⁸⁵ Zie bijlage 3: interview met Hans Claus over dat prostitutie koste wat kost geweerd moest worden uit de gevangenis

¹⁸⁶ Sociaal bezoek is belangrijkste bron van drugssmokkel in de gevangenis, zie W. DE MAERE, F. HARIGA, F. BARTHOLEYNS en M. VANDERVEKEN, *Gezondheid en druggebruik in het penitentiair milieu. Ontwikkeling van een epidemiologisch onderzoeksinstrument*, onderzoeksrapport, maart 2000, 39 (wijst sociaal bezoek aan als belangrijkste bron); A. DOSSCHE, C. COLMAN en L. FAVRIL, "Drugs over de muur: een scoping review van smokkelroutes en drugsmarkten in detentie", *Panopticon* 2025/2, 100-115 (bevestigt dit in recente literatuur); Openbaar Ministerie, "Drugsbezit in gevangenissen", oktober 2025, beschikbaar op <https://www.om-mp.be/nl/blog-post/drugsbezit-gevangenissen> (meldt recente betrappingen van bezoekers die drugs binnenbrengen).

¹⁸⁷ L. FAVRIL, J. STRANG en S. FAZEL, "Drug use among people in prison: A global review of epidemiology, harms and interventions", *Addiction* 2025, doi: 10.1111/add.70245.

kan smokkel ook een probleem veroorzaken voor de externe veiligheid. Dit heeft betrekking op de bescherming van de samenleving door middel van de verzekerde bewaring van personen in detentie en het voorkomen van misdrijven die vanuit de gevangenis kunnen worden gepleegd (*Supra* 14). Het binnensmokkelen van verboden voorwerpen, zoals mobiele telefoons, wapens of ook drugs, kan immers toelaten dat criminele activiteiten vanuit de gevangenis worden voortgezet of aangestuurd.¹⁸⁸ Beiden argument dienen echter te worden genuanceerd. De veronderstelling dat mensen met een kortere of andersoortige relatie een hoger risico zouden vormen op het binnensmokkelen van drugs of andere verboden goederen lijkt namelijk eerder gebaseerd op een misplaatst vooroordeel dan op concrete, empirisch bewezen vaststellingen. Nergens wordt uitgelegd waarom sekswerkers, of eender welke andere persoon die geen zes maanden durende relatie kan aantonen, in dit opzicht een groter risico zouden vormen dan andere bezoekers. (*Supra* 76) Ongefundeerd zo'n standpunt innemen ondermijnt de professionaliteit van sekswerkers, zonder dat daarvoor een goede rechtvaardiging is. Enkel in situaties waar er sprake is van sekswerkers die zich in een bijzondere precaire of kwetsbare positie bevinden, omwille van bijvoorbeeld armoede of illegaliteit, kan een verhoogd risico worden aangenomen. In dergelijke gevallen is het echter hoe dan ook problematisch om deze personen bloot te stellen aan een gevangeniscontext waarin zij mogelijk opnieuw in contact komen met het pooiersmilieu.

90. GEVAAR VOOR DE INTERNE VEILIGHEID: LINK MET HET POOIERSMILIEU - Een tweede belangrijk argument betreft dan ook de mogelijke link tussen sekswerkers in een kwetsbare positie en het pooiersmilieu. Toestaan dat deze twee groepen binnen de gevangensmuren terug in contact kunnen komen met elkaar vormt een risico op hernieuwde vormen van exploitatie.¹⁸⁹ De gevangenisdirecteur is verantwoordelijk voor het waarborgen van de fysieke en psychische integriteit van alle personen die zich binnen de inrichting bevinden, met inbegrip van externe bezoekers. Sekswerkers die de gevangenis zouden bezoeken in het kader van een ongestoord bezoek vallen bijgevolg eveneens onder deze beschermingsplicht. Vanuit dit perspectief vormt het toestaan van ongestoord bezoek met een sekswerker een potentieel risico voor de interne veiligheid. Om deze risico's te

¹⁸⁸ Vr. en Antw. Kamer 2012-13, nr. 53-b131-670, vraag nr. 670 van Philippe Goffin aan de minister van Justitie over "gsm-gebruik in gevangenissen", Kamer van Volksvertegenwoordigers (waaruit blijkt dat gsm's relatief gemakkelijk de gevangenis worden binnengesmokkeld); Commissie van Toezicht Antwerpen, *Jaarverslag 2023*, 10 (waaruit blijkt dat in 2023 445 gsm's en 561 drugsincidenten werden vastgesteld).

¹⁸⁹ Zie bijlage 3: interview met Hans Claus over dat absoluut vermeden moet worden dat kwetsbare sekswerkers de gevangenis zouden bezoeken, geeft zelf aan dat het de taak van de directeur is om dit te voorkomen.

beperken, is het aangewezen om het kader waarbinnen dergelijk bezoek plaatsvindt strikt te reguleren en ook in door de wet geregelde toezichtmechanismen te voorzien. Dit kan onder meer door enkel samen te werken met door de wet erkende werkgevers, die per definitie onderworpen zijn aan een toezichtprocedure (*Supra* 60) of met zelfstandige sekswerkers die aantoonbaar opereren buiten het pooiersmilieu. Voor deze laatste optie kan gekeken worden naar samenwerkingen met initiatieven zoals Meerdanseks. (*Supra* 42).

91. ANDERE ETHISCHE OVERWEGINGEN: PUBLIEKE OPINIE – Een derde, vaak aangehaald, argument tegen het toestaan van ongestoord bezoek met een sekswerker is gebaseerd op de publieke opinie over zowel mensenrechten in de gevangenis als sekswerk als volwaardig beroep. Mensen in detentie zouden geen bijkomende ‘privileges’ mogen genieten. Deze visie is echter gestoeld op een eerder achterhaald strafrechtelijk paradigma, waarbij repressie het primaire strafdoel is. Het hedendaagse Belgische detentiebeleid is, onder invloed van Europese en internationale evoluties op het vlak van bestraffing, in toenemende mate gericht op resocialisatie en re-integratie.¹⁹⁰ De straf bestaat in de vrijheidsbeneming zelf, niet in het opleggen van bijkomende, niet-noodzakelijke beperkingen die kunnen leiden tot een onmenselijke of vernederende behandeling. Het faciliteren van gecontroleerd en veilig seksueel contact moet in deze context worden beschouwd als een aspect van zorg en welzijn binnen de gevangensismuren. Vanuit dit perspectief past het invoeren van de mogelijkheid tot ongestoord bezoek met een sekswerker ook zeker binnen de verantwoordelijkheid van de overheid om de menselijke waardigheid van personen in detentie te waarborgen. Daarbovenop heeft het EHRM meermaals bevestigd dat mensenrechten in de gevangenis niet mogen worden ingeperkt louter op basis van de publieke opinie.¹⁹¹ Daarnaast evolueert ook het juridisch en maatschappelijk kader rond sekswerk, waarbij het steeds meer wordt erkend als een legitiem beroep met een eigen arbeidsrechtelijke omkadering. Het blijven beschouwen van sekswerk als ‘ongepast’ binnen een gevangeniscontext staat haaks op deze evolutie en draagt bij tot het in stand houden van de bestaande stigma’s rond sekswerk. Het doorbreken van dergelijke taboes is dan ook aangewezen.

92. ANDERE ETHISCHE OVERWEGINGEN: MENSEN DIE ZEDENFEITEN GEPLEEGD HEBBEN – Een

¹⁹⁰ M. GUTWIRTH, “Tussen norm en werkelijkheid: de gevangenisstraf als strafrechtelijk instrument onder druk”, *T. Strafr.* 2026, afl. 2, 92.

¹⁹¹ EHRM 4 december 2007, nr. 44362/04, *Dickson t. Verenigd Koninkrijk*, EHRM 14 november 2022, nr. 81292/17, *Chocholáč t. Slowakije*, §71

bijzonder aandachtspunt betreft personen in detentie die veroordeeld zijn voor zedenfeiten. Enerzijds kan worden geargumenteed dat gecontroleerd seksueel contact, binnen een begeleid kader, een positieve rol kan spelen in het aanleren van gezonde omgangsvormen rond seksualiteit en relaties. Anderzijds stelt zich hier een fundamenteel probleem wanneer dergelijke mogelijkheden worden aangeboden zonder dat er sprake is van een adequaat therapeutisch traject. In dat geval bestaat het risico dat seks wordt voorgesteld als een recht of als een middel dat kan worden ‘gebruikt’, wat problematische attitudes ten aanzien van relaties en seksualiteit kan bestendigen of versterken. Het is dan ook essentieel dat eventuele vormen van seksueel contact binnen detentie steeds worden ingebed in een degelijk therapeutisch en begeleidingskader dat gericht is op het ontwikkelen van respectvolle en gelijkwaardige relationele vaardigheden.¹⁹²

93. ANDERE ETHISCHE OVERWEGINGEN: JALOEZIE – Vanuit praktisch oogpunt kan het aangewezen lijken om te werken met een beperkte en vaste groep sekswerkers die vertrouwd zijn met de werking van de gevangenis. Dit kan echter ongewenste neveneffecten met zich meebrengen. In een gesloten context zoals de gevangenis kan het feit dat meerdere personen in detentie contact hebben met dezelfde sekswerker mogelijks aanleiding geven tot jaloezie, rivaliteit en spanningen.¹⁹³ Dergelijke dynamieken kunnen de interne veiligheid onder druk zetten en kunnen bovendien de betrokken sekswerker in een kwetsbare positie plaatsen. Het is daarom aangewezen om bij een eventueel systeem van ongestoord bezoek met sekswerkers te voorzien in een voldoende ruime en gediversifieerde pool van sekswerkers of organisaties, zodat overlap zoveel mogelijk vermeden kan worden. De directie dient bij het toestaan van dit ongestoorde bezoek dan ook waakzaam te zijn voor mogelijke spanningen hieromtrent.
94. PRAKTISCHE OVERWEGINGEN: FINANCIERING – Tot slot stelt zich de vraag naar de financiering van ongestoord bezoek met sekswerkers. Een voor de hand liggende optie is dat personen in detentie zelf instaan voor de kosten, analoog aan andere uitgaven binnen detentie, zoals aankopen in de kantine. Dit roept echter vragen op inzake toegankelijkheid, aangezien dergelijke diensten niet voor alle personen in detentie financieel haalbaar zullen zijn en werken in de gevangenis eerder een luxe is. (*Supra* 15) Een mogelijke oplossing bestaat erin te voorzien in een gedeeltelijke tussenkomst door de overheid, bijvoorbeeld

¹⁹² Zie bijlage 1: interview met Minne van Meerdansex; bijlage 2: interview met Miek van Aditi vzw; bijlage 3: interview met Hans Claus.

¹⁹³ Zie bijlage 1: interview met Minne van Meerdansex

tot een bepaald maximumbedrag, waarbij de opgeslotene zelf een bijdrage levert, of men zou ook kunnen kijken naar het Steunfonds van de gevangenisinstelling zelf. In situaties waarin het bezoek kadert binnen een breder zorg- of begeleidingstraject, kan een ruimere tussenkomst worden overwogen. Evenwel dient te worden benadrukt dat, indien een dergelijke benadering wordt overwogen, dit dient te gebeuren binnen een verder ontwikkeld therapeutisch kader. Op dit moment ontbreekt immers nog een uitgewerkt model waarin seksueel contact op een verantwoorde wijze wordt geïntegreerd in behandeling of begeleiding.¹⁹⁴

95. PRAKTISCHE OVERWEGINGEN: OVERBEVOLKING - Een laatste argument tegen het toelaten van ongestoord bezoek met een sekswerker betreft de overbevolking en de hierdoor vaak nu al ontoereikende middelen en capaciteit binnen het gevangeniswezen.¹⁹⁵ Het aantal beschikbare kamers voor ongestoord bezoek is beperkt en met hoe meer men is, hoe langer de wachttijden worden en hoe meer op voorhand deze afspraken geboekt moeten worden. Daarnaast vergt de organisatie van dergelijke bezoeken personeelsarbeid: de persoon in detentie moet opgeroepen worden, de bezoeker moet gefouilleerd worden en de kamer moet achteraf gecontroleerd en terug in orde gemaakt worden. Wanneer er personeelstekorten zijn, wordt echter soms voorrang gegeven aan het bezoek aan tafel, dat voor meerdere personen in detentie tegelijk georganiseerd kan worden. Hoewel deze bezwaren reëel zijn, vormen zij geen fundamenteel argument tegen het principe van ongestoord bezoek met een sekswerker. Integendeel, zij wijzen vooral op structurele problemen zoals overbezetting en onderbemanning. Het ongestoorde bezoek vereist bovendien tijdens het bezoekmoment zelf net minder toezicht, waardoor de personeelsbelasting relatief beperkt blijft.¹⁹⁶ De praktische moeilijkheden ondergraven dus niet de legitimiteit van het systeem, maar benadrukken eerder de nood aan een betere organisatie en voldoende middelen.

¹⁹⁴ Zie bijlage 1: interview met Minne van Meerdansek; bijlage 2: interview met Miek van Aditi vzw; bijlage 3: interview met Hans Claus.

¹⁹⁵ Zie bijlage 3: interview met Hans Claus (wijst op de praktische afweging tussen regulier en ongestoord bezoek bij personeelstekorten); Nota Visitatie stafhouders, 10 december 2025 en 5 februari 2026 (meldt dat personeelstekorten kunnen leiden tot het annuleren van bezoeken); M. GUTWIRTH, “Tussen norm en werkelijkheid: de gevangenisstraf als strafrechtelijk instrument onder druk”, *T. Strafr.* 2026, afl. 2, 101 (benadrukt structurele problemen en mogelijke schending van grondrechten bij personeelstekorten en stakingen); European Committee for the Prevention of Torture (CPT), *Report to the Belgian Government*, 2005; 2009; 2012; 2013 en *Public statement concerning Belgium*, 13 juli 2017 (kritiek op het gebrek aan minimale dienstverlening); EHRM 28 mei 2019, nr. 26564/16, *Clasens t. België* (veroordeling van België wegens detentieomstandigheden); Wet van 23 maart 2019 betreffende de organisatie van de penitentiaire diensten en van het statuut van het penitentiair personeel, BS 2 april 2019 (invoering minimale dienstverlening, waarvan de praktische effectiviteit betwist blijft).

¹⁹⁶ Zie bijlage 3: interview met Hans Claus

ADFDELING III. TUSSENTIJD'S BESLUIT

96. MAATSCHAPPELIJK WENSELIJK INDIEN VOLDOENDE OMKADERING - Uit het voorgaande blijkt dat het toelaten van ongestoord bezoek met een sekswerker maatschappelijk verdedigbaar is, op voorwaarde dat dit binnen een duidelijk afgebakend en veilig kader gebeurt. De maatregel sluit aan bij het normaliseringsbeginsel en kan bijdragen aan een menswaardiger detentieklimaat. Bovendien is een dergelijk systeem sinds de hervorming van het seksuele strafrecht in 2022 juridisch en praktisch denkbaar geworden. De voornaamste bezwaren situeren zich op het vlak van veiligheid, bescherming van sekswerkers, financiering en praktische uitvoerbaarheid. Deze bezwaren zijn reëel, maar lijken niet onoverkomelijk. Zij pleiten eerder voor een zorgvuldig gereguleerd systeem, met een individuele beoordeling van elke aanvraag, samenwerkingen met erkende werkgevers of betrouwbare organisaties, duidelijke veiligheidsvoorwaarden en voldoende therapeutische omkadering waar nodig. Daaruit kan worden geconcludeerd dat ongestoord bezoek met een sekswerker, mits de juiste omkadering, niet alleen juridisch verdedigbaar, maar ook maatschappelijk wenselijk kan zijn.

HOOFDSTUK IV. AANBEVELINGEN

97. SITUERING – In de vorige hoofdstukken werd uiteengezet waarom het toestaan van ongestoord bezoek van een sekswerker niet alleen juridisch noodzakelijk is voor de bescherming van het recht op privéleven, en meer bepaald het recht om zelf te kiezen met wie men affectieve relaties aangaat en onderhoudt, maar ook maatschappelijk wenselijk is vanuit een rehabilitatieperspectief. Dit laatste hoofdstuk bevat twee aanbevelingen over de wijze waarop artikel 15 van het KB van 2011 dient te worden gewijzigd om dit juridisch mogelijk te maken.
98. ARTIKEL 15 KB 2011 - Momenteel luidt artikel 15 als volgt:

Art. 15. De gedetineerde kan, overeenkomstig artikel 58, § 4, van de wet, na één maand detentie een verzoek tot ongestoord bezoek met een persoon bedoeld in artikel 59, § 1, van de wet indienen.

De gedetineerde kan na één maand detentie een verzoek tot ongestoord bezoek indienen met een in artikel 59, § 2, van de wet bedoelde persoon die gedurende minstens 6 maanden belangstelling heeft getoond, die toelaat te geloven in de oprechtheid van de relatie met

de gedetineerde.

Ten eerste dient de zesmaandenregel te worden geschrapt. Zoals meermaals werd aangetoond in deze scriptie, is deze termijn onvoldoende gemotiveerd door de wetgever om een dergelijk verregaand onderscheid te rechtvaardigen. Niets verhindert immers dat de directie een individuele beoordeling maakt van de concrete situatie, zonder dat daaraan een rigide termijnvoorwaarde wordt gekoppeld. Een rechtsvergelijking met Nederland toont bovendien aan dat een dergelijk systeem werkbaar is: daar bestaat geen vaste termijn, en toch slaagt men erin om per geval te beoordelen of ongestoord bezoek kan worden toegestaan.

Ten tweede dient het tweede lid te worden aangevuld met bijkomende mogelijkheden om ongestoord bezoek met sekswerkers te faciliteren op een wijze die rekening houdt met de specifieke maatschappelijke en juridische positie van deze groep. Een eerste bijkomende categorie zou betrekking kunnen hebben op sekswerkers die actief zijn binnen het kader van de Wet sekswerk onder arbeidscontract. Een tweede categorie zou kunnen slaan op sekswerkers die op zelfstandige basis werken, maar verbonden zijn aan een organisatie waarvan het primaire doel bestaat uit het faciliteren van ethisch en veilig sekswerk. Denk hierbij aan organisaties zoals Meerdanseks. Hiervoor zou een afzonderlijke erkenningsprocedure kunnen worden uitgewerkt, teneinde bijkomende waarborgen te bieden inzake betrouwbaarheid en veiligheid. Een verdere uitwerking hiervan valt evenwel buiten het bestek van deze scriptie.

Het nieuwe artikel zou dan luiden:

Art. 15. De gedetineerde kan, overeenkomstig artikel 58, § 4, van de wet, na één maand detentie een verzoek tot ongestoord bezoek met een persoon bedoeld in artikel 59, § 1, van de wet indienen.

De gedetineerde kan na één maand detentie een verzoek tot ongestoord bezoek indienen met:

1° een in artikel 59, § 2, van de wet bedoelde persoon die een rechtmatig belang heeft aangetoond;

2° een sekswerker die tewerkgesteld is op basis van een arbeidsovereenkomst in de zin van de Wet van 3 mei 2024, bij een werkgever erkend overeenkomstig de voorwaarden van die wet.

3° een sekswerker werkzaam als zelfstandige, voorgedragen door een organisatie erkend krachtens X, waarvan het primaire doel het faciliteren van ethisch sekswerk betreft.

99. KLEINSCHALIGE DETENTIE – Ten slotte kan ook voorzichtig worden aanbevolen om verder te kijken naar kleinschalige detentie als aanvulling op, of mogelijk alternatief voor, het klassieke gevangeniswezen. Uit de eerste bevindingen, onder meer van het Federaal Mensenrechteninstituut, blijkt immers dat de mensenrechten in detentiehuisen beter gewaarborgd lijken te worden.¹⁹⁷ Dit wordt onder andere toegeschreven aan de kleinschaligheid en de meer individuele begeleiding van gedetineerden. Daarnaast lijkt deze kleinschalige context ook meer ruimte te bieden voor het onderhouden of herstellen van affectieve relaties. Doordat personen in detentie sneller en frequenter gebruik kunnen maken van uitgangsvergunningen, kunnen intimiteit en romantische relaties vaker buiten de instelling in een meer normale omgeving plaatsvinden.¹⁹⁸ Waar dergelijke aspecten in het klassieke systeem vaak botsen op praktische en structurele beperkingen, lijkt de flexibiliteit van detentiehuisen hier drempels te verlagen. Hoewel verder onderzoek hier noodzakelijk blijft, wijzen deze elementen erop dat kleinschalige detentie een potentieel waardevolle piste is, zowel vanuit mensenrechtelijk perspectief als met het oog op het bevorderen van sociale re-integratie.

¹⁹⁷ Federaal Mensenrechteninstituut, *Bezoekrapport detentiehuisen van Vorst en Kortrijk*, Nationaal Preventiemechanisme, 2026.

¹⁹⁸ Zie bijlage 3: Interview met Hans Claus

DEEL IV. BESLUIT

Deze masterproef vertrok van de vraag of personen in detentie toegang zouden moeten krijgen tot ongestoord bezoek met een sekswerker, in het licht van het normaliseringsbeginsel, het recht op privé- en gezinsleven, het gelijkheidsbeginsel en de recente hervormingen inzake sekswerk.

Uit de analyse volgt dat detentie geen algemene opschorting van fundamentele rechten inhoudt. Beperkingen zijn slechts toelaatbaar indien zij concreet, proportioneel en noodzakelijk zijn. Het normaliseringsbeginsel vereist bovendien dat het leven in detentie zoveel mogelijk aansluit bij het leven buiten de gevangenis, waarbij ook intimiteit en seksualiteit niet a priori kunnen worden uitgesloten.

De huidige Belgische regeling inzake ongestoord bezoek, en in het bijzonder de zesmaandenvoorwaarde, blijkt moeilijk te verzoenen met deze uitgangspunten. Zij leidt tot een rigide en onvoldoende gemotiveerd onderscheid tussen vergelijkbare groepen van personen in detentie, zonder ruimte voor een individuele beoordeling. Dit roept vragen op in het licht van zowel het recht op privéleven als het gelijkheidsbeginsel.

Deze problematiek krijgt bijkomende relevantie in het licht van de recente hervormingen van het sekswerkrecht. Waar sekswerk zich voorheen grotendeels in een gedoogde context bevond, heeft de wetgever inmiddels gekozen voor een expliciet gereguleerd kader, met aandacht voor bescherming en autonomie. Dit maakt het in beginsel mogelijk om samenwerkingen met sekswerkers ook in institutionele contexten te overwegen, mits de nodige waarborgen inzake veiligheid, vrijwilligheid en bescherming tegen uitbuiting.

Tegen deze achtergrond kan worden vastgesteld dat het huidige detentierecht dergelijke bezoeken weliswaar niet toelaat, maar dat dit veeleer het resultaat is van een beleidsmatige keuze dan van een juridische onmogelijkheid. De aangevoerde bezwaren, met name inzake veiligheid, bescherming van sekswerkers en praktische organisatie, zijn reëel maar niet doorslaggevend. Zij vergen een zorgvuldige omkadering, eerder dan een principieel verbod.

Hieruit volgt dat het toelaten van ongestoord bezoek met een sekswerker juridisch verdedigbaar en maatschappelijk wenselijk kan zijn, mits dit gebeurt binnen een systeem dat steunt op individuele beoordeling en waarin adequate waarborgen zijn ingebouwd.

De onderzoeksvraag wordt dan ook bevestigend beantwoord: personen in detentie zouden in

beginsel toegang moeten kunnen krijgen tot ongestoord bezoek met een sekswerker, voor zover dit op een veilige, proportionele en gereguleerde wijze wordt georganiseerd.

BIBLIOGRAFIE

I. Wetgeving

België

Grondwet, art. 10, 11 en 22.

Strafwetboek, art. 417/5-417/11.

Wet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, BS 1 februari 2005.

Wet van 23 maart 2019 betreffende de organisatie van de penitentiaire diensten en van het statuut van het penitentiair personeel, BS 2 april 2019.

Wet van 21 maart 2022 houdende wijzigingen aan het Strafwetboek inzake seksueel strafrecht, BS 21 maart 2022.

Wet van 3 mei 2024 houdende bepalingen betreffende sekswerk onder arbeidsovereenkomst, BS 3 mei 2024.

KB van 28 maart 1969 betreffende de vergoeding van beroepsziekten, BS 5 april 1969.

KB van 21 mei 2011 tot bepaling van de datum van inwerkingtreding en uitvoering van verscheidene bepalingen van titels III en V van de Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, BS 27 mei 2011.

KB van 20 oktober 2024 tot vaststelling van de procedure aangaande de erkenning van werkgevers die sekswerkers tewerkstellen, BS 4 november 2024.

Ministeriële omzendbrief nr. 1792 van 11 januari 2007.

Ministerieel besluit van 2 juli 2025 tot erkenning van de onderneming Vanhimo Zen BV als werkgever van sekswerkers, BS 8 juli 2025.

Ministerieel besluit van 22 september 2025 tot erkenning van BV Bij Sofie als werkgever van sekswerkers, BS 26 september 2025.

Ministerieel besluit van 22 september 2025 tot erkenning van Dreams Thulin BV als werkgever van sekswerkers, BS 26 september 2025.

Ministerieel besluit van 23 september 2025 tot erkenning van BV Jdob als werkgever van sekswerkers, BS 26 september 2025.

Ministerieel besluit van 19 december 2025 tot erkenning van EdenMystique BV als werkgever van sekswerkers, BS 19 december 2025.

Ministerieel besluit van 9 februari 2026 tot erkenning van BLUE IN GREEN BIS BV als werkgever van sekswerkers, BS 12 februari 2026.

Ministerieel besluit van 9 februari 2026 tot erkenning van ALL INCLUDED BV als werkgever van sekswerkers, BS 12 februari 2026.

Ministerieel besluit van 2 maart 2026 tot erkenning van ISAMOT BV als werkgever van sekswerkers, BS 5 maart 2026.

Ministerieel besluit van 16 maart 2026 tot erkenning van STALVA BV als werkgever van sekswerkers, BS 19 maart 2026.

Nederland en internationaal

Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, 10 december 1948.

Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, 4 november 1950.

Council of Europe. *European Prison Rules*. Straatsburg: Council of Europe, 2006 (herzien 2020).

United Nations. *United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules)*. New York: United Nations, 2015.

Wet van 18 juni 1998 tot vaststelling van een Penitentiare beginselenwet en daarmee verband houdende intrekking van de Beginselenwet gevangeniswezen met uitzondering van de artikelen 2 tot en met 5 en wijzigingen van het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering alsmede enige andere wetten.

Besluit van 2 juni 2017 houdende regels inzake het Adviescollege levenslanggestraften, Stb. 2017, 214.

Regeling van de Minister voor Rechtsbescherming van 7 april 2020 houdende regels inzake toelating en weigering van bezoek en beperking van telefooncontacten in penitentiare inrichtingen.

Regeling van 22 november 2025 model huisregels penitentiare inrichtingen

II. Parlementaire stukken en voorbereidende werken

België

Memorie van toelichting bij het wetsontwerp betreffende seksueel strafrecht, Parl.St. Kamer 2020-21, nr. 2141/001.

Wetsontwerp houdende wijzigingen aan het Strafwetboek met betrekking tot het seksueel strafrecht, Parl.St. Kamer 2021-22, nr. 2141/006.

Vr. en Antw. Kamer 2012-13, nr. 53-b131-670, vraag nr. 670 van Philippe Goffin aan de minister van Justitie over “gsm-gebruik in gevangenissen”.

Nederland

Kamerstukken II 1996/97, 25437, nr. 3.

Kamerstukken II 2009/10, 32211, nr. 3.

III. Rechtspraak

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

EHRM 21 februari 1975, nr. 4451/70, *Golder t. Verenigd Koninkrijk*.

EHRM 13 juni 1979, nr. 6833/74, *Marckx t. België*.

EHRM 22 oktober 1981, nr. 7525/76, *Dudgeon t. Verenigd Koninkrijk*.

EHRM 28 juni 1984, nrs. 7819/77 en 7878/77, *Campbell en Fell t. Verenigd Koninkrijk*.

EHRM 16 december 1992, nr. 13710/88, *Niemietz t. Duitsland*.

EHRM 22 februari 1994, nr. 16213/90, *Burghartz t. Zwitserland*.

EHRM 26 mei 1994, nr. 16969/90, *Keegan t. Ierland*.

EHRM 27 oktober 1994, nr. 18535/91, *Kroon e.a. t. Nederland*.

EHRM 27 december 1999, nrs. 33985/96 en 33986/96, *Smith en Grady t. Verenigd Koninkrijk*.

EHRM 28 september 2000, nr. 25498/94, *Messina t. Italië*.

EHRM 31 juli 2000, nr. 35765/97, *A.D.T. t. Verenigd Koninkrijk*.

EHRM 6 februari 2001, nr. 44599/98, *Bensaid t. Verenigd Koninkrijk*.

EHRM 29 april 2002, nr. 2346/02, *Pretty t. Verenigd Koninkrijk*.

EHRM 11 juli 2002, nr. 28957/95, *Christine Goodwin t. Verenigd Koninkrijk*.

EHRM 29 april 2003, nr. 41220/98, *Aliev t. Oekraïne*.

EHRM 9 maart 2004, nr. 61827/00, *Glass t. Verenigd Koninkrijk*.

EHRM 12 mei 2005, nr. 46221/99, *Öcalan t. Turkije*.

EHRM 6 oktober 2005, nr. 74025/01, *Hirst t. Verenigd Koninkrijk*.

EHRM 4 december 2007, nr. 44362/04, *Dickson t. Verenigd Koninkrijk*.

EHRM 19 oktober 2010, nr. 20999/04, *Özpınar t. Turkije*.

EHRM 24 juni 2010, nr. 30141/04, *Schalk en Kopf t. Oostenrijk*.

EHRM 20 januari 2011, nr. 31322/07, *Haas t. Zwitserland*.

EHRM 23 mei 2012, nr. 39758/05, *Trosin t. Oekraïne*.

EHRM 29 augustus 2012, nr. 37862/02, *Epnern-Gefners t. Letland*.

EHRM 12 december 2012, nr. 39908/05, *Iglin t. Oekraïne*.

EHRM 9 juli 2013, nrs. 66069/09, 130/10 en 3896/10, *Vinter e.a. t. Verenigd Koninkrijk*.

EHRM 9 juli 2013, nr. 42615/06, *Varnas t. Litouwen*.

EHRM 25 november 2014, nr. 64682/12, *Vasilescu t. België*.

EHRM 30 juni 2015, nr. 41418/04, *Khoroshenko t. Rusland*.

EHRM 23 september 2015, nr. 39633/10, *Costel Gaciu t. Roemenië*.

EHRM 26 april 2016, nr. 10511/10, *Murray t. Nederland*,

EHRM 16 mei 2017, nrs. 37768/13 en 36467/14, *Sylla en Nollomont t. België*.

EHRM 28 mei 2019, nr. 26564/16, *Clasens t. België*.

EHRM 28 augustus 2019, nr. 33172/16, *Chaldayev t. Rusland*.

EHRM 9 september 2020, nrs. 21132/10 en 41720/10, *Pshibiyev en Berov t. Rusland*.

EHRM 18 mei 2021, nr. 73329/16, *Hasselbaink t. Nederland*.

EHRM 18 mei 2021, nr. 10982/15, *Maassen t. Nederland*.

EHRM 18 mei 2021, nr. 69491/16, *Zohlandt t. Nederland*.

EHRM 1 oktober 2021, nr. 66424/09, *Lesław Wójcik t. Polen*.

EHRM 19 juli 2022, nr. 14802/04, *Borisovskiy t. Rusland*.

EHRM 14 november 2022, nr. 81292/17, *Chocholáč t. Slowakije*.

EHRM 21 juni 2023, nr. 20722/20, *Deltuva t. Litouwen*.

EHRM 21 april 2026, nrs. 28157/18 e.a., *F.B. e.a. t. Nederland*.

Europese Commissie voor de Rechten van de Mens

Rapport ECRM 19 juli 1969, Publ. E.C.H.R., serie B, vol. 10.

ECRM 18 juni 1971, nrs. 2832/66, 2835/66 en 2899/66, *De Wilde, Ooms en Versyp t. België*.

Grondwettelijk Hof

GwH 17 juli 2025, nr. 112/2025.

GwH, rolnr. 8385, BS 2 januari 2025.

Hoge Raad der Nederlanden

HR 5 juli 2016, ECLI:NL:HR:2016:1326.

HR 19 december 2017, ECLI:NL:HR:2017:3185.

IV. Rechtsleer

Handboeken, proefschriften en masterproeven

BOTTOMS, A.E. en HAY, W., *Prisons and the Problem of Order*, Oxford, Clarendon, 1996.

BOULANGER, G., *Seksualiteitsbeleving bij mannelijke gedetineerden in België. Een cross-sectionele studie*, masterproef Vrije Universiteit Brussel, 2019.

BREMS E., SOTTIAUX S., VANDEN HEEDE P. en VANDENHOLE W., *Vrijheden en vrijheidsbeneming: mensenrechten en gedetineerden*, Antwerpen, Intersentia, 2005.

DUPONT, L., *Samenleving, Criminaliteit en Strafrechtspleging: Op weg naar een beginselenwet gevangeniswezen*, Leuven, Leuven University Press, 1998.

SMAERS, G., *Gedetineerden en mensenrechten. De toepassing van het EVRM in penitentiaire detentiesituaties door de Europese jurisdicties en haar gevolgen voor de rechtspositie van veroordeelde gedetineerden in België*, doctoraat KU Leuven, 1994.

SMAERS, G., *Gedetineerden en mensenrechten*, Antwerpen, Maklu, 1994.

VERMEULEN, G., *Betaalseksrecht*, Antwerpen, Maklu, 2018.

VENY L., CASTELAIN S. en VERBEECK B., *Grondslagen van publiek recht*, Brugge, Vanden Broele, 2003, 450-451.

Tijdschriftartikels en bijdragen

DAEMS, T., “Gekooid recht voor de gekooide mens. Stand van zaken basiswet gevangeniswezen en rechtspositie gedetineerden”, *T.Strafr.* 2011/5, 377.

DAEMS, T., EECHAUDT, V., MAES, E. en VANDER BEKEN, T., “De basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden: een status quaestionis”, *T.Strafr.* 2014/1, 34.

DE VOS, H., “Normalisering: een complex proces met subjectief karakter. Theoretisch kader voor de interpretatie en implementatie van het normaliseringsbeginsel”, *Panopticon* 2017/3, 180-190.

DIRKZWAGER, A., NIEUWBEERTA, P. en FISELIER, J., “Onbedoelde gevolgen van vrijheidsstraffen: Een literatuurstudie”, *Tijdschrift voor Criminologie* 2009, 21.

DOSSCHE, A., COLMAN, C. en FAVRIL, L., “Drugs over de muur: een scoping review van smokkelroutes en drugsmarkten in detentie”, *Panopticon* 2025/2, 100-115.

FAVRIL, L., STRANG, J. en FAZEL, S., “Drug use among people in prison: A global review of epidemiology, harms and interventions”, *Addiction* 2025, doi: 10.1111/add.70245.

GOETHALS, J. en VAN HAELEWYN, J., “Ongestoord bezoek in de gevangenis. Een empirisch onderzoek in Leuven-Centraal”, *Panopticon* 1993, 7.

GUTWIRTH, M., “Tussen norm en werkelijkheid: de gevangenisstraf als strafrechtelijk instrument onder druk”, *T.Strafr.* 2026, afl. 2, 92-101.

HOVIUS, B., “The limitation clauses of the European Convention on Human Rights: a guide for the application of section 1 of the Charter?”, *Ottawa Law Review* 1985, 258.

KETELAARS, E., “Opting-in in de relaxbranche, een legitieme oplossing?”, *Recht der Werkelijkheid* 2015/1, 22.

ÖSTERGREN, P., “From Zero-Tolerance to Full Integration: Rethinking Prostitution Policies”, 2017.

RAAIJMAKERS, E. e.a., “De subjectieve zwaarte van detentie”, *Tijdschrift voor Criminologie* 2014/3, 60.

RIMANQUE, K., “Noodzakelijkheid in een democratische samenleving – een begrenzing van beperkingen aan grondrechten” in *Liber Amicorum Frédéric Dumon*, Deventer, Kluwer, 1983, 1227.

ROYER, S., “Nieuw seksueel strafrecht”, *De Juristenkrant* 2022, afl. 446, 1-2.

SNACKEN, S. e.a., “Psychosociale gevolgen van vrijheidsberoving voor gedetineerden” in BEYENS, K. en SNACKEN, S. (eds.), *Straffen: Een penologisch perspectief*, Antwerpen, Maklu, 2017, 295-321.

SWART, N.J.L., “Mensenhandel en sekswerkregulering. Twintig jaar wetgeving in beeld”, *Gst.* 2021/3, 2-10.

VANDROMME, S., “Strafrechter breekt lans voor wettelijke regeling exploitatie van prostitutie”, *De Juristenkrant* 2003, afl. 72, 7.

VASSEUR, R., “Grondwettelijk Hof morrelt aan leeftijdsgrenzen seksueel strafrecht”, *De Juristenkrant* 2025, afl. 513, 7.

WOUTERS, K., VAN DAMME, P., VERCAUTEREN, A., VERHEYEN, J., CASTERMANS, S. en MEHEUS, A., “Seksueel overdraagbare infecties (SOI) bij prostituee(s) in Antwerpen, België: belang en haalbaarheid van een Hepatitis B-vaccinatieprogramma”, *Archives of Public Health* 2002, 60, 28-29.

CREWE, B., “Depth, weight, tightness: Revisiting the pains of imprisonment”, *Punishment & Society* 2011, 509, doi: 10.1177/1462474511422172.

Rapporten en institutionele bronnen

CCV, “Achtergrond Wet regulering sekswerk”, *Het CCV* 14 oktober 2025, <https://hetccv.nl/themas/integraal-veiligheidsbeleid/sekswerkbeleid/achtergrond-sekswerkbeleid/>.

Commissie van Toezicht Antwerpen, *Jaarverslag 2023*.

DE MAERE, W., HARIGA, F., BARTHOLEYNS, F. en VANDERVEKEN, M., *Gezondheid en druggebruik in het penitentiair milieu. Ontwikkeling van een epidemiologisch onderzoeksinstrument*, onderzoeksrapport, maart 2000.

European Committee for the Prevention of Torture, *Report to the Belgian Government on the visit to Belgium*, 1997.

European Committee for the Prevention of Torture, *Report to the Belgian Government on the visit to Belgium*, 2001.

European Committee for the Prevention of Torture, *Report to the Belgian Government on the visit to Belgium*, 2005.

European Committee for the Prevention of Torture, *Report to the Belgian Government on the visit to Belgium*, 2009.

European Committee for the Prevention of Torture, *Report to the Belgian Government on the visit to Belgium*, 2012.

European Committee for the Prevention of Torture, *Report to the Belgian Government on the visit to Belgium*, 2013.

European Committee for the Prevention of Torture, *Public statement concerning Belgium*, 13 juli 2017.

European Committee for the Prevention of Torture, *Report to the Belgian Government on the visit to Belgium*, 2022.

Federaal Mensenrechteninstituut, *Bezoekrapport detentiehuizen van Vorst en Kortrijk*, Nationaal Preventiemechanisme, 2026.

FEDRIS, *Nieuwe erkende beroepsziekten voor sekswerkers*, 2025.

Federale Overheidsdienst Justitie, “Soorten bezoek”, https://justitie.belgium.be/nl/themas/gevangenissen/belgische_gevangenissen/klassieke_gevangenissen/gedetineerde_bezoeken/soorten.

Nota Visitatie stafhouders, 10 december 2025.

Nota Visitatie stafhouders, 5 februari 2026

Openbaar Ministerie, “Drugsbezit in gevangenissen”, oktober 2025, <https://www.ommp.be/nl/blog-post/drugsbezit-gevangenissen>.

UTSOPI, “Decriminalisering”, <https://www.utsopi.be/nl/our-work/decriminalisering>.

UTSOPI, “Belgische arbeidswet voor sekswerkers: wat en hoe?”, 3 mei 2024, <https://www.utsopi.be/nl/our-work/decriminalisering/cadre-du-travail>.

Krantenartikelen

REYNAERS, T., “Legaal als sekswerker aan de slag? Halfjaar na invoering baanbrekende wet slechts vier aanvragen”, *De Standaard* 20 mei 2025.

REYNAERS, T., “Eerste werkgever voor sekswerkers officieel erkend in België”, *De Standaard* 8 juli 2025.

Bijlage 1: Interview met Minne van Meerdansex

Kan je kort uitleggen wat Meerdansex precies doet en wat de doelstellingen van het initiatief zijn?

Met Meerdansex bieden we een gepersonaliseerde match aan voor seksuele dienstverlening. Eerst gaan we met mensen in een diepgaand gesprek. Dit gesprek gaat dan over verlangens, grenzen, noden, blokkades, intenties en mensen hun eigen doelstelling daarin, omdat er vaak ook wel een persoonlijk ontwikkelingsdoel gesteld wordt. Op basis daarvan gaan we naar een matchvoorstel van binnen ons netwerk. We hebben een veilig, geprofessionaliseerd netwerk van mensen die in de meeste gevallen therapeutisch sekswerk aanbieden. Op de website is dit nog iets zachter geformuleerd omdat we ook dienstverlening aanbieden voor mensen die op zich op zoek zijn naar genot, maar ook wel echt iets ethisch en diepgaander willen, zeg maar een echte authentieke connectie voor zover dat op een professionele basis gaat.

Hoe ben jij persoonlijk betrokken geraakt bij dit onderwerp en bij Meerdansex?

Ik werk al meer dan 10 jaar professioneel rond seksualiteit, vooral vanuit de therapeutische richting, waar ik lang eigenlijk vooral gefocust heb op mensen met trauma. Dan werkte ik ook via lichaamsgerichte therapie en ik organiseerde ook workshops en retraites. Hier merkte ik dat veel mensen eigenlijk op zoek zijn naar een oefenruimte en dat daarin ook groepssettings soms goed waren, maar dat ook veel mensen op zoek zijn naar een veilige *safe space* waar ze dit één-op-één kunnen gaan onderzoeken.

Hoe kom jij in contact met de intimiteitswerkers met wie je samenwerkt?

Doordat ik natuurlijk ook al 10 jaar professioneel werk in het veld van bewuste intimiteit en therapie, zijn de eerste mensen in mijn team ook uit dat netwerk gekomen. En daarna, doordat Meerdansex ook bekender en bekender wordt, krijg ik eigenlijk ook redelijk wat sollicitaties zelf via mail binnen.

In sommige landen bestaan er systemen waarbij sekswerkers of intimiteitswerkers gedetineerden bezoeken. Wat is jouw eerste reactie op dat idee?

Euhm, interessant (*lacht*). Ja, ik voel dat ik dan verschillende richtingen opga in mijn hoofd. Van in de eerste plaats, ja, dat zou wel moeten kunnen. Maar dan ook wel genuanceerd: hoe laat je dat dan veilig verlopen? Van waar komen die budgetten? Zowel voor die vrouw als voor die klant, er nu van uitgaand dat het om een mannelijke gedetineerde gaat, hoe ga je om

met veiligheid? Ga je dan ook werken met doelstellingen? Kan het voor sommige wel en voor anderen niet, op basis van waarom ze ook in detentie zitten? Zo al die vragen gaan wel door mijn hoofd en daar heb ik ook niet meteen zelf een antwoord op.

Dat is dan ook meteen mijn follow-upvraag: wat denk jij dat de grootste struikelblokken zouden zijn om zo'n systeem praktisch te organiseren? Vaak is inderdaad de eerste reactie op dit onderwerp ook: ga je dat dan ook inrichten voor mensen die voor zedendelicten in detentie zitten. Wat is jouw visie hierop?

Ja, iets in mij zegt: het zijn juist die mensen die het misschien het meest nodig hebben. Maar dan moet het dus wel, voor mij dan, heel bewust gebeuren, en dat is eigenlijk een vorm van integratietherapie. Hoe ga je om met een vrouw, hoe ga je om met seksualiteit, hoe ga je om met je eigen lusten en verlangens, hoe communiceer je hierover? Dan spreken we natuurlijk wel over iets heel anders dan het klassieke sekswerk, waarin er wel nog het consumerende is van het vrouwelijk lichaam en seksualiteit, en waar wij met Meerdansex ook wel buiten proberen te gaan, of voorbij aan proberen te gaan, maar dat is wel niet evident. Want ook dat idee verkocht krijgen, die nuance dat het eigenlijk een vorm is van therapie, maar dat je ook met je therapeut seks kan hebben, dat is wel iets heel nieuws.

Welke maatregelen zouden volgens jou nodig zijn om de veiligheid en autonomie van sekswerkers te waarborgen? Wat wordt volgens jou vaak vergeten in discussies over sekswerk of intimiteitswerk?

Ik denk dat wat hier zeker belangrijk kan zijn, of waar ik toch minder achter sta, dat consumerende is, zo dat idee dat je als klant kan zeggen: ik wil dit, dit en dit, en nu moet jij mij dit geven, want dat staat op jouw website dat je mij dat kan geven. Daar sta ik niet achter en zo werken wij ook niet. Heel vaak is dat bijvoorbeeld ook dat er bij de eerste sessies geen seksuele handelingen worden verricht, echt om bij beiden, zowel de klant als de sekswerker, te kunnen invoelen of ik dat wel met deze persoon kan. Het is niet omdat je dat meestal wel kunt dat je dat bij die ene persoon ook kan. Dus daarin zou ik heel voorzichtig willen zijn, zodat het zo niet in die richting gaat en er ook echt iets opgebouwd kan worden. En ik zou ook zeker willen dat het in samenspraak is met een psycholoog of een therapeut; dat zou echt een voorwaarde zijn voor mij. Ik zou dus willen weten: in hoeverre krijgen die mensen ook psychologische of sociale begeleiding, zodat je dat eigenlijk echt kunt koppelen aan een onderdeel van een therapeutisch geheel. Dus wel in overleg en dus ook toch een stukje met doelstellingen en intenties werken. En dat kan gaan over relaxatie bijvoorbeeld, zoals tot een

soort van ontspanning komen als het stressniveau te hoog is, maar dat is nog iets anders natuurlijk.

Denk je dat een initiatief zoals Meerdansex een rol zou kunnen spelen in de organisatie of ondersteuning van intimiteitsbezoeken voor mensen in detentie? Zo ja, welke rol zou dat volgens jou kunnen zijn?

Ja, ik denk dat wel. Ik denk dat we dat dus wel kunnen bieden, vanuit onder andere het matchen van de juiste sekswerkers die dat ook zien zitten vanuit die rol om daarmee aan de slag te gaan, en dat wij hen daarin ook wel extra begeleiding en support kunnen bieden, mits dat dus de communicatie ook voldoende vlot verloopt met de mensen uit de gevangenis zelf, want dat gaat dan niet met de klanten. Ik herinner mij wel dat een van onze medewerkers mij eens een verhaal heeft verteld dat zij via Aditi een keer iemand heeft gezien in de gevangenis. En hoe dat die vrouw dat aan mij uitlegde, was ook wel dat die man echt een trauma-achtergrond had, en ik denk daarin dat dat zeker kan helpen. Seksualiteit kan heel helpend en helend zijn voor mensen als dat op een fijne en goede manier kan gebeuren, en ik kan me ook voorstellen dat dat ook een hele moeilijke omgeving is om een beetje te zakken en om je ook even normaal te kunnen voelen. En dat je dan met iemand gewoon kan verbinden, praten, intimiteit, knuffelen, fysieke aanraking beleven, dat dat ook wel goed is voor de mentale gezondheid, en ik zeg het ook naar integratie toe, terug een beetje contact met de wereld hebben, want ik denk dat je ook als je in de gevangenis zit echt een totaal ander wereldbeeld krijgt. En dan heb ik het niet alleen over seksualiteit, maar over intimiteit in het algemeen. Verbinding maken met iemand, nabijheid toelaten... dat zijn dingen die je eigenlijk moet blijven oefenen. Denk bijvoorbeeld aan iemand die uit een lange relatiebreuk komt. Dan is het vaak al moeilijk om opnieuw te leren flirten, communiceren, jezelf openstellen... Laat staan als je in een gevangenis zit, waar je zo goed als geen contact hebt en de wereld ondertussen ook nog eens verandert. De manier waarop we met elkaar omgaan evolueert voortdurend: communicatie verandert, ideeën rond relaties verschuiven en ook discussies rond bijvoorbeeld toxische masculiniteit spelen daarin een rol. Als je dan bovendien nauwelijks vrouwen ziet of weinig kansen hebt om op een gezonde manier nabijheid toe te laten, wordt die drempel alleen maar groter. En tegelijk bots je meteen op een aantal risico's en ethische vragen. Want oké, stel dat je intimiteitsbezoeken zou organiseren: wie stuur je daar dan naartoe? Ik denk ook dat daar een kwetsbaarheid zit. Dat zijn vaak ook al kwetsbare vrouwen, die misschien al onder druk staan, en dan moet je ervan uitgaan dat zij dit vanuit hun eigen vrije wil doen. Terwijl het risico bestaat dat ze op die manier net nog eens extra worden uitgebuit, bijvoorbeeld door

bendes binnen de gevangenis. Ik kan me voorstellen dat dat ook een heel problematische situatie kan creëren, die dingen net veel heftiger en erger maakt.

Dat is eigenlijk meteen een antwoord op mijn laatste vraag, namelijk welke risico's jij ziet voor intimiteitswerkers of sekswerkers in deze context. Vooral daar zou een initiatief zoals het jouwe misschien wel een rol kunnen spelen?

Ja, dat is ook wel redelijk uniek aan ons concept dat wij alleen met zelfstandigen werken, dus mensen met heel veel autonomie, en ik vraag ook bijvoorbeeld een verdrag van goede zeden en al die dingen. Dus er zijn ook al wat veiligheidschecks, zie je, maar zelfs dan blijven er veel vragen. Ik maakte me bijvoorbeeld ook de bedenking: wat gebeurt er als meerdere gedetineerden met dezelfde persoon contact hebben? Ik denk bijvoorbeeld dat er momenteel niet veel mensen in mijn team zijn die meteen zouden zeggen dat ze dit zouden zien zitten. En dan stel ik me ook de vraag: hoe ga je daarmee om als meerdere gedetineerden met dezelfde vrouw contact zouden hebben? Wat doet dat met haar, maar ook met de mannen onderling? Zou dat spanningen of conflicten kunnen veroorzaken? Er valt ook iets te zeggen voor het werken met een beperkte groep vrouwen die dit zouden doen. Zij zouden de werking, de context en de contactpersonen goed kennen, wat het organisatorisch eenvoudiger maakt. Maar tegelijk weet ik niet goed wat dat effect zou zijn op de gedetineerden als zij weten dat ze dezelfde persoon 'delen'. Daarnaast is er nog het financiële luik, dat voor mij echt een van de grootste struikelblokken is. Wie gaat dit betalen? Het gaat om aanzienlijke bedragen, bij ons dan gemiddeld rond de 250 euro per uur, omwille van het risico in deze situatie misschien zelfs meer, en dat is niet voor iedereen haalbaar. Bovendien roept dat ethische vragen op. Wat als iemand nog schadevergoedingen moet betalen aan slachtoffers, maar wel geld uitgeeft aan sekswerk? Hoe verhoudt zich dat tot elkaar? En als je zegt dat de samenleving dit zou moeten financieren, dan ligt dat ook gevoelig. Dat voelt niet vanzelfsprekend. Tegelijk zie ik wel de waarde ervan. We krijgen bijvoorbeeld nu al de vraag of dit via bepaalde budgetten, zoals die voor mensen met een beperking, gefinancierd zou kunnen worden. Het zou eigenlijk ideaal zijn als dit erkend werd als een vorm van therapie die bijvoorbeeld via de ziekteverzekering kan terugbetaald worden. Veel van de mensen die hier beroep op doen, hebben trauma's of fysieke moeilijkheden rond seksualiteit. Ze gaan vaak al naar een seksuoloog, maar botsen daar op de limiet van praten alleen. Wat hier gebeurt, gaat net over ervaren en dat kan een heel belangrijke aanvulling zijn in hun proces. In die zin zou het ook in een detentiecontext een rol

kunnen spelen, bijvoorbeeld als onderdeel van re-integratie en het opnieuw leren voelen en verbinden. Maar ook daar bots je weer op dezelfde realiteit: er zijn waarschijnlijk geen budgetten voor. En dat maakt het tegelijk waardevol om over na te denken, maar ook moeilijk om effectief te realiseren.

Bijlage 2: Interview met Miek van Aditi vzw

Kan je kort uitleggen wat Aditi vzw precies doet en wat de doelstellingen van het initiatief zijn? Met welke doelgroepen werken jullie vandaag rond seksualiteit en intimiteit en welke noden komen daarin het vaakst naar voren?

Aditi vzw is een organisatie die werkt rond seksuele gezondheid bij drie verschillende doelgroepen. Wij beschouwen dit als één grote doelgroep: mensen met een ondersteuningsnood. Als je die opsplitst, gaat het enerzijds over mensen met een beperking. Dat kunnen mensen zijn met een verstandelijke beperking, autisme, een fysieke beperking, niet-aangeboren hersenletsel of een sensorische beperking. Het gaat dus om een zeer ruime doelgroep. Dat is de eerste groep. De tweede doelgroep zijn mensen met een psychische zorgnood. We richten ons daarbij niet op mensen met een psychische kwetsbaarheid die bij de eerstelijnszorg aankloppen, maar op mensen met complexe psychische zorgvragen die een multidisciplinaire aanpak vereisen. Dit zijn vaak mensen die verblijven in beschut wonen of in langdurige psychiatrische opvang. De derde doelgroep zijn ouderen in kwetsbare of zorgafhankelijke contexten. Dat gaat over ouderen die ondersteuning krijgen via thuisbegeleiding of die wonen in woonzorgcentra. Daarnaast is er een vierde doelgroep: de professionals die met deze mensen werken. Dat brengt mij bij wat wij doen. Onze werking kan in vijf punten worden samengevat. Ten eerste zijn er de consulten: gesprekken met cliënten waarbij we hun vraag beluisteren en een beeld vormen van hun seksueel functioneren, aan de hand van bepaalde methodieken. Op basis daarvan geven we advies of starten we ondersteuning op. Dit gebeurt op microniveau. Ten tweede is er het mesoniveau, dat we opsplitsen in teamondersteuning en vorming. Wanneer een team vastloopt met een specifieke casus, maken we opnieuw een beeldvorming van het seksueel functioneren en formuleren we adviezen. Daarnaast bieden we vormingen aan om professionals te versterken in het praten over seksuele gezondheid. We ondersteunen ook bij visieontwikkeling en trajectbegeleiding rond seksuele gezondheid, wat een belangrijk speerpunt is van Aditi. Verder werken we nauw samen met wetenschappelijk onderzoek. We voeren zelf geen onderzoek uit, maar faciliteren onderzoeksvragen aan universiteiten. De resultaten worden vervolgens meegenomen in onze vormingen. Tot slot zetten we in op het maatschappelijk debat en pleitbezorging bij de overheid, om seksuele gezondheid bij deze doelgroepen bespreekbaar te maken en als beleidsthema te verankeren. We zijn een team van negen personen, bestaande uit orthopedagogen, psychologen en seksuologen, verspreid over Vlaanderen. We krijgen ook steun van de Vlaamse overheid. Nu Aditi is vaak ook gekend omwille van zijn ondersteuning

bij seksuele dienstverlening; dat is een apart gegeven. Hiervoor werken wij samen met een groep van seksuele dienstverleners die wij eigenlijk voor een stukje opleiden en coachen, en waar wij een engagementsovereenkomst mee aangaan, zodat zij binnen een bepaald werkkader, een bepaalde visie, zeg maar een bepaald beleid, werken met de doelgroepen die ik hiervoor heb opgesomd.

In mijn interview met Minne van Meerdansex kwam naar voren dat een intimiteitswerker waar zij mee samenwerkt ooit al eens een bezoek had gebracht aan een persoon in detentie, mede via Aditi. De cliënt was in dit geval ook iemand met een trauma-achtergrond. Over welke doelgroep van de vier spreken we, denk je, in dit geval?

Ik weet niet precies over welke situatie het hier gaat, maar normaal doen wij dit eigenlijk niet. Kijk, cliënten van ons belanden soms in de gevangenis, maar dat is een federaal probleem. Deze mensen horen niet in de gevangenis thuis. Het gaat hier over mensen met een kwetsbaarheid, en zij horen binnen de internering thuis. Wegens gebrek aan interneringsplaatsen komen zij vaak in eerste instantie terecht in het gevangeniswezen. Enerzijds vind ik dat dit al geen plaats is voor ons cliënteel, maar ja, ze zitten er dus wel. Dus als er een vraag zou zijn vanuit een persoon met een beperking die in het gevangeniswezen zit, dan gaan wij uiteraard wel het gesprek aan met die cliënt om te kijken: wie ben jij, wat is jouw vraag. En van daaruit gaan wij dan kijken hoe wij op dit moment ondersteuning kunnen bieden, niet in de vorm van seksuele dienstverlening. Maar het kan wel zijn dat wij een voorbereiding doen: kijk, als jij binnenkort naar een forensisch centrum overgebracht wordt, dan kunnen wij, mits de nodige ondersteuning, wel aan de slag binnen de seksuele dienstverlening. Maar in het gevangeniswezen zelf bieden wij geen ondersteuning. Waarom? Omdat dienstverleners zich daar kenbaar moeten maken en omdat zij heel sterk werken vanuit hun privacy, doen wij dit niet. Omdat ze dan ook hun pas moeten afgeven en zich kenbaar moeten maken, is die stap gewoon veel te groot. Plus vinden we dat ook geen geschikte omgeving is. Ook als onze cliënten in het gevangeniswezen terechtkomen, of ja, in detentie terechtkomen, dan is dat een heel heftige periode, want ze zitten daar niet op hun plaats. Daar moet andere hulpverlening opgestart worden van buitenaf. Dat is zeker niet het moment voor ons om daar ondersteuning te gaan bieden, maar wel de voorbereiding. De voorbereiding kan zeker. Zo hebben we iemand gehad: dat betrof een vrouw die eigenlijk naar een beveiligde omgeving in de psychiatrie overgebracht ging worden. En daar hebben we dan wel seksuele hulpverlening kunnen bieden, maar dus niet in de gevangenis zelf.

Stel dat we zouden toelaten dat sekswerkers mensen in detentie zouden kunnen bezoeken (in dit geval dan geïnterneerden). Wat is jouw eerste reactie op dat idee? Zie jij hier een rol voor Aditi in?

Ik zie dat eigenlijk niet zitten. Als ik kijk naar seksuele dienstverlening, vanuit het kader waarin wij het aanbieden, is dat vanuit een zorgdenken. Je moet je inbeelden: wij werken eigenlijk vanuit een driehoek rond de cliënt. Aan de ene uithoek van de driehoek staat dan Aditi, dus de consulent die in gesprek gaat met de cliënt om die zorgvraag duidelijk te krijgen. Aan de andere kant staat dan de dienstverlener die de zorgvraag effectief gaat opnemen en aan de derde hoek van die driehoek staat het netwerk van de cliënt zelf. Cliënten die in aanmerking komen voor seksuele dienstverlening zijn cliënten die dat kader rond zich nodig hebben, want als ze alleen hun plan kunnen trekken, dan hoeven ze bij ons niet terecht te komen. Dan kunnen ze in de maatschappij wel beroep doen op sekswerkers of binnen een relatie of dergelijke. Dus wat ik net zei: als cliënten terechtkomen in die detentie, dan zitten ze daar al niet op hun plaats. Dan is er nog heel veel werk om de juiste zorg te installeren. Welke organisaties gaan we hier nu werkelijk bij betrekken? Wat is de termijn dat deze persoon in de gevangenis moet blijven voordat ze effectief worden doorverwezen naar forensische centra? Daar is andere zorg nodig enerzijds, maar anderzijds hebben wij ook echt dat netwerk nodig om dus die dienstverlening te kunnen faciliteren. Ik ga een voorbeeld geven. Iemand die op de psychiatrie verblijft op een gesloten afdeling en die kindermisbruik heeft gepleegd, waar we inderdaad dus dienstverlening hebben opgestart om te leren wat volwassen seksualiteit is. Dat is niet enkel een dienstverlener die daar dan komt om seks te hebben met die man of een of andere vorm van seks te beleven. Maar na die beleving werd dat ook opgevolgd door de psycholoog in het kader van de therapie: Wat deed dat nu met jou? Hoe voelde dat? Want dat was eigenlijk een persoon die heel zijn leven lang seks had ervaren vanuit een machtspositie. Enerzijds als kind omdat hij zelf in een misbruiksituatie heeft gezeten en daarna dan als volwassene dat hij kinderen heeft misbruikt. Dus als je dan zo iemand interactie laat hebben met volwassenen, dan doet dat wel iets. Maar louter die dienstverlening lost die boel niet op. Het is echt die combinatie met therapie die we nodig hebben en die opvolging. Als we dat niet hebben, starten we ook geen dienstverlening op. We merken ook dat de detentieomgeving echt geen geschikte omgeving is hiervoor. Er zijn te weinig personen die dat opvolgen.

Zou volgens jou seksuele dienstverlening, als het echt gaat om een zorgvraag, ook erkend moeten worden als een vorm van therapie?

Goh, niet als therapie. Ik denk dat dienstverleners daar op zich niet geschoold voor zijn. Wij leiden hun op om met deze doelgroep te kunnen werken, maar het is de combinatie van therapie met seksuele dienstverlening, of ja, de agogische begeleiding in combinatie met de dienstverlening, die voor sommige van onze cliënten helpend kan zijn. Zeker binnen de internering, waar het gaat om mensen die op een of andere manier over grenzen zijn gegaan en vaak zijn dat seksuele grenzen. Maar een seksuele dienstverlener benoemen als een therapeut vind ik een stap te ver, daar zijn ze niet voldoende voor geschoold. Maar ze kunnen wel samenwerken met een erkende therapeut die de verwerking en het inzicht voor haar rekening neemt, terwijl de dienstverlener de beleving faciliteert. Dus dat zie ik wel. Het wordt in de praktijk zo aangewend en het wordt ook benut, maar een echt volwaardige erkenning als zodanig is een zorgberoep dat onder het paritair comité van de zorg functioneert, is er nog niet. Nu is dat onze doelstelling in eerste instantie niet. Dat is niet iets waar we als Aditi voor op de barricade staan. Waarvoor we wel op de barricade staan, is dat seksuele dienstverlening mogelijk gemaakt wordt en dat we die ruimte krijgen om hier ook wel in te exploreren. Want uiteindelijk hebben we geen wetenschappelijk onderzoek. We hebben deze praktijk en deze praktijk onderwerpen we wel vaak aan wetenschappelijk onderzoek, maar we vertrekken niet vanuit wetenschappelijk onderzoek. We vertrekken vanuit de rechten van mensen. We vertrekken vanuit een maatregel, want je kan seksuele dienstverlening eigenlijk zien als een maatregel om tot gelijkheid te komen. Want het gaat ook eigenlijk om die groep van mensen die op geen enkele andere manier tot seksualiteitsontwikkeling of beleving kunnen komen. Dus iemand die zijn plan kan trekken, een persoon met een beperking of met een psychische zorgnood die zijn plan kan trekken, die een relatie heeft of die relaties kan uitbouwen of die beroep kan doen op reguliere sekswerkers, die komt niet in aanmerking voor seksuele dienstverlening.

Denk je dat dit voor iemand die zedendelicten heeft gepleegd, waar, zoals je zegt, het therapeutische traject ook heel belangrijk is, wel een aanvulling kan zijn?

Ik denk dat je dat heel individueel moet bekijken: voor sommige werkt het en voor sommige niet. Dan start het weer heel erg vanuit die vormgeving. Ik zal een voorbeeld geven: twee heel gelijkaardige situaties binnen de forensische zorg, twee situaties van misbruik van kinderen, kinderen in een familiale context, dus neefjes, nichtjes, eigen kinderen, het speelt zich daar af in beide situaties. Bij de ene persoon met een beperking hebben we hieromtrent kunnen werken, omwille van het feit dat daar ook een basis van gewetensontwikkeling was. Die persoon zat qua emotioneel functioneren ook wel wat hoger en daar heeft de therapeut effectief

kunnen bespreken van hoe voelt dat voor jou. Want die eerste dienstverleningen waren voor die persoon ook heel heftig, in de zin: daar gebeurde niet eens iets van seksuele handeling, maar gewoon het gevoel van: “we zitten hier niet in een machtsverhouding, maar we staan hier als gelijken tegenover elkaar, en we gaan praten over wat we samen leuk zouden kunnen vinden.” Dat was voor die man al zo anders dan hij gewoon was dat dat heftig aanvoelde. Maar die kon dat in de therapie ook wel benoemen en die kon daar ook mee aan de slag. Een andere persoon die we dan tegelijkertijd hebben begeleid zat emotioneel zo laag, die zat emotioneel in een fase 2 wat we kunnen vergelijken met de emotionele ontwikkeling van een peuter, dus het zich niet kunnen inleven, het zeer ik-gericht denken, ook geen mogelijkheid tot leren. Daar werd seksuele dienstverlening dan ook eerder een kader waarin gezegd werd: “Van kinderen blijf je weg, maar binnen dit kader mag je wel je seksualiteit beleven.” Daar zat op zich eigenlijk geen leerproces aan; dat was eerder een begrenzend kader bieden. Je kan daarbinnen ook geen lijn trekken en het is ook heel moeilijk om echt effecten te gaan meten, juist omdat die doelgroep ook niet zo groot is en dan heb je nog het hele individuele verhaal. Je zou natuurlijk wel aan de hand van diepte-interviews met zo’n personen in gesprek kunnen gaan om te kijken wat dat nu voor jou heeft betekend. Maar grootschalig onderzoek naar wat de resultaten van dienstverlening zijn, samen met die therapeutische context, daar is het misschien nog wat te vroeg voor; dat weet ik niet.

Hoe komt Aditi in contact met de seksuele dienstverleners met wie jullie een engagement overeenkomst aangaan?

Wij zoeken die seksuele dienstverleners eigenlijk niet; die komen naar ons toe, mede door de bekendheid van de organisatie. Wij hebben dat eigenlijk van het begin af aan gezegd: wij gaan niet actief werven; wij gaan geen oproep doen: wie wil er als seksuele dienstverlener werken? Dat doen wij niet. Wij laten de mensen naar ons toekomen en dan komen zij in een procedure terecht. Een procedure waarbij wij eerst een gesprek hebben waarin we een stukje aftoetsen: wat jouw motivatie is, wie jij bent, jouw vertrouwdheid met beperkingen, jouw visie op handicap en wat jouw eigen ervaringen zijn rond seksualiteit; dat is dus een eerste gesprek. Dan worden die mensen geïnformeerd over het werkkader ter inzage. En als zij dan zeggen dat dat eerste gesprek voor mij goed voelde, dat dit werkkader voor mij ook goed voelt, dat geeft mij een duidelijk kader, dan nemen zij deel aan een initiatieopleiding. En bij die initiatieopleiding nemen wij hen terug mee in de visie van Aditi, lichten wij dat werkkader toe, komt er ook een aantal anciën dienstverleners hun ervaring delen. Als zij na die initiatieopleiding aangeven: dit is echt wat ik wil, hier wil ik mee verder, dan komt er een

tweede gesprek. En pas na het tweede gesprek beslissen wij of wij hier een samenwerking starten, ja of nee. Daar is dus een procedure die mogelijk een half jaar tot een jaar kan lopen vooraleer iemand in seksuele dienstverlening kan stappen. Wij zoeken hen dus zelf niet op. Wij werken ook zowel met mannen als met vrouwen samen en de aanmelding van mannelijke kandidaten is hoger. Maar daar bouwen we toch nog wat extra drempels in, omdat we toch wel voelen dat we hier echt een beetje voorzichtig moeten zijn. Daar doen we een heel strenge selectie, omdat we toch zien dat de motieven daar soms meer gericht zijn op zichzelf of op eigen seksuele beleving. En daarvoor moeten ze niet als seksuele dienstverlener gaan werken; dat is niet de bedoeling.

Bijlage 3: Interview met Hans Claus

Kunt u kort iets vertellen over uw achtergrond en ervaring binnen het Belgische gevangeniswezen?

Ik ben 38 jaar gevangenisdirecteur geweest en ben nu al twee jaar op rust. Van 1986 tot 2024 heb ik in verschillende gevangenissen gewerkt: eerst adjunct-directeur in de Nieuwe Wandeling in Gent, dan in Brugge voor de opstart van het opleidingscentrum, dat heb ik daar gepionierd, dan Sint-Gillis, dan opnieuw de Nieuwe Wandeling, dan uiteindelijk Oudenaarde als Adjunct-Directeur, en dan uiteindelijk inlichtingshoofd de laatste 25 jaar in Oudenaarde. Daarnaast ben ik ook voorzitter van VZW De Huizen, een organisatie die het concept van de klassieke gevangenis in vraag stelt en een alternatief ontwikkeld heeft dat beter past in onze huidige samenleving en de tijdgeest van de 21ste eeuw: detentiehuizen.

Er wordt wel eens gezegd dat er een grote kloof zou zitten tussen de realiteit en wat er in de Basiswet staat. Zo is volgens de Basiswet een belangrijke leidraad voor de weg naar buiten het opstellen van een detentieplan, terwijl dit in de praktijk eigenlijk praktisch niet zou gebeuren. Kan je hier iets meer over vertellen? Denk je dat hier meer ruimte voor is in de detentiehuizen?

Nee, dat bestaat eigenlijk praktisch niet. Die detentieplannen zijn nooit van de grond af gekomen, terwijl het eigenlijk wel best centraal staat in de Basiswet, hè. Ik weet niet of daar een dossier voor bestaat, maar eigenlijk zou het moeten geformaliseerd worden en zouden daar volgens de wet ook twee handtekeningen onder moeten staan: een van de directeur en een van de gedetineerde zelf. Op die manier kan iedereen, ook de gedetineerde zelf, zeggen: waar is nu die volgende stap? Ik wil bijvoorbeeld gaan werken, maar ik heb geen werk. Waarom krijg ik nu geen beperkte detentie? In een klassieke gevangenis zou dat helemaal in de soep draaien natuurlijk, omdat je dan weer afhankelijk bent van de uitvoeringsrechtbank, en de psychosociale dienst is dan nog niet klaar met haar rapport, en daar sta je dan met je getekende overeenkomst. Die directeur zou meteen contractbreuk plegen, hè. Dat kan je niet maken. In een detentiehuis kan je hier direct op inspelen. Dus in die zin wordt het in de detentiehuizen al meer toegepast, al weet ik niet of ze het daar echt een detentieplan noemen; maar iedereen wordt daar op een zeer individuele manier opgevolgd. Als je daar langsgaat en je spreekt met de mensen, zowel met de mensen die daar zitten als met de mensen die daar werken, krijg je wel het antwoord: “Ik zit nu in deze fase en ik ga volgende week al een intake doen voor een volgende fase.” Dat is eigenlijk in feite een detentieplan. Iemand die werk heeft, krijgt

bijvoorbeeld meteen 20 nieuwe uitgangsvergunningen en die is de volgende maand al aan het werk. Eigenlijk zou dat dan ook via beperkte detentie moeten gebeuren, maar daar ben je dan ook weer gebonden door die uitvoeringsrechtbank, dus daar gebruikt men die uitgangsvergunningen voor. Dat is misschien een oneigenlijk gebruik hiervan, maar het punt is dat er wel vooruitgang geboekt wordt en datgene dat men afspreekt met de gedetineerde dan ook wel kan gebeuren in de realiteit. Maar of er nu echt al zo'n contract, zo'n detentieplan, bestaat in de detentiehuizen, dat durf ik nu zo niet direct te zeggen, maar afspraken maken met de gedetineerden en die afspraken ook nakomen, dat gebeurt wel.

Wat is uw eerste reactie op het idee dat er een systeem ingevoerd zou worden waarbij ongestoord bezoek met een sekswerker wordt toegelaten? Hoe haalbaar acht u de invoering van zo'n systeem en waar zouden volgens u de belangrijkste praktische of institutionele drempels liggen?

Ik denk dat dat zeker een plaats moet krijgen binnen de bezoekenregeling. Ja, het heeft uiteindelijk ook heel lang geduurd voordat dat ongestoord bezoek er officieel is doorgekomen, dus dat zijn ook allemaal taboes die opgeruimd moeten worden. Er moeten natuurlijk altijd praktische regelingen getroffen worden, want de veiligheid van de inrichting moet natuurlijk gegarandeerd kunnen worden. En natuurlijk heb je ook bij ons twee aspecten: ten eerste de publieke opinie, die ergens niet rijp voor is, dus moet je dat altijd met omzichtigheid doen, dat is ook waarom je daar niet mee te koop loopt, en ten tweede heb je bij ons natuurlijk ook wel een aantal mensen met seksuele problematieken, bepaalde zeden delinquenten die een bepaalde seksuele problematiek hebben, die je daar waarschijnlijk ook van zou willen weerhouden. Goed, er zijn er ook wel een paar anderen zonder seksuele problematiek die je daarvan zou willen weerhouden, gewoon puur omdat je weet om wie het gaat, en je moet respect hebben voor iedereen. Dus ja, dat is een voorzichtigheidsaanpak, zowel collectief als individueel, die je natuurlijk altijd en in alle omstandigheden gaat hebben bij om het even welke accommodatie in de gevangenis of regimeaspect.

1. U vermeld specifiek zedendelicten. Hoe kijkt u naar de vraag of een dergelijk systeem ook toegankelijk zou moeten zijn voor personen die zedendelicten hebben gepleegd? Ziet u dit eerder als een argument tegen, of kan dit ook juist een argument vóór zijn?

Het is ook een argument voor, natuurlijk: veel van de zedenplegers hebben het probleem dat

ze geen gerijpte seksuele voorgeschiedenis hebben, dus met heel veel onderliggende trauma's, en ik denk ook eerlijk gezegd wel echt dat een sekswerker daar zeer mooi werk kan verrichten. En dan zou ik er zelf ook echt voor opteren dat het bestuur ook echt op zoek gaat naar goede sekswerkers voor de mensen die ze zullen ontmoeten, zodat die dat ook met respect kunnen doen. Desnoods wordt dat ook zelfs een beetje ingeleid. De psychosociale dienst kan daar ook een rol in spelen, volgens mij. Het slechtste wat je kan doen, is het taboe overeind houden, want het taboe zorgt voor zoveel ongeluk en leidt ook tot zoveel spijtige criminaliteit waarvoor mensen dan binnen zitten. Dat taboe moet echt de wereld uit.

Heb jij weet van situaties waarin mensen in detentie effectief bezoek van een sekswerker hebben verkregen, al dan niet buiten het formele kader?

Officieel weten we het niet, maar ja, officieus weten we het natuurlijk wel, hè. Als wij mensen uitgaansvergunningen geven, wordt dat al wel eens besproken: ga je er nog een uur bij nemen om misschien ergens te passeren; heb je genoeg geld daarvoor om dat te kunnen betalen. En ja, ook binnen de muren: heel de regelgeving is er op afgesteld om prostitutie buiten te houden. Je moet dat ook bekijken in de tijd, en dat is ook nog niet zo lang geleden dat prostitutie ook nog in de criminaliteitssfeer zat, hè, helemaal, hè. Het is nog maar recent dat ze dit aan het proberen weg te werken zijn, en dan nog is er heel veel criminaliteit in de prostitutie aanwezig. Wapens, prostitutie en drugs: daar leeft de criminele wereld van, dus ik begrijp ook waarom men, op het moment dat men het ongestoord bezoek ingesteld heeft, dat men nog niet wou lopen alvorens men kon stappen, en dat men daar daarom eerst drempels heeft ingebouwd. En die drempel van: je moet kunnen aantonen dat je zes maanden contact hebt met iemand vooraleer wij die persoon gaan toestaan op het ongestoord bezoek, is ook zo'n drempel. Maar ja, goed, die drempels zijn ook al overwonnen. We kennen sekswerkers die dan zes maanden voordien eens op bezoek komen en dan tussentijds ook nog eens een keer, en dat is dan eigenlijk wel goed dat dat eerst nog eens besproken wordt, en intussen is de reglementaire drempel dan ook overkomen. Natuurlijk komen dat soort dingen voor, maar wij lopen daar niet mee te koop, en daarnaast ook: je bent altijd toch een beetje bang, want ja, die prostitutie staat wel nog altijd met één been in de criminaliteit. Dus je wil ook niet dat daar dan vrouwen die onderdrukt worden langskomen, of sekswerkers die eigenlijk minderjarig zijn, of ja, wat komt er nog allemaal voor. Dat moeten we natuurlijk wel vermijden.

De toekenning van het ongestoord bezoek is ook afhankelijk van een beoordeling door de directie. Hoe gebeurt die afweging in de praktijk en welke criteria spelen daarin een

rol? Wordt er strikt vastgehouden aan die drempel van zes maanden?

Je hebt die veiligheid, en heel dikwijls gaat het dan over: “Kennen wij die mens?”. Is dat bijvoorbeeld een ex-gedetineerde, of kennen we die uit de criminaliteit? Dat is dan de veiligheidsoverweging ter bescherming van de veiligheid van de gevangenis. Je moet ook niet zomaar mensen binnen laten die eigenlijk met hun twee voeten nog in de criminaliteit staan, zeg maar. En dan heb je het fameuze rechtvaardig belang dat ze moeten laten blijken; dat is een rekker die heel ver uitgetrokken kan worden. En ik ken sommige directeurs die daar nog altijd heel erg de hand aan houden en die niet beseffen dat ze daar eigenlijk een persoonlijk waarde kader in realiseren, eerder dan ervoor te zorgen dat alles met wederzijdse toestemming gebeurt, etc. Uiteindelijk is dat de kern van de zaak. En let op: het rechtvaardige belang geldt ook voor het gewoon bezoek, dus dat is een regel die daar ook geldt. Eerlijk gezegd, ik ken weinig directeurs, al ken ik ze wel, maar weinig die daar echt een persoonlijke invulling aan gaan geven. Meestal is het gewoon oké: er is aangetoond dat de gedetineerde de persoon al zes maanden kent, dus de formele criteria zijn in orde, dus hij of zij mag komen. De drempel van zes maanden wordt in de meeste gevallen dus wel vrij strikt gehanteerd, maar de bewijsvoering voor die zes maanden wordt dan weer heel erg verschillend toegepast. Sommigen zeggen dan: ja, je moet al zes keer op bezoek geweest zijn. Anderen zeggen dan: ja, als je mij een brief kunt tonen die die persoon drie jaar geleden geschreven heeft, dan is dat ook al goed, want dan ken je deze persoon al langer dan zes maanden. De manier waarop of welke bewijzen toegelaten worden voor die zes maanden of niet, hangt een beetje af van gevangenis tot gevangenis. Ik heb dat in mijn carrière wel verschillende keren kunnen uittrekken, die rekker, maar daar heb je natuurlijk ook heel je team voor. Als directeur beslis je zoiets ook niet alleen; je doet dat ook met je adjuncten en adjudanten en met de mensen van de psychosociale dienst, en ja, ook die mensen moeten eerst ook een beetje ervaring opdoen om te zien dat die dingen ook kunnen. Want normaal verloopt dat allemaal zeer ordentelijk en zeer oké, hè.

Overbevolking wordt vaak aangehaald als een belangrijk knelpunt binnen het gevangeniswezen. Denkt u dat dit de invoering van een dergelijk systeem praktisch onhaalbaar zou maken, mede door bijvoorbeeld personeelstekorten hierdoor? Waarom wel of niet?

Dat zijn natuurlijk de twee aspecten. Je hebt ook maar een beperkt aantal kamers, en die zijn ook meestal volgeboekt, dus hoe meer je bent, hoe sneller ze volgeboekt zijn en hoe langer op

voorhand je moet reserveren. Dat maakt het natuurlijk niet makkelijker. Een ander aspect is dan het personeel dat soms niet aanwezig is om het bezoek te laten doorgaan. Tuurlijk, voor ongestoord bezoek speelt dat laatste een veel minder grote rol, juist omdat het ook ongestoord is en er dus ook geen personeel moet aanwezig zijn om toezicht te houden. Maar ja, de gedetineerde moet wel opgeroepen worden en naar een wachtzaal gebracht worden, de bezoeker moet gefouilleerd worden, de kamer moet verversd worden en moet geïnspecteerd worden, dus daar kruipt wel personeelsarbeid in. En als er een aantal posten niet volzet zijn, ik heb het zelf nooit meegemaakt in mijn gevangenis maar ik heb het wel al horen zeggen, in sommige gevallen wordt het ongestoord bezoek on hold gezet om het gewoon bezoek voorrang te geven, want ja, als datzelfde personeel ingezet kan worden om tegelijkertijd bij 20 mensen toezicht te houden in plaats van voor die ene persoon alles in orde te brengen, ja, dan is de keuze snel gemaakt natuurlijk. Dus dat speelt wel een rol.

Hoe kijkt u naar financiering in dit verband? Is dit iets wat mensen in detentie zelf zouden moeten bekostigen, of ziet u hierin een rol voor de overheid? Hoe realistisch denkt u dat beide opties zijn in de praktijk?

Ik denk niet dat we al zo ver zijn. Begrijp me niet verkeerd: er is raakvlak, ook binnen het budgettaire kader daarvoor. Zo zijn er heel veel dingen die we verder logisch vinden. Denk aan een televisie op cel, de radio. Dat moeten ze nu ook zelf betalen, hè. Huren of kopen dan. Hiervoor kijken we soms naar het Steunfonds voor gedetineerden. Dat is eigenlijk een fonds dat ontstaat doordat gedetineerden artikelen kopen in de kantine en dat we daar een winstpercentage op aanrekenen. Die winst houden we dan om uit te delen aan gedetineerden die noodlijdend zijn, maar dat verschilt ook weer heel erg van inrichting tot inrichting, van hoe dat geld wordt gebruikt. Soms wordt dat gebruikt om mensen wat geld toe te stoppen als ze naar buiten mogen gaan om bijvoorbeeld een trein te kunnen nemen, of om ergens ter plaatse te kunnen geraken, of soms ook om ze bijvoorbeeld een lunchpakket mee te kunnen geven, zo van die zaken. Soms wordt dat gebruikt in sommige inrichtingen om culturele activiteiten te kunnen organiseren, zoals bijvoorbeeld een gitaarleraar te kunnen sponsoren, dus dat wordt heel verschillend ingevuld en dat budget is ook niet zo bijster groot. Er zijn in wezen geen middelen opdat de gemeenschap die sekswerkers op zich zou kunnen nemen, dus voorlopig zie ik daar inderdaad alleen maar de uitweg dat de gedetineerden dit zelf zouden betalen, wat natuurlijk wel weer betekent dat enkel de gedetineerden die werk hebben in de gevangenis, die ook dat potje kunnen sparen, dit gaan kunnen betalen en dat de anderen daar weer buiten vallen. Dus dat de overheid dat op zich zou nemen, terwijl er feitelijk genoeg geen

geld is om bijvoorbeeld matrassen te kopen of om bijvoorbeeld voor iedereen een kast te kunnen kopen, dat zie ik niet direct gebeuren. In wezen zou dat eigenlijk moeten kunnen, hè, want ja, het zou wel echt deel uit kunnen maken van een reclasseringstraject en je kan het echt wel onder die noemer schuiven. Ik heb ook geweten dat het steunfonds soms, maar dat is dan wel echt het steunfonds, en daar zit dus geen geld van de belastingbetaler in, dat het steunfonds tussenkomt om bijvoorbeeld psychologen te betalen of bijvoorbeeld om een psychiater of dergelijke te kunnen betalen, en je kan dat eigenlijk in hetzelfde schuitje steken. Maar dat is dus echt geld van de gedetineerden zelf; dat is geld dat wij, zeg maar, gaan onttrekken aan de iets rijkere gedetineerden om het dan een beetje te gaan herverdelen voor de armere gedetineerden.

Toegepast op kleinschalige detentie, u bent betrokken bij vzw De Huizen. Kunt u kort toelichten wat deze organisatie precies doet en wat kleinschalige detentie inhoudt? Waarin verschilt dit van het klassieke gevangeniswezen?

Ik ben eigenlijk met dit idee op de proppen gekomen. Aanvankelijk was dat ook niet afgekeken van nergens niet, dat was een idee dat bij mij opkwam omdat we geconfronteerd werden met de bijbouw van nieuwe gevangenissen die als twee druppels leken op de oude modellen, die we uit de 19de eeuw geërfd hebben. En ik ben daar dan voor aangesproken geweest door Kristel Beyens, een criminologie professor aan de VUB, om na te denken over hoe dat de detentie van de 21ste eeuw er dan zou moeten uitzien. En ik heb dat dan eerst uitgeschreven in een artikel. Ik heb daar een droom over gehad en ik heb die dan ook uitgeschreven, waarbij ik zei van ja, we zouden veel gedifferentieerder moeten kunnen werken, wat wil zeggen dat we ook veel kleinschaliger moeten kunnen werken, en laat ons dat dan ook meteen van de eerste keer veel beter verankeren in de samenleving. Want daar doen we nu toch alle moeite voor in de gevangenissen om de samenleving naar binnen te trekken, maar daar is het heel moeilijk, hè. Omdat gevangenissen ook instituten zijn die die veiligheid en orde altijd vooropstellen, en iedereen die daar binnenkomt wordt al verdacht en gevaarlijk beschouwd. Laat ons dan van de eerste keer die kleinschalige en gedifferentieerde opsluitingsmogelijkheden, die we dan later huizen zijn gaan noemen, goed verankeren in de samenleving, zodat dit hier eigenlijk op een natuurlijke wijze deel uitmaakt. Dat is dus een project geweest van een jaar of twee om dat concept uit te werken, tussen het jaar 2011 en het jaar 2013 ongeveer, en dat hebben we toen ook in een boek gegoten en daar een vzw rond opgericht, en zo hebben we dat ook op de politieke agenda geplaatst. Sindsdien proberen we daar regering per regering stukken en brokken van waar te maken, want de bedoeling is voor

ons dat de detentie van de toekomst er zo uitziet en niet weer in klassieke gevangenissen. We zouden die klassieke gevangenissen graag stelselmatig zien verdwijnen en vervangen zien worden door veel slimmere, menselijkere en efficiëntere vormen van vrijheidsberoving, en dat zijn dan de detentiehuisen.

Denkt u dat mensen in detentiehuisen anders of beter worden begeleid dan in het klassieke gevangeniswezen? Waar zit volgens u het belangrijkste verschil?

Van mij ga je natuurlijk niets anders horen (*lacht*). Nee, maar er is ondertussen ook een eerste rapport van het Nationaal Preventiemechanisme van het Federaal Mensenrechteninstituut, dat is denk ik een goede twee weken geleden uitgebracht, en dat is dus een rapport over de detentiehuisen in Vorst en in Kortrijk, en dat is een zeer goed rapport. Ook van daaruit vraagt men nu dus echt om meer van zulke huisen, omdat natuurlijk de mensenrechten veel beter worden gerespecteerd. Ze hebben ook natuurlijk een aantal punten van kritiek en gelukkig maar, want we moeten ook vooruit en er moet ook gedifferentieerd worden met die huisen, want het is ook niet zo dat er maar één model moet bestaan. We willen naar een situatie waar er meerdere modellen bestaan: beveiligde huisen, open huisen, differentiatie op het vlak van aanbod en de manier waarop het ook in de samenleving vervlochten zit, zodanig dat je de mensen op een goede manier door detentie kan loodsen doorheen dan ook een aantal huisen eigenlijk, in plaats van door één groot instituut. Dus ja, het is niet omdat ik dat zeg dat de gedetineerden daar beter uitkomen, dat je dan van mij meteen moet aannemen, maar het Federaal Mensenrechteninstituut zegt het al, en het ziet er ook naar uit dat de eerste cijfers op het vlak van recidive — die worden dan nu bij elkaar geharkt door het Nationaal Instituut voor Criminaliteit en Criminalistiek, het NICC, dat die ook positief zijn. Ik bedoel dan dat de recidivecijfers toch al beter worden voor iemand met een bepaald profiel als die in de gevangenis zou terechtkomen of als je datzelfde profiel in een detentiehuis zou opsluiten, dus ja, dat ziet er ook allemaal goed uit, maar dat moet ook nog niet verbazen natuurlijk. In een grote gevangenis is het echt wel overleven, en in een gevangenis staan de orde en de veiligheid van de gevangenis zelf altijd voorop, en

dus is elke individuele nood of elke individuele afwijking hiervan voor iedereen een *uphill battle*, zeg maar, om dat erdoor te krijgen, dus heel veel moeite voor eigenlijk heel weinig resultaten. Ik ga niet zeggen dat er in de gevangenissen ook geen mooie dingen gebeuren, maar in detentiehuisen moet je daar wel minder moeite voor doen.

1. Hoe wordt vandaag binnen detentiehuisen omgegaan met intimiteit en

romantische relaties? Is daar volgens u meer ruimte voor dan in het klassieke systeem?

De huizen, zowel de transitiehuizen als de detentiehuizen, zijn natuurlijk geen zwaar beveiligde inrichtingen, hè. Het zijn wel inrichtingen die gesloten zijn, je mag er niet zomaar in en uit lopen en hebt wel vergunningen nodig om naar buiten te mogen gaan, maar men werkt wel met heel vroege vergunningen. Vanaf de tweede of derde week worden de mensen feitelijk al begeleid naar buiten om intakegesprekken te doen of om op sollicitatie te gaan, en eens dat men die weg opgaat, zijn de familiale uitgangsvergunningen ook mee inbegrepen. Dus het amoureuze leven of het liefdesleven, het gezinsleven, eigenlijk alle affectieve relaties, kunnen op een normale manier buiten gebeuren. Ik wil niet zeggen verder gezet worden, want zeker in transitiehuizen, waarbij de gedetineerden op het einde van hun straf komen, zijn deze relaties vaak al zwaar getekend, maar die kunnen daar wel weer aangehaald worden. Maar veel van het affectieve gebeurt dus buitenshuis in een normale omgeving. Er zijn ook detentiehuizen die kamers voor ongestoord bezoek hebben, maar die worden niet veel gebruikt. De meeste kunnen hun affectieve leven in een normale omgeving terug aanhalen of verderzetten.

Als ik het goed begrepen heb, streven jullie naar een situatie waarin kleinschalige detentie grotendeels het klassieke gevangeniswezen zou vervangen, waardoor er dus ook huizen zouden komen met een hoger beveiligingsniveau. Gaat dit het intimiteitsgebeuren bemoeilijken, denkt u?

Wij willen zelfs geen klassieke gevangnissen meer. Ik zou niet weten waartoe dat nog zou dienen of voor wie dat beter zou zijn dan kleinschalige detentie. Ik zou niet weten voor wie dat nu echt beter zou uitpakken. Natuurlijk gaan detentiehuizen met een hogere beveiliging weer wat meer problemen oproepen, zoals we die ook in de gevangenis al kennen, maar natuurlijk maakt het feit dat ze kleinschalig zijn de zaak wel veel gemakkelijker, juist omdat je ook veel gemakkelijker op maat kan werken. Alle gedetineerden zijn gekend, hun parcours is gekend, hun bezoekersassortiment is gekend, en heel veel problemen die er in de gevangenis ontstaan zijn er juist omdat de grote schaal ertoe noodzaakt om regels op te stellen die je rigoureuze dient toe te passen. Eerst en vooral omdat je de individuele situatie van de mensen onvoldoende kent, en ten tweede ook: in zo'n grote inrichting, als je daar uitzonderingen toestaat, zit je direct met een vraag van anderen die daar ook gebruik van willen maken. En in een gesloten detentiehuis kan je dat natuurlijk veel gemakkelijker uitleggen aan die tien of

vijftien anderen waarom dat nu juist die uitzondering wordt toegestaan. Je zal het soms zelfs niet moeten uitleggen omdat de rest de individuele situatie ook gaat kennen.

Heeft u weet van situaties waarin binnen een detentiehuis al contact is geweest met een sekswerker? En denkt u dat hier in de toekomst meer ruimte voor zou kunnen zijn, of botst dit volgens u op gelijkaardige bezwaren als in het klassieke gevangeniswezen?

Het gebeurt maar buiten de huizen. Het wordt wel besproken. Ik heb vanmorgen nog gebeld met het detentiehuis van Kortrijk ter voorbereiding van dit gesprek, en het wordt dus besproken met de gedetineerde zelf. Maar ja, het gebeurt dan buiten: men kent extra uren toe en men zorgt ervoor dat die mens genoeg geld op zak heeft en dat het dus wel op een deftige manier kan gebeuren, in de zin dat men ook raad geeft van ga daar wel of ga daar niet, en men geeft soms ook zelfs adressen door van dit is een goed adres, daar gaat het rustig zijn en ga je niemand tegenkomen die je niet wil tegenkomen.

Bijlage 4: Interview met NL-strafpleiter Guus Onnink

Kunt u kort iets vertellen over uw achtergrond en ervaring als strafpleiter?

Ik ben sinds 2021 strafrechtadvocaat in Amsterdam. Daarvoor heb ik enige jaren als (senior) gerechtsjurist gewerkt bij de Rechtbank Amsterdam, waar ik mij voornamelijk bezighield met meervoudige strafzaken, TBS/ISD-zittingen en rekestprocedures. Voordat mijn carrière begon, heb ik rechtsgeleerdheid gestudeerd aan de Universiteit Leiden en de Universiteit van Amsterdam. Aan de UvA heb ik daarna mijn master Straf(proces)recht gehaald.

Heeft u in uw praktijk regelmatig contact met cliënten die in detentie zitten of hebben gezeten?

Helaas zitten verdachten in Nederland redelijk vaak en lang in voorlopige hechtenis, dus ik heb regelmatig contact met cliënten die gedetineerd zitten (in Nederland, België, Frankrijk, Duitsland en Spanje).

Kunt u kort schetsen hoe het detentiestelsel in Nederland is opgebouwd? Hoe verloopt het traject van voorlopige hechtenis tot eventuele vrijlating in Nederland?

Wanneer er een redelijk vermoeden van schuld voor een bepaalde verdenking bestaat tegen een persoon, dan kan hij/zij als verdachte worden aangemerkt en als zodanig worden aangehouden. Hij/zij mag negen uren op het bureau worden opgehouden voor verhoor. De officier van justitie kan echter bevelen om hem/haar in het belang van het onderzoek in verzekering te stellen. Hiermee begint officieel het voorarrest. Deze inverzekeringstelling duurt drie dagen (3x24 uur) en mag eenmalig verlengd worden met nogmaals drie dagen (3x24 uur, als het onderzoeksbelang dit vergt. De verdachte moet uiterlijk na zes dagen en negen uren voor een rechter worden gebracht, die de rechtmatigheid van de aanhouding en inverzekeringstelling toetst. Als de officier van justitie vordert dat de verdachte in bewaring moet worden gesteld, dan beslist de rechter-commissaris (onderzoeksrechter in België) of de vordering tot inbewaringstelling moet worden toegewezen. Hiervoor moeten er ernstige bezwaren (lees: stevige aanwijzingen) bestaan ten aanzien van de verdenking en gronde (lees: redenen → zie art. 67 Sv e.v.) aanwezig zijn om de verdachte langer vast te houden. Als de persoonlijke belangen zwaarder dienen te wegen dan de strafvorderlijke belangen, dan kan de rechter-commissaris de vordering toewijzen en tegelijkertijd de voorlopige hechtenis schorsen. Hier kan de rechter-commissaris voorwaarden aan verbinden, zoals een meldplicht, toezicht, urinecontroles, elektronische monitoring (enkelband), gebiedsverbod/contactverbod etc.

Als de vordering wordt toegewezen, begint officieel de voorlopige hechtenis. Na veertien dagen komt de verdachte voor bij de raadkamer van de rechtbank. Zij beslissen of de gevangenhouding moet worden bevolen. Dat kan voor 30, 60 of 90 dagen (standaard 90 dagen). De verdachte kan in hoger beroep tegen de toewijzing van de gevangenhouding. Dat hoger beroep wordt behandeld bij het gerechtshof van hetzelfde arrondissement.

Elke 90 dagen moet er een zitting worden ingepland om opnieuw te kijken naar de voorlopige hechtenis. Dat gebeurt op zogenoemde pro formazittingen. Verdachten kunnen – via hun advocaat – ook tussendoor een verzoekschrift indienen om de voorlopige hechtenis op te heffen of te schorsen.

De voorlopige hechtenis loopt voort tot aan de uitspraak (tenzij anders besloten bij de inhoudelijke behandeling van de strafzaak).

Welke mogelijke hoofd en/of bijkomende straffen kent het Nederlandse strafrechtstelsel?

Check art. 9 Sr.

- Hoe wordt bepaald of iemand in aanmerking komt voor (voorwaardelijke) invrijheidstelling of verlof?

De Voorwaardelijke Invrijheidstelling (V.I.) geldt voor sinds 1 juli 2021 onvoorwaardelijke en onherroepelijke gevangenisstraffen van meer dan één jaar. Bij gevangenisstraffen tussen de één en twee jaar komt de veroordeelde in aanmerking voor v.i. Dat kan nadat één jaar en een derde van het overige deel van de gevangenisstraf is ondergaan. Een voorbeeld: bij een gevangenisstraf van één jaar en negen maanden kan v.i. plaatsvinden na één jaar en drie maanden.

Bij gevangenisstraffen van meer dan twee jaar komt de veroordeelde na twee derde van de gevangenisstraf in aanmerking voor v.i. met een maximum van twee jaar. Een voorbeeld: bij een gevangenisstraf van negen jaar kan v.i. plaatsvinden na zeven jaar.

Verlof kan worden aangevraagd als verdachten (veroordeelden) in de laatste fase van hun detentie zitten.

In uw ervaring: worden mensenrechtenaspecten, zoals gezinsleven of privéleven, meegewogen bij beslissingen over vrijlating of detentieomstandigheden?

Het EVRM behoort door te werken in het Nederlandse rechtssysteem dus ook de daarin benoemde mensenrechten (zoals gezin en privé). Bij een beoordeling of de voorlopige hechtenis moet worden geschorst kijkt de rechter-commissaris en later de raadkamer en meervoudige strafkamer naar de persoonlijke omstandigheden van de verdachte (zoals zijn werk, school, gezinsleven, financiën). Met name het hebben van baan, opleiding en gezin kan ervoor zorgen dat rechter de persoonlijke belangen belangrijker vinden dan de voortdurende van de detentie. Dat moet wel goed worden onderbouwd. Echter, hoe groter het strafblad en hoe recenter de recidive, hoe minder zwaar de persoonlijke situatie weegt.

Hoe beoordeelt u over het algemeen de naleving van mensenrechten in Nederlandse gevangenissen?

Over het algemeen vind ik dat de mensenrechten wel aardig worden nageleefd in de Nederlandse gevangenis (zeker als je het vergelijkt met andere landen in EU en de rest van de wereld). Nederland laat vooral steken vallen bij de beslissing tot voorlopige hechtenis. Meermaals is NL op de vingers getikt door het EHRM over ongemotiveerde toewijzingen en verlengingen van de VH. Overigens loopt NL ook nog steeds achter op het gebied van het bieden van perspectief tot vrijlating bij een levenslange gevangenisstraf. Ondanks een nieuwe stelsel (verplichte toets op mogelijkheid vrijlating na 25 jaar), onder druk van wederom het EHRM, is levenslang nog steeds levenslang, maar gevaarlijke ontwikkelingen voor recht op toegang advocaat, zie volgende vraag.

Zijn er volgens u bepaalde rechten die in de praktijk vaak onder druk staan?

Recentelijk is de Nederlandse Staat, onder druk van rechtse justitieministers en processen zoals Taghi, veel strenger geworden richting verdachten, met name verdachten van ernstige feiten (waaronder criminele organisaties). Het recht op toegang tot een advocaat in de PI komt meer en meer onder druk te staan. Een stuitend voorbeeld hiervan is de verbod op laptops en telefoons voor advocaten in de PI en cameratoezicht in PI's. Vorige week is ook de nieuwe Wet Versterking Strafrechtelijk Aanpak Ondermijnende Criminaliteit in werking getreden met aanscherping van maatregelen tegen drugscriminaliteit.

Vindt u dat gedetineerden in Nederland in voldoende mate toegang hebben tot juridische bescherming wanneer hun rechten geschonden worden?

In algemene zin wel. In het voorarrest komen advocaten redelijk snel in het proces terecht en kunnen ze vaak contact hebben met hun cliënten in voorarrest. In de gevangenis doorgaans ook,

behalve eerder genoemde ontwikkelingen. Verder hebben gedetineerden het beklagrecht, dat in Nederland opvallend goed is ingestoken. Je zou eens een kijkje kunnen nemen op de website van de Commissie van Toezicht voor een duidelijke uiteenzetting van het Nederlandse beklagrecht en de RSJ, het hoger beroepsorgaan voor het beklagrecht.

Hoe wordt volgens u het recht op privéleven van gedetineerden in Nederland geïnterpreteerd (met betrekking tot briefwisseling, bezoek, etc.)? Wordt dit recht in de praktijk actief beschermd, of eerder beperkt omwille van orde en veiligheid?

Gedetineerden mogen bezoek hebben, telefoneren met de buitenwereld (als ze beltegoed hebben) en brieven versturen en ontvangen (brieven worden overigens wel geopend, tenzij het correspondentie is van de advocaat).

Gedetineerden hebben recht op ten minste één uur per week bezoek van familieleden of andere personen. Dit blijkt uit artikel 38 lid 1 van de Penitentiaire beginselenwet (hierna Pbw). Voor gedetineerden die in een huis van bewaring zitten geldt ook het minimum van één uur bezoek per week. In de huisregels van de inrichtingen is vastgelegd op welke tijden en plaatsen het bezoek mag plaatsvinden, de wijze waarop het bezoek moet worden aangevraagd en het aantal personen dat de gedetineerde mag ontvangen (artikel 38 lid 1 Pbw). Uit dit artikel vloeit ook de verplichting van de directeur voort voldoende inspanningen te verrichten om omstandigheden te creëren waaronder het bezoek ongestoord kan plaatsvinden. Het bezoek is altijd onder toezicht (behalve BZT, zie volgende vraag) zonder fysiek contact.

Echter, het bezoek kan worden beperkt omwille van orde en veiligheid, check hiervoor de Regeling toelating en weigering bezoek en beperking telefooncontacten penitentiaire inrichtingen.

Daarnaast kan het OM het recht op privéleven van de gedetineerde ook beperken (alleen in voorlopige hechtenis) omdat het onderzoek naar de gedetineerde te beschermen. De officier van justitie kan een verdachte in ‘alle beperkingen plaatsen’. Deze beperkingen blijven er zolang opzitten als dat de officier van justitie het nodig vindt voor het onderzoek. Vaak wordt het ingezet om te voorkomen dat verdachten hun verklaringen op elkaar afstemmen, dat nog te horen getuigen vanuit de PI worden beïnvloed of dat familieleden/bekenden van de verdachte, in opdracht van de verdachte, het onderzoek kunnen dwarsbomen door bewijsmateriaal te vernietigen etc. Tegen de beperkingen kan de advocaat een bezwaarschrift indienen welke wordt behandeld door de rechtbank. In de praktijk komt tot de rechtbank bijna altijd tot een

ongegrondverklaring van het bezwaarschrift, dus de ‘beperkingen’ zijn een machtig pressiemiddel van de officier van justitie.

Er zijn verschillende soorten beperkingen: (1) Geen persoonlijk contact met medeverdachten, (2) Geen brieven versturen naar anderen, (3) Geen telefonisch contact met anderen, (4) Mediabeperkingen, dus geen tv of radio.

Daarnaast wordt de verdachte ook afgezonderd binnen de PI. Waar andere gedetineerden tijdens hun detentie contact met elkaar kunnen hebben, met elkaar kunnen sporten, eten e.d., is dat voor een verdachte in beperkingen niet toegestaan. De verdachte die in beperkingen zit, verblijft 23 uur per dag op zijn cel. Hij mag een uur alleen luchten. De verdachte wordt zo veel mogelijk geïsoleerd gehouden van de medegedetineerden.

In alle gevallen gelden de beperkende maatregelen niet voor het contact met de advocaat. De verdachte heeft altijd vrij contact met zijn advocaat, ook als die in beperkingen zit. Maar de beperkingen werken wel door de advocaat. De advocaat mag inhoudelijk niet over de zaak mag praten met de buitenwereld. De advocaat mag dan niet zeggen waarvan zijn client verdacht wordt en welke bewijzen er tegen hem liggen, of wanneer zijn client ongeveer vrij zal kunnen komen. Al deze vragen waarmee familieleden en vrienden vaak zitten, mag de advocaat dus helaas niet beantwoorden. Dat is in de praktijk best lastig en frustrerend, zeker als het OM wel via persberichten informatie naar buiten brengt over de zaak en de cliënt.

Welke vormen van bezoek of contact zijn momenteel toegestaan voor gedetineerden in Nederland? (bijv. regulier bezoek, partnerbezoek, ongestoord bezoek, etc.)

Naast het reguliere bezoek (zie antwoord hierboven) is er een vorm van ongestoord bezoek. Dat heet ‘bezoek zonder toezicht’ (BZT in de volksmond) of ‘relatie bevorderend bezoek’ (RBB), zie artikel 3.8.1.3 van de Regeling model huisregels penitentiaire inrichtingen. Het is echter geen recht, maar meer een gunst. De directeur moet het goedkeuren. Er zijn een aantal voorwaarden:

(1) Het landelijk vastgelegde Model Huisregels penitentiaire inrichtingen bepaalt dat een gedetineerde ten hoogste één keer per maand bezoek zonder toezicht kan ontvangen als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

(2) de gedetineerde verblijft gedurende een aaneengesloten periode van zes maanden in één of meerdere normaal beveiligde penitentiaire inrichtingen zijnde gevangenis of huis van bewaring;

(3) het bezoek draagt, naar het oordeel van de directeur, redelijkerwijs bij tot het behoud of het versterken van de banden tussen de gedetineerde en het beoogde bezoek, en is van belang voor de terugkeer van de gedetineerde in de samenleving;

(4) de band tussen de gedetineerde en het beoogde bezoek is naar het oordeel van de directeur hecht en duurzaam;

(5) de belangen van de opsporing en vervolging van strafbare feiten verzetten zich niet tegen het beoogde bezoek;

(6) de gedetineerde is gepromoveerd.

Zijn er restricties aan het ongestoord of intiem bezoek met een partner of echtgenoot?

Ja, hierboven genoemde voorwaarden zijn van toepassing.

In hoeverre wordt in uw ervaring binnen het gevangeniswezen rekening gehouden met de nood aan intimiteit of seksualiteit?

Door de mogelijkheid tot BZT/RBB wordt er een mogelijkheid gegeven om ongestoord en persoonlijk contact te hebben met eventueel de gelegenheid tot seksueel contact. Het gedrag van de gedetineerde en van de bezoeker (want bij wangedrag of meebrengen van verboden goederen kan dergelijk bezoek worden geweigerd, ook voor langere tijd).

Wordt bezoek van een sekswerker toegestaan of besproken binnen het Nederlandse systeem?

Nee, dat is niet toegestaan. Bij de behandeling van het verzoek wordt er gekeken naar de band tussen de bezoeker(s) en de gedetineerde. Deze band dient duurzaam en hecht te zijn. In de meeste inrichtingen wordt de stelregel aangehouden dat betrokkenen levenspartners dienen te zijn en dat zij voor de detentie samenwonend waren.

Volgens de beroepscommissie van de RSJ kan een hechte en duurzame band ook worden vastgesteld zonder dat een samenlevingscontract, geregistreerd partnerschap of huwelijksakte wordt overgelegd (kijk uitspraak RSJ - RSJ 23 november 2021, R-20/6744/GA)

Welke juridische of morele argumenten pleiten volgens u vóór of tégen zo'n mogelijkheid?

Het is erg belangrijk dat deze kans wordt geboden, omdat relaties vanwege een detentie erg onder druk komen te staan. Naast het bieden van een mogelijkheid tot bezoek tussen ouder en kind en regulier familiebezoek is BZT/RBB belangrijk om de relatie met de partner in stand te

kunnen houden. Daarnaast is het uiten van intimiteit met de partner goed voor het moraal en mentale gezondheid van de gedetineerde. Ik zie eerlijk gezegd geen argumenten die pleiten tegen de mogelijkheid van BZT/RBB. Omdat de gedetineerde gepromoveerd moet zijn (van rood naar groen moet zijn geklommen), moet een gedetineerde deze vorm van bezoek worden ‘verdiend’.

Denkt u dat dit het welzijn of gedrag van gedetineerden positief zou kunnen beïnvloeden, bijvoorbeeld door vermindering van spanningen of betere re-integratie?

Ja, dit draagt zeker in positieve zin bij.

Waarin verschilt Nederland volgens u qua houding tegenover mensenrechten in detentie (specifiek met betrekking tot het recht op privéleven)?

De regels rondom duurzame relaties lijken vergelijkbaar, al wordt in Nederland geen minimale termijn van relaties gevergd. Maar bij een beoordeling van de duurzame relatie zal de directeur bij een relatie van enkele weken niet snel overgaan tot honorering van het verzoek, dus het komt in feite op hetzelfde neer.

Denkt u dat Nederland in de toekomst meer of juist minder ruimte zal geven aan privacy en seksualiteit in detentie?

Dat vind ik moeilijk in te schatten. In mijn optiek wordt voor seksualiteit met een partner in Nederland redelijk ruimte geboden, al is de directeur soms wel erg mierenneukerig. Met een incidentje kan een gedetineerde al worden gedegradeerd naar rood en dan is wordt een verzoek tot BZT/RBB afgewezen. Maar met de huidige regeringsbezetting (veel rechtse partijen) kan het zomaar zijn dat bepaalde rechten worden ingeperkt, zoals de eerdere benoemde beperking van vrij contact tussen advocaat en cliënt.

Wat zou volgens u een evenwichtige benadering zijn tussen straf, ordehandhaving en mensenrechten?

Als de drang naar vergelding verdwijnt en mensen doordrongen raken van het feit dat gevangenisstraffen niet zorgen voor minder criminaliteit maar juist averechts werken, dan zou de politiek eerder geneigd zijn om mee te denken over meer mogelijkheden voor resocialisatie tijdens detentie en meer rekening houden met persoonlijke omstandigheden van gedetineerden (zwakbegaafdheid, geestelijke problemen, schulden). Als er beter gezorgd wordt voor gedetineerden, dan komen zij beter uit de gevangenis en is de kans op herhaling kleiner, waardoor de druk op opsporingsautoriteiten lager wordt. Daarnaast moet de elektronische

enkelband als alternatief voor de gevangenisstraf worden ingevoerd om minder mensen achter de tralies te hebben en het strafrecht niet als duizend-dingen-doekje gebruikt worden. Niet alle problemen en conflicten moeten worden betrokken in het strafrecht. Het moet als ultimum remedium gelden.

Is er iets wat u graag nog zou willen toevoegen over de positie van gedetineerden of mensenrechten in het strafrecht?

De positie van gedetineerden in NL is niet slecht, als je het vergelijkt met andere landen, maar er is nog veel te winnen. NL moet af van de verantwoordelijkheid van gedetineerden voor hun eigen promotie, omdat gedetineerden vaak buiten hun eigen schuld om kampen met problemen, waardoor zij niet in aanmerking kunnen komen voor vrijheden en bepaalde rechten. Dit zorgt voor frictie en werkt ook door buiten de gevangensmuren. Ook moet de politiek ophouden met steeds strenge regelgeving in te voeren, omdat hiermee de mensenrechten worden geschonden. Vrije toegang tot hun advocaat, communicatie- en bezoekmogelijkheden met familie en gezin en recht op privacy worden met nieuwe regels ingeperkt en dat komt de rechtsstaat niet ten goede. Het is op dit moment wachten tot een volgende terechtwijzing van het EHRM.

Bijlage 5: Gedragscode GenAI bij schrijfp opdrachten

Gebruik van GenAI bij een schrijfp opdracht

Conform de afspraken gemaakt in de universiteit en faculteit, communiceren studenten transparant over het gebruik van GenAI. Ze voegen dit ingevulde formulier toe als bijlage aan hun schrijfp opdracht. Alle aanvinkopties zijn toegelaten op voorwaarde dat studenten de gedragscode en de KU Leuven-richtlijnen volgen.

Naam student: Elise Dedier

Studentnummer: r0853606

Geef met "X" aan:

- ☐ Ik heb **geen** AI Writing/Coding/Visualisation-assistent gebruikt.
- ☒ Ik heb **wel** een AI Writing/Coding/Visualisation-assistent gebruikt. Geef in dat geval aan welke (bijv. ChatGPT/GPT4/Grammarly...): ChatGPT

Geef met "X" aan (mogelijk meerdere keren) op welke manier je de AI Writing/Coding/Visualisation-assistent hebt gebruikt:

- ☒ Als hulp bij **de verwoording van de tekst**
Gedragscode: Deze toepassing is vergelijkbaar met het gebruik van spellingscontrolesoftware
- ☒ Als **zoekmachine** om meer te leren over een onderwerp of om **nieuwe ideeën** op te doen
Gedragscode: Deze toepassing is vergelijkbaar met een Google-zoekopdracht of het raadplegen van Wikipedia. Houd er rekening mee dat de output van GenAI evolueert en na verloop van tijd kan veranderen. Verifieer ook steeds of het idee nieuw is of niet. Het idee is waarschijnlijk gerelateerd aan bestaand werk, dat moet worden geciteerd.
- ☒ Voor **literatuuronderzoek**
Gedragscode: Deze toepassing is vergelijkbaar met een Google Scholar-zoekopdracht. Door GenAI gegenereerde tekst heeft mogelijk geen of verkeerde referenties. Het is jouw verantwoordelijkheid om de afwezigheid van referenties na te gaan of de correctheid te verifiëren.
- ☐ Om **programmeercode** te genereren
Gedragscode: Vermeld het gebruik van GenAI correct en citeer.
- ☐ Om **grafieken** te genereren
Gedragscode: Vermeld het gebruik van GenAI correct en citeer.
- ☐ Om **tekstblokken** te genereren
Gedragscode: **Het invoegen van tekstblokken zonder aanhalingstekens van tekst die gegenereerd is via GenAI in je werk is niet toegestaan.** Artikel 84 van het examenreglement bepaalt dat je werk moet worden beoordeeld op basis van je eigen kennis. Als het echt nodig is om een tekstblok geproduceerd door GenAI in te voegen, vermeld je dit als citaat met aanhalingstekens. Beperk ook dit echter tot een minimum.

☐ **Andere**

Gedragcode: Neem contact op met je promotor. Leg uit hoe je voldoet aan artikel 84 van de examenregeling. Leg uit wat het nut of de toegevoegde waarde van het gebruik van de AI-tool is: Klik of tik om tekst in te voeren.

Bijkomende richtlijnen en opmerkingen:

- GenAI kan niet worden gebruikt met betrekking tot gegevens of onderwerpen die onder een **geheimhoudingsovereenkomst** vallen.
- GenAI kan niet worden gebruikt met betrekking tot gevoelige of persoonlijke gegevens vanwege **privacykwesties**.
- Neem een **wetenschappelijke en kritische houding** aan bij interactie met GenAI en het interpreteren van de output ervan.
- Als student ben je verantwoordelijk voor naleving van **artikel 84 van het OER**: je werk moet je eigen kennis weerspiegelen. Hou er rekening mee dat plagiaatregels ook van toepassing zijn op het gebruik van AI-tools.
 - o Examenreglement artikel 84: " Elk gedrag van individuele studenten waardoor zij een juist oordeel omtrent de kennis, het inzicht en/of de vaardigheden van henzelf of van andere studenten geheel of gedeeltelijk onmogelijk maken of onmogelijk pogen te maken, wordt als een onregelmatigheid beschouwd die aanleiding kan geven tot een aangepaste sanctie. Een bijzondere vorm van een dergelijke onregelmatigheid is plagiaat, namelijk de overname zonder adequate bronvermelding van het werk (ideeën, teksten, structuren, ontwerpen, beelden, plannen, codes, ...) van anderen of van eerder werk van zichzelf, op identieke wijze of onder licht gewijzigde vorm. Elk bezit tijdens een examen van een niet-toegestaan hulpmiddel (zie artikel 65) wordt als een onregelmatigheid beschouwd."

KU Leuven richtlijnen voor het citeren en refereren van GenAI tools, en andere informatie:

<https://www.kuleuven.be/onderwijs/student/onderwijstools/artificiele-intelligentie>